

PROGRAM
OCHRONY ŚRODOWISKA
DLA
POWIATU KLUCZBORSKIEGO
NA LATA 2004-2007
WRAZ
Z PERSPEKTYWĄ DO 2011 ROKU

Projekt

Główni autorzy opracowania:

mgr Krzysztof Tyrała – koordynator projektu

mgr Katarzyna Dacy

ROT Recycling Odpady Technologie
44-101 Gliwice, ul. Prymasa St. Wyszyńskiego 11
tel. 0...32 231 43 97, fax 0...32 332 45 86

Kluczbork, luty 2004

SPIS TREŚCI

	strona
1. WSTĘP	6
1.1. Podstawa prawna opracowania	6
1.2. Przedmiot opracowania	7
1.3. Cel, zakres i metodyka opracowania	7
1.4. Horyzont czasowy	9
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA POWIATU KLUCZBORSKIEGO	11
2.1. Położenie geograficzne i podział administracyjny	11
2.2. Historia	12
2.3. Demografia	14
2.4. Rozwój gospodarczy i społeczny	15
3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO POWIATU. 17	
3.1. Położenie obszaru na tle jednostek fizyczno-geograficznych Polski	17
3.2. Geologia i geomorfologia	20
3.3. Warunki klimatyczne.....	23
3.4. Zasoby wodne	24
3.4.1. Wody powierzchniowe	24
3.4.2. Wody podziemne	25
3.5. Gleby	25
3.6. Roślinność.....	26
3.7. Zasoby surowców mineralnych.....	28
3.8. Walory przyrodnicze i krajobrazowe.....	28
4. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA	32
4.1. Zagrożenia powierzchni terenu	32
4.1.1. Erozja i zalewy powodziowe gruntów	32
4.1.2. Zanieczyszczenia gleb i lasów	32
4.1.3. Odpady	33
4.1.4. Inne zagrożenia powierzchni terenu	33
4.2. Zagrożenia wód.....	33
4.2.1. Wody powierzchniowe	33
4.2.2. Zagrożenia wód powierzchniowych	34
4.2.3. Zagrożenia wód podziemnych	35
4.3. Zagrożenia powietrza	36
4.4. Inne zagrożenia komponentów środowiska	37
4.4.1. Hałas	37
4.4.2. Promieniowanie elektromagnetyczne	38
4.4.3. Awarie i awarie przemysłowe	38

5. INFRASTRUKTURA OCHRONY ŚRODOWISKA	40
5.1. Zaopatrzenie w wodę	40
5.2. Kanalizacja i oczyszczalnie ścieków	40
5.3. Gospodarka energią	41
6. MAPA SOZOLOGICZNA I TOPOGRAFICZNA POWIATU	42
6.1. Wprowadzenie – mapa sozologiczna	42
6.2. Formy ochrony środowiska przyrodniczego	42
6.3. Degradacja komponentów środowiska przyrodniczego	42
6.4. Przeciwdziałanie degradacji środowiska przyrodniczego	43
6.5. Mapa topograficzna	43
7. WNIOSKI Z DIAGNOSTYKI STANU ŚRODOWISKA	46
7.1. Stan środowiska przyrodniczego i stopień jego degradacji	46
7.2. Główne zagrożenia środowiska na terenie powiatu kluczborskiego	49
8. ZASADY I CELE POLITYKI EKOLOGICZNEJ PAŃSTWA	51
8.1. II Polityka Ekologiczna Państwa	51
8.2. Program wykonawczy do „II Polityki Ekologicznej Państwa”	56
8.3. Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010	57
8.4. Narodowy Plan Rozwoju	58
9. CELE POLITYKI EKOLOGICZNEJ WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO	59
9.1. Założenia polityki ekologicznej województwa	59
9.2. Wojewódzkie priorytety ochrony środowiska	59
9.3. Wojewódzkie główne obszary priorytetowe z punktu widzenia koncentracji działania w zakresie ochrony środowiska, a obszary powiatów województwa.....	61
9.4. Harmonogram rzeczowo-finansowy uwzględniający zadania powiatu.....	62
10. CELE I PRIORYTETOWE DZIAŁANIA EKOLOGICZNE W POWIECIE KLUCZBORSKIM	64
10.1. Założenia strategii społeczno-gospodarczego rozwoju powiatu kluczborskiego na lata 2001 – 2015.....	64
10.2. Długoterminowe cele powiatowego programu ochrony środowiska do 2011 roku.....	66
10.3. Długoterminowe działania w ramach realizacji cele powiatowego programu ochrony środowiska w latach 2004 – 2007	67
11. PROGRAM ZADANIOWY – PLAN OPERACYJNY NA LATA 2004 – 2007 I DZIAŁANIA DO 2011 ROKU	68
11.1. Cele i zadania w zakresie ochrony wód powierzchniowych	68

	strona
11.2. Cele i zadania w zakresie ochrony wód podziemnych i racjonalnego ich użytkowania oraz ochrony gleb i powierzchni ziemi	68
11.3. Cele i zadania w zakresie minimalizacji ilości powstających odpadów, wzrostu odzysku i recyklingu i bezpiecznego składowania pozostałych odpadów	70
11.4. Cele i zadania w zakresie ochrony różnorodności biologicznej oraz ochrony lasów	71
11.5. Cele i zadania w zakresie ochrony powietrza i ochrony przed hałasem	72
11.6. Cele i zadania systemowego monitorowania stanu środowiska	74
11.7. Cele i zadania w kształtowaniu świadomości i edukacji społeczeństwa w ochronie środowiska	75
11.8. Zadania własne powiatu, harmonogram i koszty realizacji programu	75
11.9. Zadania koordynowane	86
11.10. Szczegółowe wytyczne do sporządzania gminnych programów ochrony środowiska	92
12. OCENA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA PROGRAMU W OKRESIE 2004 – 2007 ROKU	107
12.1. Analiza źródeł finansowania zadań z zakresu ochrony środowiska realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego	108
12.2. Szacunkowe koszty realizacji programu w latach 2004 – 2007	109
13. UWARUNKOWANIA REALIZACYJNE PROGRAMU	111
13.1. Zgodność programu w układzie hierarchicznym i horyzontalnym	111
13.2. Rozwiązania prawne	111
13.3. Uwarunkowania ekonomiczne	113
13.4. Uwarunkowania przestrzenne – planowanie i zagospodarowanie przestrzenne jako instrument ochrony środowiska	114
13.5. Uwarunkowania społeczne	115
13.6. Uwarunkowania unijne	116
14. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM, WDROŻENIE I MONITORING PROGRAMU	119
14.1. Zarządzanie środowiskiem, zarządzanie środowiskowe	119
14.2. Zarządzanie powiatowym programem ochrony środowiska	119
14.3. Sprawozdawczość z realizacji Programu	121
14.4. Monitoring wdrażania Programu	122
14.5. Harmonogram wdrożenia Programu	126
15. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	128

SPIS TABEL

	strona
1 – Ludność powiatu kluczborskiego	14
2 – Przynależność regionalna obszaru	17
3 – Zadania własne powiatu. Harmonogram i koszty realizacji programu	77
4 – Zadania koordynowane o charakterze organizacyjno prawnym na lata 2004 – 2007	87
5 – Zadania koordynowane o charakterze inwestycyjnym na lata 2004 – 2007	89
6 – Szacunkowe koszty realizacji Programu w latach 2004 - 2007	109
7 – Główne działania w ramach zarządzania środowiskiem	121
8 – Wskaźniki skuteczności realizacji Programu	124
9 – Harmonogram wdrożenia „Programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego”	127

SPIS RYSUNKÓW

	strona
Rys.1. Położenie powiatu kluczborskiego na tle jednostek administracyjnych Polski	11
Rys. 2. Powiat kluczborski wraz z jednostkami sąsiadującymi	12
Rys. 3. Jednostki fizyczno-geograficzne w otoczeniu powiatu kluczborskiego	19
Rys. 4. Mapa geologiczna monokliny przedsudeckiej bez osadów kenozoicznych	20
Rys. 5. Osady powierzchniowe powiatu kluczborskiego	21
Rys. 6. Hipsometria powiatu kluczborskiego	22
Rys. 7. Diagram klimatyczny dla Wielunia.....	23
Rys. 8. Wody powierzchniowe w granicach powiatu kluczborskiego	24
Rys. 9. Gleby powiatu kluczborskiego	26
Rys. 10. Potencjalna roślinność naturalna powiatu kluczborskiego	27
Rys. 11. Tereny leśne i obszary chronione powiatu kluczborskiego.....	25

ZAŁĄCZNIK

ANALIZA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ŚRODOWISKA REALIZOWANYCH PRZEZ JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

wg opracowania prof. zw. dr hab. Franciszka Piontka i dr Wojciecha Piontka

1. Wstęp

1.1. Podstawa prawna opracowania

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 z późniejszymi zmianami) zobowiązuje zarząd powiatu w celu realizacji polityki ekologicznej państwa do sporządzenia powiatowego programu ochrony środowiska (art. 17 i 18 cyt. w. ustawy).

Projekt powiatowego programu ochrony środowiska podlega zaopiniowaniu przez organ wykonawczy województwa, a następnie uchwaleniu przez radę powiatu.

Z wykonania programu zarząd powiatu sporządza co 2 lata raporty, które przedstawia radzie powiatu.

Termin, czas, przez który ma obowiązywać powiatowy program ochrony środowiska, w znacznej mierze zależy od uznania organu uchwalającego program – rady powiatu. Uwzględniając zapis w ustawie Prawo ochrony środowiska art. 17 ust. 1 i art. 14 ust. 2 można założyć, że program ochrony środowiska, w tym powiatowy, należy przyjąć na 4 lata z perspektywą działań obejmującą kolejne 4 lata.

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 roku o odpadach (Dz. U. Nr 62, poz. 628 z późn. zmianami) dla osiągnięcia celów założonych w polityce ekologicznej państwa oraz realizacji zasad gospodarowania odpadami, a także stworzenia w kraju zintegrowanej i wystarczającej sieci instalacji i urządzeń do odzysku i unieszkodliwiania odpadów, spełniających wymagania określone w przepisach o ochronie środowiska, opracowywane są plany gospodarki odpadami (Art. 14.1 Ustawy o odpadach).

Projekt powiatowego planu gospodarki odpadami opracowuje zarząd powiatu i stanowi część powiatowego programu ochrony środowiska (art. 14 ust. 5 Ustawy o odpadach).

W celu zapewnienia spójności poszczególnych planów, projekty planów gospodarki odpadami podlegają opiniowaniu (art. 14 ust. 7 Ustawy o odpadach). W przypadku projektu planu powiatowego gospodarki odpadami, projekt podlega zaopiniowaniu przez zarząd województwa oraz przez zarządy gmin z terenu powiatu.

Na wykonanie „PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA Z PROJEKTEM PLANU GOSPODARKI ODPADAMI DLA POWIATU KLUCZBORSKIEGO” została zawarta

umowa pomiędzy Zarządem Powiatu Kluczborskiego z siedzibą w Kluczborku a firmą ROT Recycling Odpady Technologie, 44-100 Gliwice, ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 11.

1.2. Przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania jest wykonanie:

- Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Kluczborskiego,
- Projektu Planu Gospodarki Odpadami dla Powiatu Kluczborskiego - stanowiącego załącznik (wykonany jako odrębna dokumentacja) będącego integralną częścią „Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Kluczborskiego”.

1.3. Cel i zakres opracowania

Zasadniczym celem „Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Kluczborskiego” zwanego w dalszej części opracowania Programem... jest realizacja polityki ekologicznej dla powiatu kluczborskiego na lata 2004-2007 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2008-2011.

Programy ochrony środowiska jako nowa forma opracowań planistycznych, zostały wprowadzone w/w ustawą Prawo ochrony środowiska.

Programy te, m.in. powiatowy program ochrony środowiska, winny określać wymagania odnoszące się do polityki ekologicznej państwa, a w szczególności: cele ekologiczne, priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych, środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.

„Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym” (dokument pomocniczy Ministerstwa Środowiska), w rozdziale 2 „Limity krajowe i sposób ich podziału” określa wskaźniki liczbowe, które winny znaleźć odzwierciedlenie w programach powiatowych i gminnych, zaznaczając równocześnie, że należy traktować je jako wielkości orientacyjne, służące do porównań międzyregionalnych i porównania tempa realizacji celów polityki ekologicznej państwa w poszczególnych powiatach i gminach z tempem realizacji na szczeblu krajowym.

Ważniejsze limity krajowe związane z poprawą środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów – do osiągnięcia najpóźniej w 2010 roku, są następujące:

- zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50 % w stosunku do stanu z 1990 roku (w przeliczeniu na PKB i wartość sprzedaną w przemyśle),
- ograniczenie materiałochłonności produkcji o 50 % w stosunku do 1990 r.,
- ograniczenie zużycia energii o 50 % w stosunku do 1990 r. i 25 % w stosunku do 2000 r.,
- dwukrotne zwiększenie udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990 r.,
- odzyskanie i powtórne wykorzystanie co najmniej 50 % papieru i szkła z odpadów komunalnych,
- pełna (100 %) likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych,
- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych, w stosunku do stanu z 1990 r.:
 - z przemysłu o 50 %
 - z gospodarki komunalnej (w miastach i osiedlach wiejskich) o 30 %
 - ze spływu powierzchniowego o 30 %
- ograniczenie emisji w stosunku do stanu z 1990 r.:
 - pyłów o 75 %
 - dwutlenku siarki o 56 %
 - tlenków azotu o 31 %
 - niemetanowych lotnych związków organicznych o 4 %
 - amoniaku o 8 %
- do końca 2005 roku wycofać z użytkowania etylinę i przejść wyłącznie na stosowanie benzyny bezołowiowej.

Powyższe wskaźniki w programach powiatowych i gminnych winny być stosowane w pełnym lub wybiórczym zakresie, w zależności od specyfiki powiatu i gminy.

Głównym, celem programów ochrony środowiska jest potrzeba poprawy jakości życia społeczeństwa, którą można zrealizować m.in. przez:

- przedsięwzięcia wprowadzające skuteczną poprawę stanu środowiska z wszystkimi jego elementami (m.in. powietrze, woda, gleba i grunty, powierzchnie ziemi, zasoby naturalne, flora i fauna),

- racjonalną gospodarkę zasobami naturalnymi z kształtowaniem odpowiedniej struktury gospodarki i **tworzeniem rynków pracy w ochronie środowiska**
- zmianę zachowań i intensyfikację świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- skuteczne zarządzanie środowiskiem na każdym szczeblu realizacji zadań z zakresu ochrony środowiska.

Zakres opracowania zagadnienia z zakresu ochrony środowiska na terenie powiatu kluczborskiego, w tym:

- ogólne dane o powiecie,
- analiza zasobów środowiska przyrodniczego powiatu i diagnozę stanu środowiska powiatu,
- zagrożenia środowiska w powiecie,
- poprawę jakości środowiska w powiecie,
- cele i priorytetowe działania ekologiczne w powiecie,
- harmonogram realizacji i nakłady na realizację programu,
- uwarunkowania realizacyjne programu,
- sposób wdrażania i monitoringu programu.

Niniejszy „Program ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego...” ma charakter otwarty, co oznacza, że może być on aktualizowany w sytuacjach koniecznych zmian bądź wprowadzania nowych zapisów w terminie uznanym przez zarząd powiatu (jednak nie rzadziej niż co 4 lata).

Program został opracowany w oparciu o dane zebrane bezpośrednio w gminach powiatu kluczborskiego, dane udostępnione przez Starostwo Powiatowe w Kluczborku, materiały źródłowe wyszczególnione w pkt 15 niniejszego programu oraz literaturę własną wykonawcy.

1.4. Horyzont czasowy

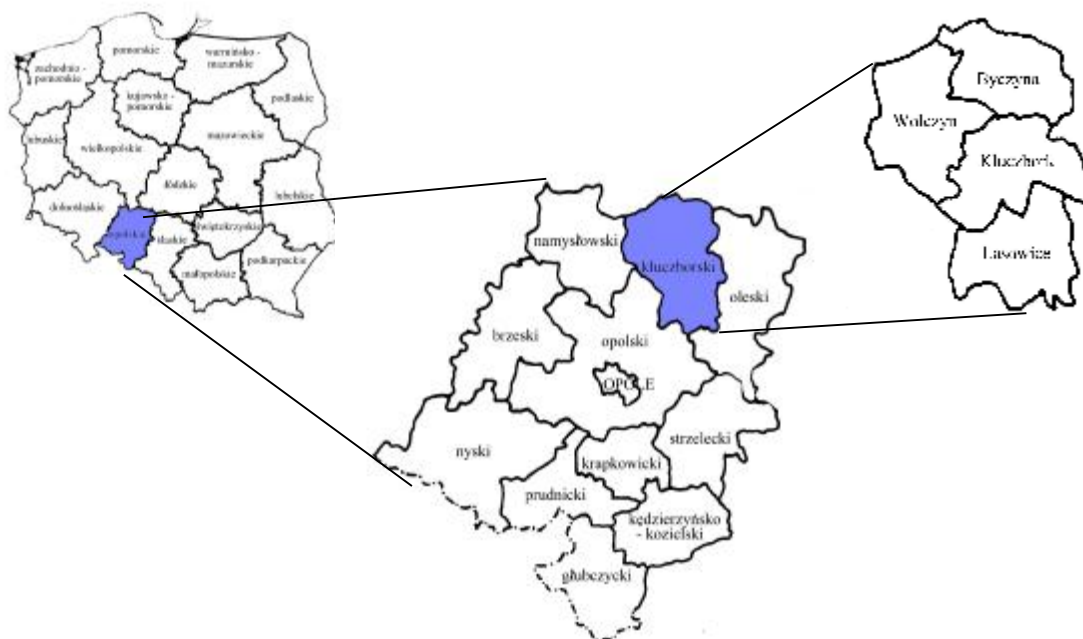
Program ochrony środowiska, w tym przypadku program ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego, ma mieć charakter „realnych” i bardzo konkretnych, głównie krótko-terminowych zadań własnych powiatu i zadań koordynowanych.

Struktura powiatowego programu ochrony środowiska winna nawiązywać zarówno do struktury „Polityki ekologicznej państwa” jak i „Programu ochrony środowiska dla województwa opolskiego”, obejmując okres krótkoterminowy 4 letni z perspektywą programu na osiem lat.

2. Ogólna charakterystyka powiatu kluczborskiego

2.1. Położenie geograficzne i podział administracyjny

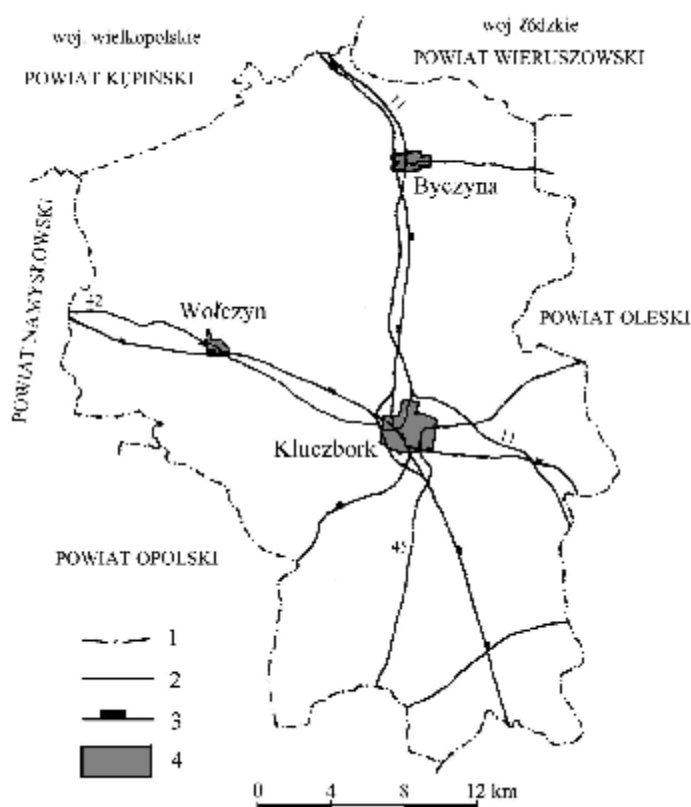
Powiat kluczborski położony jest w południowej Polsce, w północnej części województwa opolskiego (rys. 1). Od północy graniczy z województwem łódzkim i wielkopolskim (rys. 2). Granicę wschodnią, południową i zachodnią stanowią powiaty województwa opolskiego: oleski, opolski i namysłowski.

Rys. 1. Położenie powiatu kluczborskiego na tle jednostek administracyjnych Polski

Powierzchnia powiatu wynosi 852 km². W jego skład wchodzi 4 gminy: Kluczbork, Wołczyn, Buczyna i Lasowice. W 2003 roku (stan na 30.06.2003 r.) liczba ludności powiatu osiągnęła 71 043 osoby. Ponad połowa ludności (51,2 %) mieszka w miastach.

Powiat ma dogodne połączenie drogowe i kolejowe z Opolem (droga nr 45) i sąsiednimi województwami (droga krajowa nr 11 w stronę Lublińca oraz nr 45 w stronę Wielunia). Kluczbork jest znaczącym węzłem komunikacyjnym, zarówno kolejowym, jak i drogowym.

Rys. 2. Powiat kluczborski wraz z jednostkami sąsiadującymi

1 – granice powiatu; 2 – główne drogi kołowe; 3 – linie i stacje kolejowe; 4 – tereny zabudowane

2.2. Historia¹

Główne zręby osadnictwa średniowiecznego na Ziemi Kluczborskiej związane były z szeroką akcją osadniczą II połowy XIII wieku. To wówczas prawa miejskie uzyskały trzy miasta tego subregionu: Wołczyn w 1261r., Byczyna w 1268 r. oraz Kluczbork – dotychczasowa osada targowa - otrzymał dokument lokacyjny z rąk Henryka IV Probusa w 1274 r., stając się głównym ośrodkiem gospodarczo – administracyjnym Ziemi Kluczborskiej. Osadnictwo wiejskie na tych terenach sięga również XIII wieku, np. lokacja Chocianowic nastąpiła już w 1213 r., Laskowic w 1239 r., a Lasowic Wielkich i Małych w 1292 r.

Kolejne lata to okres systematycznego rozwoju miast, mimo bardzo częstych zmian właścicieli ziemi kluczborskiej, przekazujących miasta w darowiźnie, jako spadek czy w zastaw za długi. Na krótko /1341-1356/ Kluczbork, Byczyna i Wołczyn znalazły się we

¹ Na podstawie „Rysu historycznego – Strategia rozwoju powiatu kluczborskiego” – strona internetowa powiatu

władaniu Kazimierza Wielkiego, który oddał Ziemię Kluczborską królowi Czech – Karolowi II w zamian za księstwo warszawskie. W sumie najdłużej ziemia kluczborska pozostawała w posiadaniu władców piastowskiej linii brzeskiej, aż do jej wygaśnięcia w roku 1675.

W 1430 roku Ziemia Kluczborska została ogarnięta ruchem husyckim. Kluczbork zajęty przez husytów stał się centrum tego ruchu na Śląsku i równocześnie obiektem ataków sił antyhusyckich, systematycznie podejmujących próby zdobycia miasta. Ponieważ próby te nie dały rezultatu, przystąpiono do negocjacji i za ekwi-walent pieniężny Byczyna i Kluczbork zostały wykupione z rąk husytów w 1433 r., zaś Wołczyn pozostawał w ich rękach do 1436r., po czym przeszedł na stałe pod władanie książąt oleśnickich. Kluczborkiem i Byczyną władali książęta opolscy, ostatecznie w 1536 r., dzięki staraniom Ferdynanda I, Kluczbork wraz z Byczyną powróciły do księstwa brzeskiego, pozostając w nim aż do wygaśnięcia rodu.

Na lata panowania Fryderyka II i Jerzego II przypadł na tych terenach rozwój reformacji. Mimo początkowego oporu związanych z miastem Krzyżowców z czerwoną gwiazdą oraz mieszczan, wiara ewangelicka zaczęła się rozszerzać, obydwie kościoły w Kluczborku oddano ewangelikom, w Wołczynie i w Kluczborku otwarto specjalne szkoły dla polskich pastorów na tym terenie. W efekcie mieszczańscy kluczborscy pozostali wierni luteranizmowi w latach następnych. Oprócz sfery religijnej reformacja wpłynęła także na życie miasta: nastąpiło zdecydowane wzmocnienie władzy książęcej kosztem praw samorządu miejskiego.

W II połowie XVI wieku Ziemia Kluczborska stała się widownią walk między siłami polskimi i habsburskimi. Ubiegający się o tron polski arcyksiążę Maksymilian Habsburg został pokonany w bitwie pod Byczyną przez kanclerza i hetmana koronnego Jana Zamojskiego 24 stycznia 1588 roku.

Trudny okres w dziejach tej ziemi to czasy wojny trzydziestoletniej, toczony między zwolennikami protestantyzmu a katolicyzmu, w wyniku której miasta były wielokrotnie płądrowane. Dopiero zakończenie wojny przyniosło warunki do rozwoju tego regionu. Pokój westfalski (1648 r.) przyznał księstwom brzeskiemu i oleśnickiemu, a więc całej ziemi kluczborskiej wolność wyznania augsburskiego. Dzięki temu Kluczbork stał się ośrodkiem kulturalnym polskich protestantów, osiedlających się tutaj i w innych okolicznych miejscowościach prześladowanych arian. Jest to również czas rozkwitu byczyńskiego gimnazjum, słynącego z wysokiego poziomu nauczania.

Po śmierci ostatniego księcia brzeskiego, Kluczbork i Byczyna przypadły Habsburgom, zaś w 1742 r. wraz z całym Górnym i Dolnym Śląskiem przeszły pod panowanie pruskie. Sytuacja nie uległa zmianie mimo kolejnych wojen śląskich. Ostatecznie ziemia kluczborska pozostała pod panowaniem niemieckim prawie 200 lat, Kluczbork i Byczyna jako miasta

królewskie, zaś Wołczyn – pozostający w rękach magnackiego rodu Posadowskich był miastem prywatnym, aż do reformy ustrojowej Steina i Hardenberga zapoczątkowanej w 1807r., zwieńczonej nowym podziałem administracyjnym, który spowodował, że od 1816r. Kluczbork stał się miastem powiatowym. Do powiatu, obok gmin wiejskich weszły Byczyna i Wołczyn.

Przygraniczne położenie powiatu kluczborskiego wpływało niekorzystnie na jego rozwój, sytuacja nieco się poprawiła dzięki budowie linii kolejowej (pierwszy odcinek: Oleśnica – Namysłów - Kluczbork – Fosowskie w 1868r.). W sumie aż do okresu międzywojennego powiat pozostał tradycyjnym obszarem rolniczym, ze słabo rozwiniętą infrastrukturą przemysłową, choć to wówczas powstały załóżki funkcjonujących obecnie zakładów: w 1893r. powstała fabryka drożdży – dzisiejsza Śląska Fabryka Drożdży z Wołczyna, czy zakład metalowy powstały w Kluczborku w 1905 r., obecna Fabryka Maszyn i Urządzeń „Famak”.

II wojna światowa przyniosła zasadnicze zmiany, powiat przestał być obszarem nadgranicznym, dokonała się również znaczna wymiana ludności. Jednak już w kwietniu 1945 r. powołano Starostwo Powiatowe w Kluczborku, które dokonało wstępnego podziału administracyjnego Ziemi Kluczborskiej, a ostateczny podział został zatwierdzony rozporządzeniem wojewody śląsko – dąbrowskiego z 27 XI 1945 r. i obowiązywał do 1975 roku. Ponownie powiat kluczborski rozpoczął działalność w styczniu 1999 roku.

2.3. Demografia

W 2003 r. liczba ludności powiatu kluczborskiego osiągnęła 71.043 (stan na 30.06.2003 r. – dane wg GUS 2003 r.). 51,2 % ludności zamieszkuje w miastach, 48,8 % w jednostkach osadniczych wiejskich.

Tabela 1

Ludność powiatu kluczborskiego

Jednostka podziału terytorialnego	Ogółem	%	Miasto	%	Wieś	%
Byczyna	9 906	13,9	3 732	5,2	6 174	8,7
Kluczbork	39 178	55,2	26 367	37,1	12 811	18,1
Lasowice Wielkie	7 277	10,2	-	-	7 277	10,2
Wołczyn	14 682	20,7	6 286	8,9	8 396	11,8
Razem	71 043	100,0	36 385	51,2	34 658	48,8

Źródło: Rocznik statystyczny

2.4. Rozwój gospodarczy i społeczny²

Lata powojenne to okres przyspieszonej odbudowy i rozwoju miasta. Wtedy powstały nowe zakłady pracy, z których największe to Fabryka Maszyn i Urządzeń "FAMAK", Spółdzielnia Inwalidów "STOBRAWA", Opolskie Fabryki Mebli, PPB "PREFABET" czy też Śląskie Przedsiębiorstwo Techniczno-Budowlane. Równocześnie nastąpił szybki wzrost liczby mieszkańców i intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego. Od 1999 r. Kluczbork ponownie jest siedzibą 73-tysięcznego powiatu.

Miasto leży w centrum regionu rolniczego, dla którego stanowi bazę zaopatrzeniową i usługową oraz ośrodek oświatowo - kulturalny.

Ostatnie lata to okres dużych zmian w gospodarce Kluczborka. Tradycyjnie dominującym przemysłem: maszynowemu, dziewiarskiemu i budowlanemu towarzyszy dynamiczny rozwój innych branż takich jak: handel, transport, przetwórstwo rolno - spożywcze, szeroko rozumiane usługi. Znaczna część istniejących w mieście firm uległa przekształceniom własnościowym. Państwowe zakłady sprywatyzowały się tworząc spółki, z których część cechuje dynamiczny rozwój (m.in.: FAMAK.). Rozwija się sieć banków i instytucji ubezpieczeniowych. Łącznie na terenie gminy działa ok. 1800 podmiotów gospodarczych (w tym w mieście ok.1300). Największe firmy gminy to: Fabryka Maszyn i Urządzeń "FAMAK", PV "PREFABET - Kluczbork" S.A.

Kluczbork jest miastem przemysłowym otwartym dla inwestorów, gdzie są dogodne warunki do ekspansji ekonomicznej zarówno w zakresie realizowania nowych inwestycji, jak i nawiązywania kooperacji. Tereny, które ze względu na przewidywaną infrastrukturę mogą być interesujące dla inwestorów, leżą w przemysłowej części miasta i są to działki doskonale nadające się pod budowę obiektów przemysłowych. Miasto ma również tereny dla inwestorów zainteresowanych działalnością handlową czy usługową. Wystarczy przyjechać, obejrzeć i wybrać.

Każdy inwestor zdecydowany na podjęcie działalności w Kluczborku natrafi na sprawnie działającą administrację, dobrze rozwiniętą sieć banków, korzystne warunki egzystencji gospodarczej. Dla potencjalnych inwestorów władze miasta przygotowały pakiet preferencji i ulg podatkowych.

O atrakcyjności Kluczborka jako miejsca lokowania interesów decyduje wiele czynników:

² Na podstawie „Gospodarka – Strategia rozwoju powiatu kluczborskiego” – strona internetowa powiatu

- dogodne położenie miasta, które zostało wyznaczone przebiegiem szlaków komunikacyjnych, stwarzająca bardzo dobre warunki do lokalizacji baz transportowych, magazynów i składów celnych), w bliskim sąsiedztwie czterech dużych ośrodków gospodarczych - Opola, Wrocławia, Poznania i Katowic,
- automatyczne połączenia telekomunikacyjne ze wszystkimi krajami świata,
- optymalna wielkość miasta, która z jednej strony eliminuje uciążliwości występujące w małych ośrodkach (obecność wielu instytucji ułatwiających prowadzenie interesów: banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, biura prawne, notarialne, geodezyjne, tłumacze przysięgli, baza hotelowa, urzędy, w tym Posterunek Celny, itp.), z drugiej strony nie występują tu niedogodności pojawiające się w dużych miastach (niższe ceny nieruchomości, najmu pomieszczeń i inne),
- młoda kadra i relatywnie niskie koszty pracy,
- dobrze rozwinięta infrastruktura komunalna zapewniająca bezproblemowe zaopatrzenie w wodę, energię elektryczną, gaz, ciepło (istniejące rezerwy), nowoczesne składowisko odpadów komunalnych, oczyszczalnia ścieków dla miasta i okolicznych wsi,
- zaawansowane wolnorynkowe przemiany strukturalne w gospodarce,
- Zarząd Miejski otwarty na inwestorów i współpracę z nimi (proinwestycyjna polityka podatkowa).

W mieście wraz z rozwojem gospodarczym wyrosła i działa z powodzeniem sfera usług, wspomagająca przedsiębiorczość. Już dziś w Kluczborku ma swe siedziby 5 banków (PKO BP, Bank Zachodni S.A., Pekao S.A., Bank Śląski S.A. i Bank Spółdzielczy w Wołczynie Oddział w Kluczborku, a kolejne są zainteresowane uruchomieniem swoich oddziałów. Pomocą w prowadzeniu interesów służą liczne kancelarie prawne, notarialne, tłumacze przysięgli. Robienie interesów znakomicie ułatwia również istnienie wszystkich istotnych urzędów i instytucji gminnych i powiatowych.

Kluczbork ma nowe wysypisko śmieci, dobrze zorganizowaną higienę komunalną. Wybudowano nową oczyszczalnię ścieków i skanalizowano miasto. Zlikwidowano niską emisję gazów i pyłów (wyłączono ponad 40 kotłowni miejskich) i włączono w centralny system.

Praktycznie wszystkie dziedziny handlu, usług, zakładów produkcyjnych zostały sprywatyzowane lub przekształcone w spółki prawa handlowego. Tutaj mają siedziby podmiotów zagranicznych: Aubi, Fashion Polska, P.V. Prefabet, Intermarche i inne.

3. Charakterystyka zasobów środowiska przyrodniczego powiatu

3.1. Położenie obszaru na tle jednostek fizycznogeograficznych Polski

Pod względem fizycznogeograficznym rejon powiatu kluczborskiego położony jest na granicy dwóch prowincji: Nizy Środkowoeuropejskiej i Wyżyn Polskich. Wg podziału dziesiętnego, dokonanego przez J. Kondrackiego, przynależność regionalna tego obszaru przedstawia się następująco:

Tabela 2

Przynależność regionalna obszaru

Jednostka	<i>Nazwa jednostki</i>	Symbol

Część wschodnia:

Prowincja	Wyżyny Polskie	34
Podprowincja	Wyżyna Śląsko – Krakowska	341
Makroregion	Wyżyna Woźnicko – Wieluńska	341.2
Mezoregion	Obniżenie Liswarty	341.22
	Próg Woźnicki	341.23

Część północna:

Prowincja	Niż Środkowoeuropejski	31
Podprowincja	Niziny Środkowopolskie	318

Makroregion	Nizina Południowowielkopolska	318.1-2
Mezoregion	Wysoczyzna Wieruszowska	318.24

Część południowa i zachodnia:

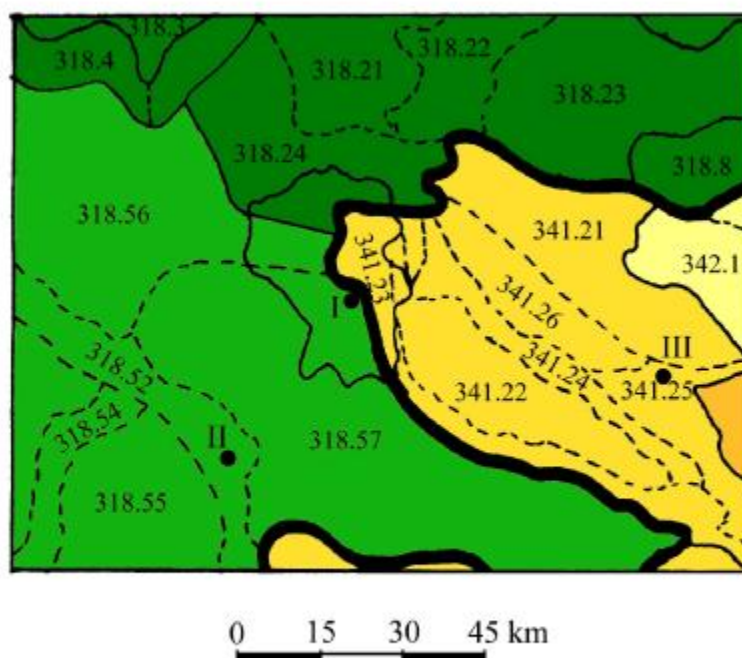
Prowincja	Niż Środkowoeuropejski	31
Podprowincja	Niziny Środkowopolskie	318
Makroregion	Nizina Śląska	318.5
Mezoregion	Równina Oleśnicka	318.56
	Równina Opolska	318.57

Położenie obszaru na tle jednostek fizycznogeograficznych Polski przedstawia rys. 3.

Wyżyna Śląsko – Krakowska stanowi zachodnią część pasa wyżyn. Trzon, zbudowany ze skał paleozoicznych, przykrywają osady mezozoiczne triasu i jury. Skały te tworzą monoklinę, na której występują obniżenia i progi denudacyjne. W obrębie tej jednostki występują trzy różniące się krajobrazowo makroregiony: Wyżyna Śląska, Wyżyna Krakowsko – Częstochowska i Wyżyna Woźnicko – Wieluńska. Wschodnia część obszaru powiatu kluczborskiego leży w obrębie ostatniej z wymienionych jednostek.

Niziny Środkowopolskie rozciągają się pomiędzy granicą ostatniego zlodowacenia na północy a Sudetami i Wyżyną Małopolską na południu. Podział makroregionalny, oprócz cech geomorfologicznych i klimatycznych, uwzględnia stosunki hydrograficzne. Wyróżniamy więc: Nizinę Śląską w dorzeczu Odry, Nizinę Południowowielkopolską w dorzeczu Warty, niziny mazowiecko – podlaskie w dorzeczu Wisły. Cała podprowincja obejmuje powierzchnię ok. 89 tys. km² (28.5 % terytorium Polski).

Nizina Śląska to rozległa równina, położona po obu stronach Odry. W całości wchodzi w obręb starszego stadiału zlodowacenia środkowopolskiego (Odry). Powierzchnię 12 734 km² podzielono na 9 mezoregionów. Równiny Oleśnicka i Opolska, które zajmują większą część powiatu kluczborskiego, położone są we wschodniej części makroregionu, na granicy z Wyżyną Śląsko – Krakowską.

Rys. 3. Jednostki fizycznogeograficzne w otoczeniu powiatu kluczborskiego
(wg J. Kondrackiego, uproszczone)

Miejscowości: I – Kluczbork; II – Opole; III – Częstochowa

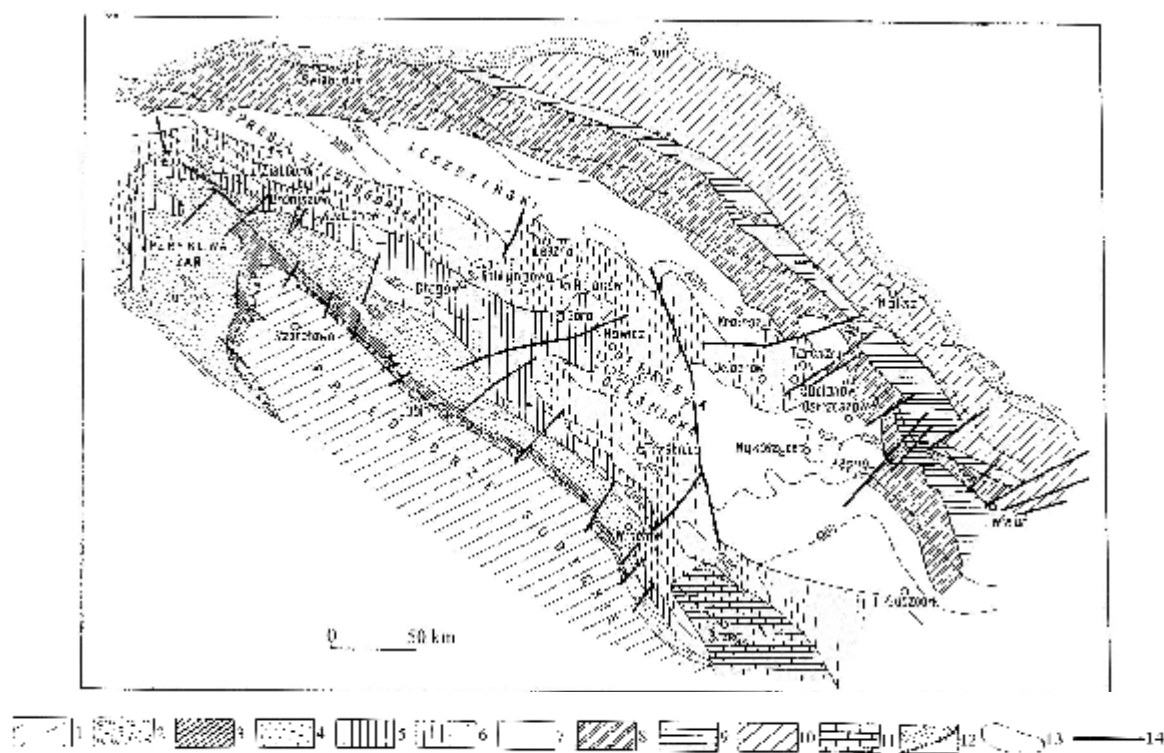
318.1-2 Nizina Południowowielkopolska	341 Wyżyna Śląsko – Krakowska
318.21 Kotlina Grabowska	341.2 Wyżyna Woźnicko – Wieluńska
318.22 Wysoczyzna Złoczewska	341.21 Wyżyna Wieluńska
318.23 Kotlina Szczercowska	341.22 Obniżenie Liswarty
318.24 Wysoczyzna Wieruszowska	341.23 Próg Woźnicki
318.3 Obniżenie Milicko – Głogowskie	341.24 Próg Herbski
318.4 Wał Trzebnicki	341.25 Obniżenie Górnej Warty
318.5 Nizina Śląska	341.26 Obniżenie Krzepickie
318.52 Pradolina Wrocławska	342 Wyżyna Małopolska
318.54 Dolina Nysy Kłodzkiej	
318.55 Równina Niemodlińska	
318.56 Równona Oleśnicka	
318.57 Równina Opolska	
318.8 Wzniesienia Południowomazowieckie	

Nizina Południowowielkopolska leży pomiędzy pojezierzami Leszczyńskim i Wielkopolskim od północy a Obniżeniem Milicko – Głogowskim i Wyżyną Małopolską od południa, w dorzeczu Warty i częściowo środkowej Odry, w granicach zasięgu lądolodu środkowopolskiego stadiału Warty. W obrębie tego makroregionu, obejmującego ok. 17 tys. km²,

wyróżniono 13 mezoregionów, w tym leżącą najdalej na południe Wysoczyznę Wieruszowską, w obrębie której leży północna część opisywanego powiatu.

3.2. Geologia i geomorfologia

Pod względem tektonicznym obszar Polski można podzielić na szereg jednostek strukturalnych. Analizowany teren zlokalizowany jest na obszarze występowania jednostek mezozoicznych środkowej Polski, a dokładnie na granicy monokliny przedsudeckiej i krakowsko – częstochowskiej (rys. 4).

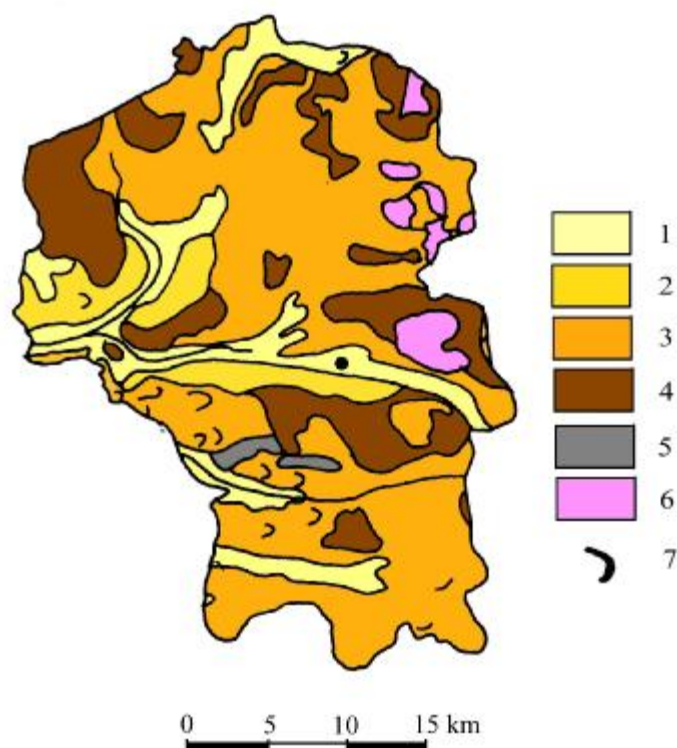
Rys. 4. Mapa geologiczna monokliny przedsudeckiej bez osadów kenozoicznych
(wg E. Stupnickiej: *Geologia regionalna Polski*)

1 – skały przedpermieńskie; perm: 2 – czerwony spągowiec; 3 – cechsztyń; trias: 4 – pstry piaskowiec; 5 – wapień muszlowy; 6 – kajper; 7 – retyk; 8 – jura dolna; 9 – jura środkowa; 10 – jura górna; 11 – kreda górna rejonu Opola; 12 – zasięg osadów kredy niecki szczecińsko – łódzkiej; 13 – izarytmy stropu podłoża (w m p.p.m.); 14 - ważniejsze uskoki i strefy uskoków

Obszar monoklinalny został wydzielony umownie, bowiem stanowi on naturalne południowo – zachodnie skrzydło niecki szczecińsko – mogileńsko – miechowskiej. Nazwa monokliny jest uproszczeniem, w rzeczywistości skały tworzące tę jednostkę mają budowę złożoną. Pod mezozoikiem leżą osady permieńskie aż do uskoku Odry, który stanowi południowo – zachodnią granicę monokliny przedsudeckiej.

W podłożu monokliny przedsudeckiej występują skały paleozoiczne, sfałdowane i częściowo zmetamorfizowane. W kredzie obszar ten był zalany przez morze, zaś jego struktura ukształtowała się w czasie fazy laramijskiej orogenezy alpejskiej.

Monoklina krakowsko – częstochowska (krakowsko – wieluńska) rozciąga się na północny zachód od Karpat. Stanowi kontynuację monokliny przedsudeckiej. Ma przebieg NW – SE, co związane jest z wychodnią skał, głównie wapieni, pochodzących z górnej jury, tworzących kuestę górnojurajską. Wapienie te są silnie skrasowiałe. Najsilniej procesy krasowe przebiegały w trzeciorzędzie, w warunkach klimatu ciepłego i wilgotnego.

Rys. 5. Osady powierzchniowe powiatu kluczborskiego
(wg mapy geologiczno - inżynierskiej Polski)

Punktem zaznaczono miasto Kluczbork

czwartorzędowe piaski, żwiry i otoczaki:

1 – w dnach dolin rzecznych

2 – na równinach akumulacji rzecznej

3 – na wysoczyznach morenowych i równinach denudacyjnych

4 – czwartorzędowe grunty spoiste (gliny, piaski gliniaste, pyły) na wysoczyznach morenowych i denudacyjnych

5 – czwartorzędowe grunty organiczne (torfy, gytie, namuły)

w dnach dolin rzecznych i zagłębieniach bezodpływowych

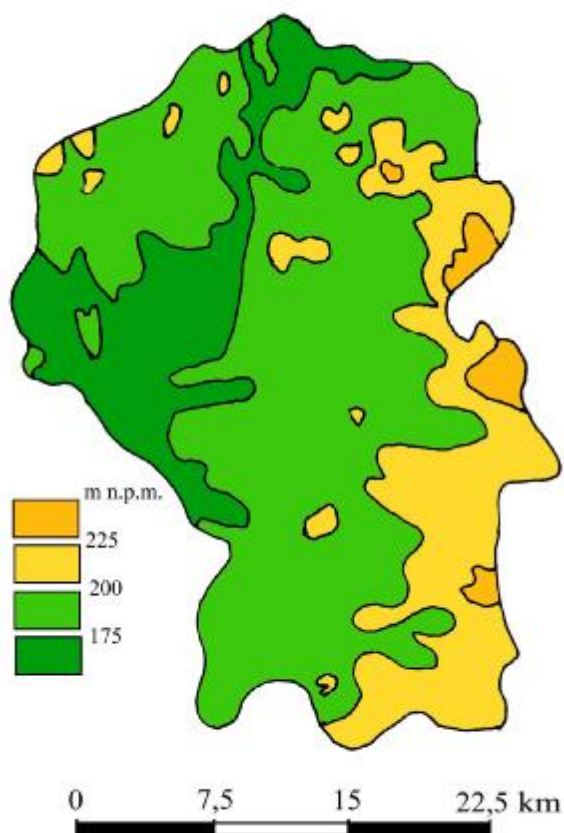
6 – skały osadowe starsze od czwartorzędów na falistych wyżynach, garbach i pagórkach

7 – wydmy

Wyżyna Woźnicko – Wieluńska zbudowana jest ze skał górnotriasowych i jurajskich. Tworzą one na przemian niewysokie progi oraz obniżenia, wykorzystywane przez rzeki, głównie Wartę i jej dopływy oraz Małą Panew.

Cały teren powiatu kluczborskiego (rys. 5) pokryty jest grubą warstwą osadów polodowcowych, pochodzących ze zlodowacenia środkowopolskiego, zwłaszcza piaszczystych, oraz holocenijskich osadów dolinnych. W części wschodniej (Wyżyna Woźnicko – Wieluńska) spod osadów czwartorzędowych wystają najwyższe partie wzniesień zbudowanych ze skał osadowych triasu i jury.

Hipsometria obszaru jest dość urozmaicona (rys. 6), deniwelacje terenu sięgają ponad 50 m. Najwyżej położona jest wschodnia część powiatu, wchodząca w skład Wyżyny Woźnicko – Wieluńskiej. Punktami sięgającymi ponad 225 m n.p.m. są wierzchołki wzniesień zbudowanych z osadowych skał przedczwartorzędowych. Najniżej (poniżej 175 m. N.p.m.) położona jest środkowo – zachodnia i północna część powiatu. Są to doliny cieków wodnych: Stobrawy i jej dopływu Wołczyńskiego Strumienia oraz płynącej na północ do Proсны Praty.

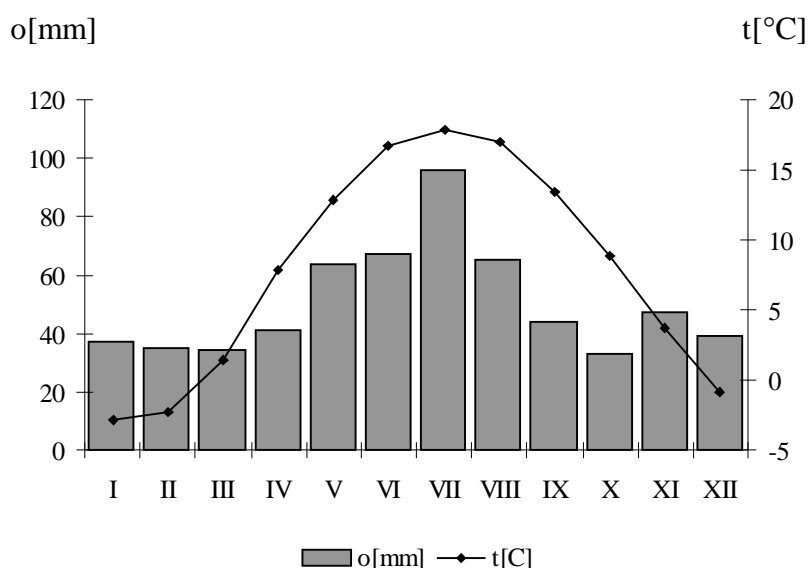

Rys. 6. Hipsometria powiatu kluczborskiego

3.3. Warunki klimatyczne

Polska leży w strefie klimatów umiarkowanych ciepłych o typie przejściowym, czego bezpośrednim następstwem jest ścieranie się nad nią kilku mas powietrza o różnych cechach. Dominujące znaczenie dla klimatu Polski mają dwie: powietrze polarno – morskie znad Atlantyku i powietrze polarno – kontynentalne znad Azji. W miarę przesuwania się na wschód maleją wpływy oceaniczne, a zarazem wzrasta się kontynentalizm klimatu.

Wg W. Okołowicza i D. Martyn obszar powiatu kluczborskiego położony jest w obrębie śląsko – wielkopolskiego regionu klimatycznego. Cechuje go wyraźna przewaga wpływów oceanicznych, zwłaszcza na zachodzie, niższe od przeciętnych amplitudy temperatury, wczesna wiosna i lato oraz łagodna, krótka zima.

Rys. 7. Diagram klimatyczny dla Wielunia

(dane wg *Atlasu hydrologicznego Polski*, s. 26, 37.)

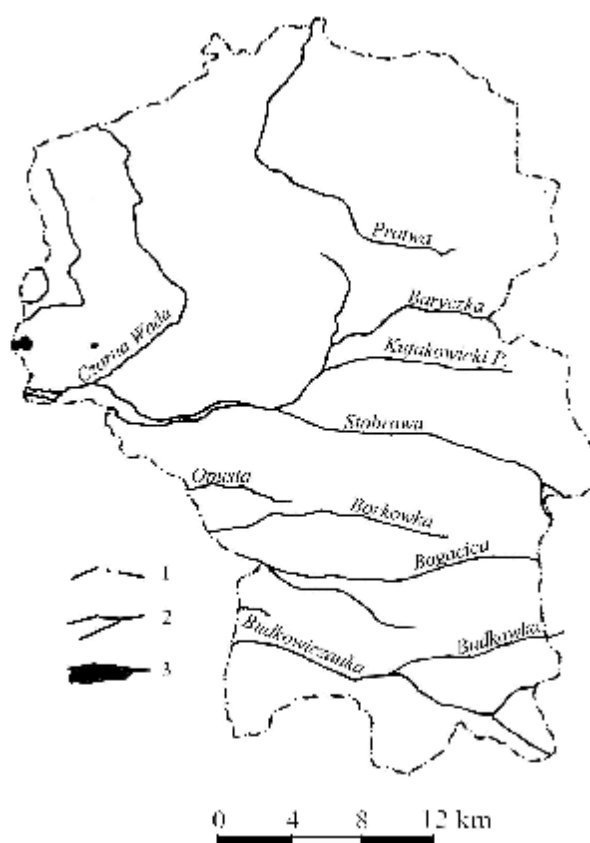
Przebieg średnich wartości temperatury powietrza i sumy opadów w ciągu roku dla położonego z podobnych warunkach Wielunia przedstawia rys. 7.

Wg regionalizacji klimatycznej zaproponowanej przez J. Wosia (1999), której podstawą jest zmienność przestrzenna częstości występowania różnych typów pogód, obszar powiatu przynależy do Regionu Środkowopolskiego. W regionie tym jest większa w stosunku do innych regionów ilość dni z pogodą bardzo ciepłą i pochmurną, lecz bez opadów (średnio prawie 38 dni w roku), a także dni dość mroźnych z dużym zachmurzeniem i opadem (7 dni w roku).

3.4. Zasoby wodne

3.4.1. Wody powierzchniowe

Powiat kluczborski położony jest w zlewisku Morza Bałtyckiego, o obrębie dorzecza Odry, w jego prawej części. Jest to obszar wododziałowy między pierwszorzędownymi dopływami Odry: Stobrawą i Wartą. Cieki w granicach powiatu są niewielkie, częściowo mają tu swoje odcinki źródłowe. Najważniejszymi ciekami odwadniającymi obszar powiatu jest Stobrawa (rys. 8).

Rys. 8. Wody powierzchniowe w granicach powiatu kluczborskiego

1 – granica powiatu; 2 – ciek wodny; 3 – zbiorniki wodne

Stobrawa jest prawobrzeżnym dopływem Odry, o długości 77,6 km. Jej źródła znajdują się w środkowej części sąsiedniego powiatu oleskiego, na południe od Olesna. Płyne na zachód prawie równoleżnikowo, przecinając powiat kluczborski, i uchodzi do Odry pomiędzy ujściem Nysy Kłodzkiej i Brzegiem. Po drodze rzeka przyjmuje kilka dopływów, z których największy (55,5 km), Budkowiczanka, ma źródła nieco na południe od źródeł Stobrawy, również na terenie powiatu oleskiego.

Północną część powiatu kluczborskiego odwadnia dopływ Proсны – Pratwa. Źródła Proсны, lewego dopływu Warty, zlokalizowane są na terenie gminy Radłów w powiecie oleskim. Rzeka o długości 216,8 km płynie na północ i uchodzi do Warty na terenie pradoliny warszawsko – berlińskiej.

3.4.2. Wody podziemne

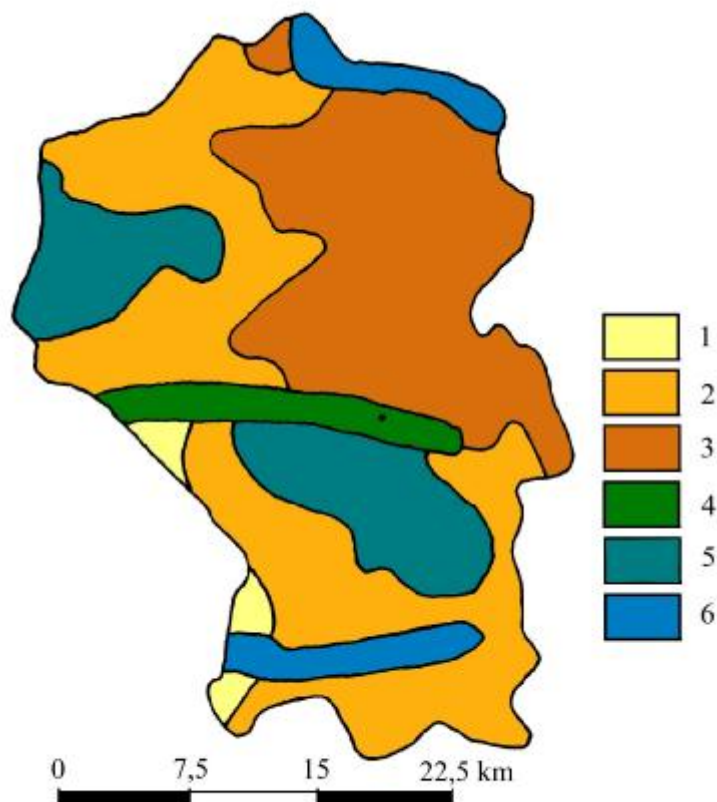
Wg Atlasu Rzeczypospolitej Polskiej teren powiatu kluczborskiego należy do wrocławskiego regionu hydrogeologicznego. Główne piętra wodonośne występują w utworach czwartorzędowych oraz mezozoicznych, głównie kredy. Zasobność pięter jest w przeważającej części średnia, miejscami brak formacji wodonośnych. Głębokość występowania pierwszego zwierciadła wód podziemnych jest zróżnicowana. Na przeważającej części obszaru powiatu głębokość ta jest mała (0 – 5 m.). Większa (5 – 20 m.), miejscami nawet sięgająca poniżej 20 m., występuje na obszarach gruntów spoistych.

3.5. Gleby

Gleba to powierzchniowa warstwa litosfery, ukształtowana w wyniku oddziaływania tzw. czynników glebotwórczych. Zaliczają się do nich: podłoże (skała macierzysta), klimat, stosunki wodne, roślinność, czas trwania procesu glebotwórczego i organizmy żywe. Gleba zostaje ukształtowana w wyniku złożonego procesu, przy współdziałaniu wszystkich z wymienionych czynników. Przede wszystkim jednak typ gleby uzależniony jest od skały macierzystej.

Na omawianym obszarze (rys. 9) dominują gleby rdzawe i płowe, wytworzone z różnego rodzaju piasków (luźnych, słabogliniastych, gliniastych i naglinionych). W dolinach większych cieków występują mady rzeczne (część północna – fragment doliny Proсны, oraz dolina Budkowiczanki) i gleby hydromorficzne (mułowe i gruntowo glejowe) w dolinie Stobrawy. Dość dużą powierzchnię zajmują gleby gruntowo–glejowe i płowe gruntowo–glejowe.

W większości gleby powiatu kluczborskiego mają odczyn kwaśny.

Rys. 9. Gleby powiatu kluczborskiego

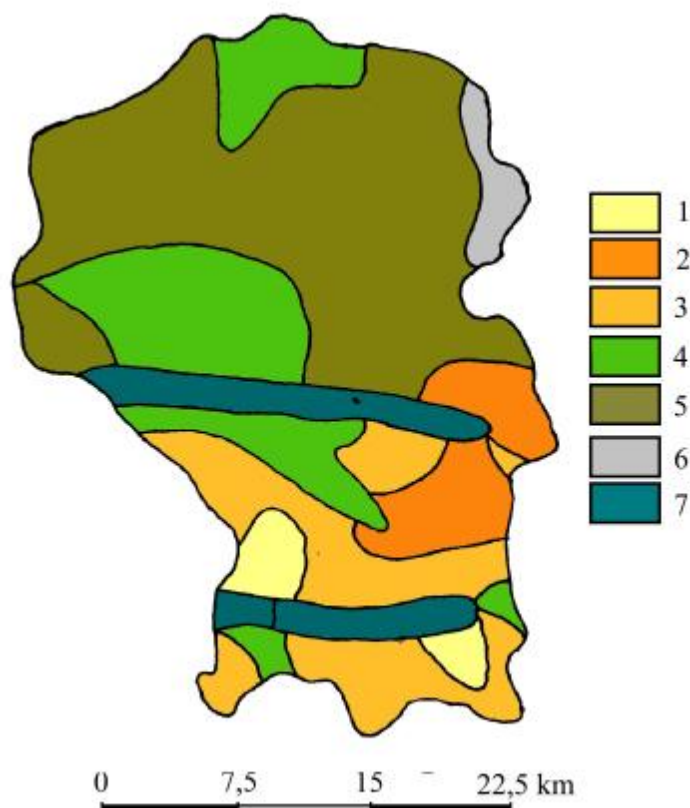
Obszary przeważających gleb: 1 – biellicowych i bielic; 2 – rdzawych; 3 – płowych;
4 – mułowych i gruntowo–glejowych; 5 – opadowo–glejowych i płowych opadowo–glejowych;
6 – mad rzecznych

3.6. Roślinność

Powiat kluczborski charakteryzuje się stosunkowo niewielkim odsetkiem lasów w ogólnej powierzchni (30,0 % w roku 2002³) (rys. 10). Wartość ta minimalnie przekracza średnią wartość lesistości w Polsce, która wynosi nieco ponad 28 %. W granicach powiatu (część południowo – zachodnia) znajduje się fragment dużego kompleksu leśnego – Borów Stobrawskich. Są one pozostałością po zbiorowiskach zasiedlających te obszary przed rozpoczęciem gospodarczej działalności człowieka (potencjalną roślinność naturalną powiatu przedstawia rys. 10). Wspomniane kompleksy leśne zachowały się na glebach słabszych, nie przedstawiających większej wartości dla rolnictwa.

³Świat w liczbach 2003/2004, s. 159

Pod względem przyrodniczym polskie obszary leśne zostały podzielone na szereg krain i dzielnic. Teren powiatu kluczborskiego położony jest w dwóch regionach przyrodniczo – leśnych, wchodzących w obręb krainy śląskiej. Większa, północna i środkowa część obszaru leży w mezoregionie Równiny Oleśnickiej dzielnicy wrocławskiej, zaś część południowa (wspomniane Bory Stobrawskie) w granicach krainy śląskiej, dzielnicy Równiny Opolskiej. Różnią się one nieco typami siedlisk i składem gatunkowym.

Rys. 10. Potencjalna roślinność naturalna powiatu kluczborskiego

1 – środkowoeuropejski bór sosnowy na glebach mineralnych; 2 – środkowoeuropejskie niżowe dąbrowy acidofilne; 3 – subkontynentalne bory mieszane dębowo – sosnowe; 4 – grądy środkowoeuropejskie; 5 – żyzne buczyny niżowe typu „pomorskiego”; 6 – ubogie florystycznie „kwaśne” buczyny niżowe; 7 – zbiorowiska łągowe siedlisk umiarkowanie zabagnionych;

W strukturze siedliskowej dominują bory. Około 55 % wszystkich siedlisk stanowi bór świeży i bór mieszany. Pozostały odsetek siedlisk jest różny. W Borach Stobrawskich około 20 % stanowi bór mieszany wilgotny, zaś resztę lasy mieszane (wilgotny i świeży). Pozostałe siedliska to około 7 % ogółu. W dzielnicy wrocławskiej większy udział (ok. 18 %) ma las mieszany świeży, mniejszy zaś bory wilgotne. W krainie tej większy udział mają również łągi i olsy (ok. 10 %).

W drzewostanie całej krainy śląskiej przeważa sosna (ok. 70 %), poza tym licznie występuje dąb, świerk, buk i olsza.

3.7. Zasoby surowców mineralnych

W obszarze powiatu kluczborskiego do głównych bogactw mineralnych należy zaliczyć:

- solankę Wołczyńską o temperaturze +45° C (solanka chlorowo-sodowo-wapniowo-bromo-wo-żelazisto-borowa),
- żwir budowlany,
- piasek,
- torf.

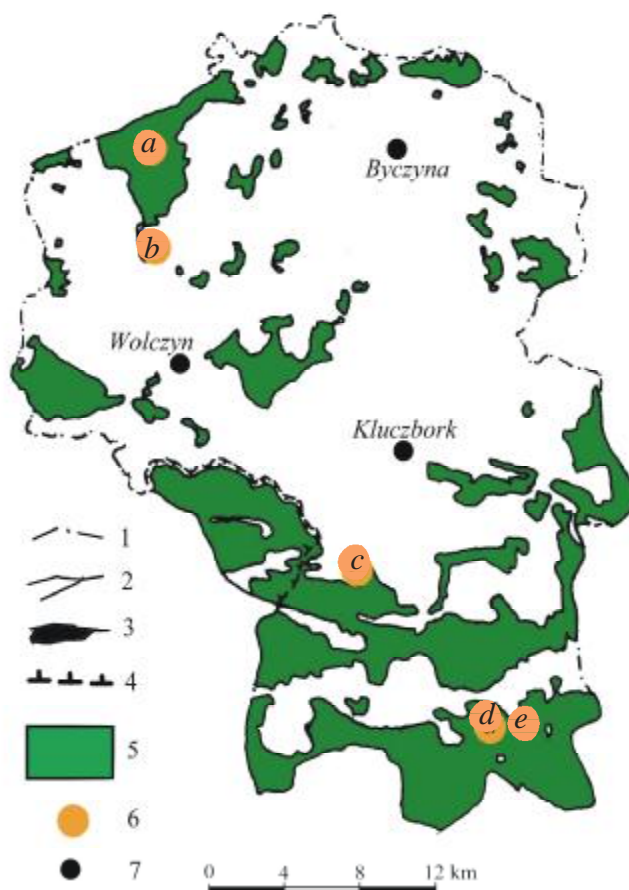
Główne złoża naturalne kruszyw budowlanych występują w dolinie rzeki Stobrawy, w rejonie Jakubowic i miejscowości Bruny, a główne złoża surowców ilastych występują w rejonie Ligoty Dolnej i w rejonie Gołkowic.

Część złóż jest udokumentowana i częściowo eksploatowana. Dla rozpoznania pełnej bazy surowcowej powiatu kluczborskiego konieczne jest wykonanie inwentaryzacji gminnych obszarów występowania zasobów naturalnych z określeniem złóż eksploatowanych i złóż zakończonych.

Dane dotyczące złóż surowców mineralnych zostały również przedstawione na mapach sozologicznych.

3.8. Walory przyrodnicze i krajobrazowe

Walory przyrodniczo – krajobrazowe powiatu kluczborskiego są obejmowane ochroną prawną. Obecnie w jego granicach zlokalizowany jest park krajobrazowy (*Bory Stobrawskie*) i 5 rezerwatów przyrody: cztery leśne i jeden florystyczny. (rys. 11).

Rys. 11. Tereny leśne i obszary chronione powiatu kluczborskiego

1 – granica powiatu; 2 – cieki wodne; 3 – większe zbiorniki wodne; 4 – granica parku Krajobrazowego *Bory Stobrowskie*; 5 – większe kompleksy leśne; 6 – rezerваты przyrody: leśne: a – *Komorzno*, b – *Krzywiczyny*, c – *Bażany*, florystyczne: d – *Smolnik*, e – *Kamieniec*; 7 – miejscowości;

Zabytki przyrody powiatu kluczborskiego to:

Gmina Kluczbork Aleje:

Aleja dębów na trasie Nowa Bogacica-Piec, obwód-od 455 do 665 cm, wysokość od 15 do 25 m, wiek 300, 400 lat

Aleja cisów pospolitych, dł. alei 50 m, obwód 80 do 145 cm, wysokość 8 do 12 m

Pomniki przyrody:

Olsza czarna w Kluczborku, obwód 390 cm, wysokość 30 m, wiek ok. 190 lat, najstarszy okaz w Polsce (koło dworca kolejowego)

Dąb szypułkowy w Kluczborku, obwód 440 cm, wysokość 23 m, wiek 320 lat

Rezerwaty leśne:

Rezerwat przyrody w Bażanach – naturalny drzewostan sosnowy z obfitym stanowiskiem jałowca, występują rośliny chronione: widlak jałowcowaty i kruszyna pospolita

Stobrawski Park Krajobrazowy - teren gminy Kluczbork (od strony Bogacicy)

Gmina Wołczyn

Aleje:

Aleja dębów szypułkowych na gruntach wsi Gierałcice w wieku około 60-270 lat

Rezerwaty leśne:

Rezerwat przyrody w Komorznie, utworzony w celu ochrony buczyny pomorskiej

Rezerwat przyrody w Krzywiczynach, las mieszany zawierający 126-letni drzewostan jodłowy z domieszką świerka, modrzewia i sosny.

Pomniki przyrody:

Lipa drobnolistna w Duczowie Wielkim, wiek 170 lat, Dąb szypułkowy, wiek 270 lat – osobliwość: zrosnięte ze sobą od ponad 150 lat

Buk zwyczajny w Komorznie, wiek 320 lat

Modrzew europejski w Unieszowie

Głaz narzutowy w Wierzbicy Dolnej - blok skandynawskiego granitu różowego, (przy drodze z Wierzbicy do Włoch),

Solanka wołczyńska o temp + 43,5 °C - teren gminy Wołczyn

Gmina Byczyna

Aleje:

Aleja dębowo-bukowa w Kostowie

Pomniki przyrody:

Lipa szerokolista w Byczynie, obwód 280 cm, (na Rynku)

Lipa drobnolistna w Jakubowicach

Wiąz w Jakubowicach

Lipa drobnolistna w Proślicach, obwód 743, wiek 550 lat, jedna z największych w Polsce

Gmina	Rezerwaty leśne:
Lasowice Wielkie	Rezerwat krajobrazowy leśno-stawowy „Smolnik” w Szumiradzie Lasy Stobrawsko-Turawskie - tereny gminy Lasowice Wielkie
	Pomniki przyrody:
	Dąb szypułkowy w Gronowicach
	Dąb szypułkowy w Ciarce
	Dąb szypułkowy w Lasowicach Małych
	Dąb szypułkowy w Szumiradzie
	Buk zwyczajny w Lasowicach Małych

4. Zagrożenia środowiska

4.1. Zagrożenia powierzchni terenu

4.1.1. Erozja i zalewy powodziowe gruntów

Na terenie powiatu kluczborskiego podatność obszarów na degradację naturogeniczną występuje lokalnie i obejmują one izolowane wyniesienia, głównie z wydmowych piasków leżące na Równinie Oleśnickiej, Opolskiej i Wysoczyźnie Wieruszowskiej. Degradacja ta może przejawiać się procesami erozyjno-denudacyjnymi w postaci zmywu powierzchniowego w okresach wiosennych roztopów lub podczas długotrwałych, wzmożonych opadów nawałnych. Przebieg ich jednak jest znacznie osłabiony wskutek porastającej te obszary szaty roślinnej – lasy.

W obrębie doliny Budkowiczanki, Bogacicy i jej dopływu Pokrzywki oraz niewielkich fragmentów doliny Stobrawy występuje podatność terenu na degradację antropogeniczną.

W obszarze powiatu kluczborskiego praktycznie nie występuje zagrożenie powodziowe.

4.1.2. Zanieczyszczenia gleb i lasów

Na podstawie wyników badań Stacji Chemiczno-Rolniczej, Oddział w Opolu, lata 1002 – 1997, można stwierdzić, że gleby użytków rolnych w powiecie kluczborskim charakteryzują się stosunkowo nieznaczną zawartością metali ciężkich. Najniższe zanieczyszczenia kadmem wykazują gleby gmin Byczyna i Wołczyn – 0,24 mg Cd/kg, dla miedzi i niklu najniższymi wynikami oszacowania charakteryzują się gleby z Lasowic Wielkich – 5,4 mg Cu/kg oraz 5,8 mg Ni/kg oraz Wołczyna dla cynku – 32,7 mg Zn/kg i ołowiu 17,4 mg Pb/kg. Spośród 42 próbek gleb użytków rolnych z gminy Kluczbork w żadnej nie stwierdzono nawet zwiększonej zawartości miedzi, a dla pozostałych pierwiastków śladowych jedynie incydentalne rezultaty badań sygnalizowały podwyższoną zawartość metali (I° zanieczyszczenia). Zbliżone oceny uzyskano dla gleb z Byczyny i Lasowic Wielkich (WIOŚ, Opole 2002 r.).

Lasy na terenie powiatu kluczborskiego stanowią drzewostany w niższych klasach wieku. Przeważają tu słabej jakości drzewostany sosnowe, pozbawione w większości przypadków gatunków wskaźnikowych. Podlegają silnej presji ze strony człowieka. Lasy są mocno zaśmiecone.

Zbyt duże przeredzenie drzewostanów sprzyja wnikaniu do runa leśnego gatunków innych, obcych dla tego rodzaju układów roślinnych tzn. składników łąkowych, murawowych, upraw polowych. Największym zagrożeniem dla borów wilgotnych i bagiennych są działania do odwodnienia terenu. bory sosnowo-świerkowe są też często degradowane przez grzybiarzy, szczególnie w okresie jesiennym.

4.1.3. Odpady

Zagrożeniem powierzchni ziemi są również kontrolowane i niekontrolowane składowiska odpadów komunalnych.

Szczegółowo zagadnienie gospodarki odpadami w powiecie przedstawiono w „Planie Gospodarki Odpadami dla powiatu kluczborskiego” stanowiącego odrębne opracowanie, a będące załącznikiem do niniejszego „Programu ...”.

4.1.4. Inne zagrożenia powierzchni terenu

Przejawem degradacji powierzchni terenu są liczne na obszarze powiatu kluczborskiego wyrobiska po eksploatacji surowców budowlanych (piasku, żwiru, gliny) zlokalizowane w dolinie Stobrawy, okolicach Byczyny, Gotartowa, Wołczyna, Jakubowic, Gołkowic, Rożnowa, Miechowa i Skałąg.

Potencjalnym zagrożeniem są również składowiska surowców leśnych, surowców rolniczych, a także składowiska (magazyny) paliw stałych, płynnych i gazowych, jak również magazyny środków ochrony roślin.

4.2. Zagrożenie wód

4.2.1. Wody powierzchniowe

Jakość wód

Na obszarze powiatu kluczborskiego wody powierzchniowe nie są objęte monitoringiem podstawowym badań jakości wód powierzchniowych województwa opolskiego. W ramach monitoringu regionalnego badaniami na terenie powiatu kluczborskiego objęte są wody Pratwy, gmina Buczyna w punktach pomiarowo-kontrolnych – Parszowice, Proślice i Kostów oraz wody Wołczyńskiego Strumienia i Baryczki.

Roczna seria badań przeprowadzona w 2001 r. (WIOŚ Opole) wykazała, że nawet przeciętna jakość wód w źródłowym odcinku Pratwy nie odpowiadała wymogom normatywnym klasy trzeciej, głównie z powodu wysokiego stężenia azotu azotanowego i fosforu ogólnego. O podwyższonym zanieczyszczeniu Pratwy świadczą wyniki BZT₅, zawiesiny, żelaza ogólnego i Miana Coli (w granicach wskaźników dopuszczalnych dla wód klasy trzeciej). W wodach ujściowego odcinka Pratwy objawy nadmiernego zanieczyszczenia stwierdzono dla azoty azotanowego, przy czym stężenie fosforu ogólnego było wyższe od wartości dopuszczalnej, klasyfikując wody tego odcinka do wód klasy trzeciej.

Wyższy stopień zanieczyszczeń sygnalizują wyniki klasyfikacji (przeciętna jakość wód PJW i najwyższy stopień zanieczyszczenia NSZ) wód Wołczyńskiego Strumienia i Baryczki objętych cyklem badań monitoringu rejonowego w 2000 roku. Wody Wołczyńskiego Strumienia w punkcie pomiarowo-kontrolnym, Krynica, wykazały w przypadku stężeń ekstremalnych przekroczenia ponadnormatywne dla 6 wskaźników, a wody Baryczki w punkcie pomiarowo-kontrolnym przekroczenia normatywne dla czterech wskaźników (w tym m. in. azotu azotanowego, fosforu ogólnego, żelaza ogólnego, Miano Coli).

W 1996 r. i w 2000 r. realizowano badania jakości wód zlewni rzeki Stobrawy, a w 1997 r. w zlewni rzeki Proсны.

Wody powierzchniowe na terenie powiatu kontrolowane były wyłącznie w przekroju Proсна-Przedmość. Na podstawie kryterium wstępnego oraz wyników klasyfikacji wód powierzchniowych województwa opolskiego kontrolowanych w 2001 r. w ramach monitoringu regionalnego (WIOŚ, Opole 2002 r.) wody Proсны w przekroju Proсна-Przedmość charakteryzują się jako wody III klasy czystości o podwyższonych zawartościach wskaźników miana Coli, żelaza i azotu azotanowego.

4.2.2. Zagrożenia wód powierzchniowych

Głównym zagrożeniem wód powierzchniowych na terenie powiatu kluczborskiego jest brak kanalizacji, brak sieci kanalizacji sanitarnej oraz brak oczyszczalni przydomowych.

Miejskie jednostki osadnicze wyposażone są w sieci kanalizacji sanitarnej, natomiast wiejskie jednostki osadnicze praktycznie nie posiadają lokalnych sieci kanalizacji sanitarnej.

Powiat kluczborski na 12 powiatów w województwie opolskim zajmuje ósmą pozycję w udziale ścieków oczyszczonych (stan 2001 r.), WIOŚ, Opole 2002 r. Natomiast zajmuje 5 pozycję w liście powiatów województwa, gdzie ścieki oczyszczane są w wysokim stopniu (wraz z usuwaniem podwyższonym substancji biogenych).

Oprócz znacznego zagrożenia jakości wody inne przejawy działalności antropogenicznej powodują:

- zmiany powierzchniowej sieci hydrograficznej spowodowanej m.in. pracami melioracyjnymi w dolinach Proсны, Praty i Wołczyńskiego Strumienia,
- wzrost powierzchniowej retencji w wyniku powstania antropogenicznych zbiorników wodnych (duży kompleks stawów w dolinie Proсны),
- zwiększenie ilości wody wchodzącej w lokalny obieg w wyniku jej przerzutów między zlewniami.

Zagrożeniem wód powierzchniowych są również niekontrolowane spływy powierzchniowe z obszarów rolniczych, w tym chemizowane i nawożone.

W ostatnich latach nastąpiło zmniejszenie, głównie ze względów ekonomicznych, ilości zużywanych nawozów sztucznych i środków ochrony roślin.

4.2.3. Zagrożenia wód podziemnych

Degradacja wód podziemnych na terenie powiatu związana jest głównie z postępującą urbanizacją i prowadzoną działalnością przemysłową. Głównym przejawem zagrożenia i degradacji wód podziemnych jest zmniejszenie zasobów i obniżanie ich zwierciadła na skutek ujmowania wody dla zaspokajania potrzeb oraz zmniejszenie zdolności infiltracyjnej gruntu w wyniku przemysłowej i miejskiej zabudowy (Kluczbork, Bogacica, Byczyna, Wołczyn).

Zagrożeniami wód podziemnych w obszarze powiatu są również niekontrolowane rzuty nieoczyszczonych ścieków bytowo-gospodarczych, nieszczelności szamb w gospodarstwach wiejskich, magazynowanie obornika na nieutwardzonych i kontrolowanych placach, płytach, jak również składowiska surowców rolnych, produktów leśnych, magazynowanie innych materiałów, które mogą prowadzić do infiltracji zanieczyszczonych odcieków do wód podziemnych.

Wody podziemne występujące na terenie powiatu kluczborskiego ujęte są jako czwartorzędowe wody zbiornika porowego (GZWP – Główny Zbiornik Wód Podziemnych) nr 324 (Dolina Kopalna Kluczbork) oraz na terenie gminy Byczyna jako (GZWP) – zbiornik rzeki Proсны. Wody badane w 2002 roku pobrane ze studni ujęcia komunalnego (otwór badawczy monitoringu wód podziemnych – Kluczbork, Chocianowice) charakteryzowały się wysoką jakością i w pełni odpowiadały normom sanitarnym (WIOŚ, Opole 2003 r.) Zbiornik 324 należy do obszaru najwyższej ochrony (ONO).

Ujęcia wód podziemnych – ZGKiM Byczyna, Dobieracie, Polanowie, WiK Kluczbork, Bąków, Chocianowice w badaniach w latach 2000 – 2002 wykazują wartości wskaźników w zakresie Ia, Ib i II klasy jakości wód podziemnych. Tylko w przypadku ujęcia Byczyna, Dobieracie w przypadku azotu amonowego, żelaza i manganu odpowiadały III klasie jakości wód podziemnych (WIOŚ, 2003 r., Opole).

4.3. Zagrożenie powietrza

Stan sanitarny powietrza w obszarze powiatu kluczborskiego kształtowany jest przez lokalną emisję pyłowo-gazową, której źródłem są indywidualne paleniska domowe, kotłownie i zakłady przemysłowe, produkcyjno-usługowe. W wyniku cyrkulacji atmosferycznej nad obszar ten docierają również zanieczyszczenia z terenów sąsiednich (Śląsk, Opole, Częstochowa, Wrocław). Wzdłuż ciągów komunikacyjnych (drogi, koleje) koncentruje się uciążliwa emisja spalin (szczególnie obszar Kluczborka). Lokalnie jakość powietrza jest pogarszana przez emisję uciążliwych zapachów i odorów. Wielkość emisji (wg WIOŚ, maj 2002 r.) pyłowo-gazowej maleje, tj. emisja pyłu w 1998 roku wynosiła 0,3 tys. ton/rok, w 1999 roku – 0,2 tys. ton/rok, a w 2000 roku - 0,1 tys. ton/rok, a w przypadku emisji gazowej – 1998 r. – 0,9 tys. ton/rok, 1999 r. – 0,6 tys. ton/rok, 2000 – 0,4 tys. ton/rok. największe źródła emisji na terenie powiatu kluczborskiego to: Lesaffre Bio-Corporation (dawna Śląska Fabryka Drożdży) w Wołczynie, ZEC w Kluczborku, ZEC w Byczynie, ZEC w Wołczynie.

Inspekcja Ochrony Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Opolu, w opracowaniu Biblioteka Monitoringu Środowiska, Opole, maj 2003 rok, oceniła stan zanieczyszczenia powietrza w województwie opolskim, w tym m.in. stan zanieczyszczenia powietrza w powiecie kluczborskim:

„(...)Na terenie powiatu kluczborskiego znajduje się jedna stacja pomiarowa sieci nadzoru ogólnego Wojewódzkiej Stacji Sanitarnej-Epidemiologicznej, w której wykonywane są pomiary stężeń dwutlenku siarki i azotu oraz pyłu zawieszonego BS. Przegląd rocznych stężeń oznaczanych substancji wykazuje niski poziom dwutlenku siarki. Normowana 24-godzinna wartość stężenia w ciągu 2002 roku nie była nigdy przekraczana, a jego maksymalne stężenie nie przekraczało 30 % wielkości normy.

W największym stopniu, o ok. 50 %, przekroczony został poziom dopuszczalny rocznego stężenia dwutlenku azotu. W ciągu ostatnich dwóch lat stężenie to osiągnęło bardzo wysokie

wartości, na co wpływ ma położenie stacji pomiarowej, zlokalizowanej blisko drogi o dużym ruchu samochodowym.

Stężenie pyłu przekraczało roczną wartość dopuszczalną o ok. 70 %, a częstość przekroczeń dopuszczalnej wartości 24-godzinnej była również większa od dopuszczalnej w roku (35) i wynosiła 62.

Ocena wstępna wykonana za okres 1998-2002 spowodowała zakwalifikowanie powiatu kluczborskiego do klasy I ze względu na poziom stężeń pyłu zawieszonego i ozonu dla kryterium ochrony zdrowia. Powinno to pociągnąć za sobą konieczność prowadzenia pomiarów stężeń pyłu pomiarami wysokiej jakości, rozumianymi jako pomiary automatyczne lub pomiary manualne prowadzone w sposób systematyczny. Dla ozonu natomiast wystarczające jest prowadzenie pomiarów w jednej stacji na terenie całego województwa (przyjęto automatyczną stację w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim). Kwalifikacja strefy do klasy II ze względu na poziom dwutlenku azotu wymaga monitorowania jego stężeń przy pomocy kombinacji metod pomiarowych i technik modelowania. Klasa IIIb (dla benzenu, CO, Pb i SO₂) – jako metodę oceny przewiduje pomiary okresowe, metodyki modelowania i szacunków obiektywnych. Określenie dla kryterium ochrony roślin klas I – dla ozonu, II – dla SO₂ i IIIb – dla NO_x nie wymaga konieczności prowadzenia pomiarów ze względu na małą powierzchnię powiatu.

Ocena bieżąca przeprowadzona po raz pierwszy za rok 2002 wykazała, że ze względu na poziom pyłu zawieszonego i dwutlenku azotu powiat zakwalifikowano do klasy B, co powinno oznaczać dążenie do osiągnięcia stężeń tych substancji poniżej poziomów dopuszczalnych na jego obszarze. Dla pozostałych substancji powiat sklasyfikowano jako klasę A, dla której nie jest konieczne podejmowanie żadnych działań, ale należy utrzymać jakość powietrza na tym samym lub lepszym poziomie. Dla kryterium ochrony roślin powiat sklasyfikowano jako klasę A, a więc również klasę nie wymagającą działań na rzecz poprawy jakości powietrza.(...)”

4.4. Inne zagrożenia komponentów środowiska

4.4.1. Hałas

Komunikacja drogowa i kolejowa jest głównym czynnikiem mającym wpływ na klimat akustyczny i jest głównym źródłem uciążliwości hałasu dla ludzi.

Na terenie powiatu nie prowadzono pomiarów hałasu komunikacyjnego. Można przypuszczać, że największe zagrożenie hałasem występuje wzdłuż drogi krajowej nr 42 i 45,

obszar miasta Kluczborka, wzdłuż drogi krajowej nr 42, obszar miasta Wołczyn i wzdłuż drogi krajowej nr 11, obszar miasta Byczyna.

W przypadku hałasu związanego z działalnością gospodarczą obiektów i instalacji na terenie powiatu, klimat akustyczny związany z danym obiektem winien być analizowany indywidualnie, a w przypadku przekroczeń dopuszczalnych poziomów dźwięków, winny być wprowadzone procedury i działania redukujące i zmniejszające emisję hałasu do otoczenia.

4.4.2. Promieniowanie elektromagnetyczne

Rozwój energetyki i telekomunikacji obserwowany w ostatnich latach wyraźnie zmienił środowisko geofizyczne.

Do głównych źródeł promieniowania elektromagnetycznego na terenie powiatu kluczborskiego zaliczyć można: linie i stacje elektroenergetyczne wysokich napięć, urządzenia radiokomunikacyjne, radionawigacyjne i radiolokacyjne.

Linia elektroenergetyczna wysokich napięć 400 kV przebiega przez powiat kluczborski na terenie gminy Wołczyn i gminy Kluczbork.

Na pozostałych obszarach powiatu, linie energetyczne wysokich napięć 220 kV, stacje rozdzielcze 220/110 kV (4 stacje) przebiegają przez gminy Byczyna, Kluczbork, Wołczyn.

Na terenie powiatu rozlokowane są stacje bazowe telefonii komórkowej, w tym gmina Byczyna 4 stacje, gmina Kluczbork 5 stacji, gmina Lasowice Wielkie 3 stacje i gmina Wołczyn 3 stacje. Na terenie gminy Kluczbork zlokalizowany jest nadajnik radiowy.

Na terenie powiatu kluczborskiego nie prowadzi się monitoringu promieniowania elektromagnetycznego, stąd określenie ewentualnego zagrożenia jest niemożliwe.

4.4.3. Awarie i awarie przemysłowe

Zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 roku - Prawo ochrony środowiska, dotychczasowe pojęcie nadzwyczajne zagrożenie środowiska zostało zastąpione terminem awaria i awaria przemysłowa.

Poważna awaria przemysłowa - to zdarzenie w szczególności emisja, pożar lub eksplozja powstała w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji, prowadzące do

natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem.

Na terenie powiatu kluczborskiego nie ma zakładu zaliczonego w województwie opolskim do grupy dużego ryzyka.

Źródłem awarii na terenie powiatu potencjalnie może być transport zarówno drogowy i kolejowy. Główne zagrożenie to transport materiałów niebezpiecznych na drogach krajowych nr 11, 42, 45 (Byczyna, Kluczbork, Wołczyn) i szlaku kolejowym Olesno - Kluczbork – Byczyna, Fosowskie – Kluczbork – Wołczyn.

5. Infrastruktura ochrony środowiska

5.1. Zaopatrzenie w wodę

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności w powiecie są ujęcia wód podziemnych. W obszarze powiatu kluczborskiego wody podziemne ujęte są w zbiornik GZWP nr 324 - Zbiornik Dolina Kopalna Kluczbork (obszar gminy Lasowice Wielkie, gminy Kluczbork, gminy Wołczyn) i należą do Obszaru Najwyższej Ochrony. Na terenie gminy Byczyna zlokalizowany jest zbiornik wód podziemnych nr 311 – zbiornik rzeki Proсны.

Zaopatrzenie w wodę na terenie powiatu kluczborskiego prowadzone jest z ujęć głównych (Byczyna, Dobiercice, Polanowie, Kluczbork-Bąków, Chocianowice) siecią rozdzielczą oraz z ujęć indywidualnych, studni wierconych i kopanych.

Pobór wody ogółem w powiecie kluczborskim wynosił $6,5 \text{ hm}^3/\text{r}$ (2001 r., WIOŚ 2003 r., Opole). Powiat kluczborski na dwanaście powiatów województwa opolskiego, zajmuje 9 miejsce pod względem poboru wody ogółem. Do celów komunalnych wykorzystując sieci wodociągowe na terenie powiatu kluczborskiego zużyto (2001 r.) 46% ogółu pobranych wód, do celów przemysłowych 35%, a do celów nawadniających w rolnictwie i leśnictwie - 19%.

W przypadku wsi i gmin wiejskich liczba ludności korzystającej z wodociągów systematycznie wzrasta. We wszystkich gminach planowane są budowy i rozbudowy wodociągów i ujęć wody, zapewniające zaopatrzenie w wodę dla wszystkich mieszkańców.

5.2. Kanalizacja i oczyszczalnie ścieków

Według danych WIOŚ Opole (2003 r.) ilość ścieków wymagających oczyszczania zarówno komunalnych jak i przemysłowych w powiecie kluczborskim wynosi ok. $1,7 \text{ hm}^3/\text{rok}$. Udział ścieków oczyszczanych w powiecie wynosi ok. 92,3%.

Główne oczyszczalnie powiatu kluczborskiego to: oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna w Byczynie o wydajności $670 \text{ m}^3/\text{d}$, oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna z usuwaniem substancji biogenych w Kluczborku o wydajności $10\,000 \text{ m}^3/\text{d}$, oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna w Wołczynie o wydajności $2000 \text{ m}^3/\text{d}$, oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna PR „Agroferm” w Wierzbicy Górnej o wydajności $260 \text{ m}^3/\text{d}$.

Również na terenie powiatu eksploatowane są oczyszczalnie zakładowe.

Skanalizowanie terenów miejskich jest największe, jednak wraz z ich rozbudową konieczne są nadal inwestycje w tym zakresie. Skanalizowanie terenów zamieszkałej ludności

we wsiach powiatu kluczborskiego jest praktycznie niewielkie. Jednak liczba ludności wiejskiej korzystającej z kanalizacji ściekowej powoli wzrasta.

5.3. Gospodarka energią

Energia elektryczna

Dostęp do energii elektrycznej na terenie powiatu jest bezproblemowy i zaspokaja obszar całego powiatu. Układ energetyczny oparty jest na sieci wysokiego napięcia 220 kV ze stacjami rozdzielczymi 220/110 kV (4 stacje w powiecie) Byczyna, Kluczbork (2 stacje) i Wołczyn.

Na terenie powiatu nie eksploatuje się elektrowni wodnych i wiatrowych.

Gazownictwo

Mieszkańcy miast powiatu korzystają z sieci gazu ziemnego. Tereny wiejskie nie posiadają sieci gazowej.

Energia ciepła

Zaopatrzenie w energię ciepłą na obszarze powiatu oparte jest przede wszystkim na systemie zdalczynnym w ośrodkach miejskich oraz z lokalnych kotłowni na terenach wiejskich.

Pozostałe obszary powiatu oparte są na indywidualnych źródłach ciepła z przewagą zastosowania węgla i drewna.

Na terenie powiatu rozważane jest obecnie wprowadzenie ogrzewania ze źródeł odnawialnych - biomasy. Na terenach popegerowskich istnieją obszary terenu możliwe do wykorzystania do produkcji wierzby energetycznej.

6. Mapa sozologiczna i topograficzna powiatu

6.1. Wprowadzenie - mapa sozologiczna

Załączone cząstkowe mapy sozologiczne obszarów powiatu kluczborskiego w sposób opisowy przedstawiają ogólną charakterystykę środowiska przyrodniczego i jego zasobów oraz w sposób graficzny formy ochrony środowiska i degradację komponentów środowiska przyrodniczego oraz przeciwdziałanie degradacji środowiska przyrodniczego. Mapę sozologiczną powiatu kluczborskiego przedstawiono na str. 54.

6.2. Formy ochrony środowiska przyrodniczego

Mapy sozologiczne obrazują:

- grunty orne chronione i pozostałe łąki i pastwiska, lasy ochronne, lasy gospodarcze, zieleni urządzonej,
- złoża surowców mineralnych,
- ujęcia i strefy, ochrona wód powierzchniowych i podziemnych,
- granice parków narodowych, krajobrazowych, granice obszarów chronionego krajobrazu, granice otulin parków narodowych lub krajobrazowych,
- rezerваты przyrody,
- pomniki przyrody.

6.3. Degradacja komponentów środowiska przyrodniczego

Na obszarze powiatu przedstawiono graficznie:

- degradację powietrza atmosferycznego,
- degradację powierzchni terenu,
- grunty antropogeniczne obszarów zabudowanych,
- wyrobiska i zwałowiska,
- deformacje poeksploatacyjne,
- cmentarze,
- kanały, wały ochronne, groble,
- składowiska surowców, paliw, wylewiska,
- składowiska odpadów,

- degradacje gleb i lasów,
- zrzuty ścieków wraz z oczyszczzeniami i kanalizacją,
- jakość wód powierzchniowych w punktach pomiarowych,
- degradację wód podziemnych,
- źródła zanieczyszczenia powietrza wraz z urządzeniami oczyszczającymi,
- inne źródła uciążliwe dla środowiska przyrodniczego.

6.4. Przeciwdziałanie degradacji środowiska przyrodniczego

Komentarz map sozologicznych obszaru powiatu kluczborskiego, zawiera również wskazania dotyczące kształtowania i ochrony środowiska przyrodniczego z głównym uwzględnieniem:

- przeciwdziałania degradacji wód powierzchniowych i utrzymania wysokiej jakości wód podziemnych,
- prawidłowej gospodarki odpadami,
- poprawy jakości powietrza,
- zrównoważonej gospodarki rolnej,
- prawidłowej gospodarki leśnej,
- walorów przyrodniczych terenu.

6.5. Mapa topograficzna

Mapa topograficzna, zamieszczona na stronie 55, przedstawia m.in.:

- szlaki komunikacyjne,
- zabudowę zwartą wielorodzinną,
- zabudowę gęstą jednorodziną,
- tereny przemysłowo-składowe,
- budynki i zagrody,
- obiekty produkcyjne użyteczności publicznej, zakłady produkcyjne,
- obiekty infrastruktury,
- roślinność, parki, lasy, sady, plantacje, bagna,
- pomniki przyrody,
- nieużytki,
- wyrobiska,
- sieć wodną,
- ukształtowanie terenu.

Mapa sozologiczna powiatu kluczborskiego

Mapa topograficzna powiatu kluczborskiego

7. Wnioski z diagnostyki stanu środowiska

7.1. Stan środowiska przyrodniczego i stopień jego degradacji

Powierzchnia terenu

- Grunty antropogeniczne obszarów zabudowanych o zabudowie luźnej występują praktycznie we wszystkich miejscowościach powiatu kluczborskiego. Zabudowa zwarta o większym zasięgu występuje w ośrodkach miejskich – w Byczynie, Kluczborku, Wołczynie.
- Do innych form degradacji powierzchni terenu należą wyrobiska surowców budowlanych. Przekształcenia te widoczne są w postaci istniejących wyrobisk, m.in. w dolinie Stobrawy, w okolicach Byczyny, Gotartowa, Skałag, Wołczyna, Jakubowic, Miechowa, a także wykopy i nasypy wykonane podczas budowy szlaków komunikacyjnych.
- Należy przeprowadzić szczegółową inwentaryzację wyrobisk po surowcach mineralnych, budowlanych i określić sposób ich likwidacji i rekultywacji (w ramach gminnych programów ochrony środowiska).

Odpady

- Stan unieszkodliwiania (przez składowanie) odpadów komunalnych na terenie powiatu kluczborskiego został przedstawiony w „Planie Gospodarki Odpadami dla powiatu kluczborskiego”. Zgodnie z decyzjami Starostwa poszczególne składowiska w powiecie, tj. składowisko w Gołkowicach, gmina Byczyna (eksploatowane), składowisko w Laskowicach, gmina Lasowice Wielkie (wyłączone z eksploatacji), składowisko w Wierzbicy Górnej, gmina Wołczyn mają być dostosowane do wymogów ustawy o odpadach. Składowisko w Gotartowie, gmina Kluczbork spełnia wymogi ustawy.
- Należy przeprowadzić szczegółową inwentaryzację dzikich, nielegalnych i „zestarzałych” wysypisk, składowisk w ramach gminnych planów gospodarki odpadami oraz określić ich sposób likwidacji i rekultywacji,
- Zorganizowanym wywozem odpadów na terenie powiatu kluczborskiego objęci są praktycznie wszyscy mieszkańcy,
- Praktycznie nie prowadzi się wydzielania strumienia odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych.

- Gospodarowanie odpadami niebezpiecznymi i innymi niż niebezpieczne wytwarzanymi w działalności gospodarczej prowadzone jest we własnym zakresie przez podmioty gospodarcze na terenie powiatu i podmioty gospodarcze zewnętrzne,
- Na terenie gminy Wołczyn wydajność instalacji do odzysku odpadów innych niż niebezpieczne wynosi ok. 100 000 t/rok,
- Szczegółowe dane dotyczące gospodarki odpadami przedstawiono w „Planie gospodarki odpadami w powiecie kluczborskim”.

Gleby

- Gleby na obszarze powiatu kluczborskiego odznaczają się znikomym stopniem zanieczyszczenia metalami ciężkimi.
- Zerodowanie i podatność na erozję gleb na obszarze powiatu występuje w niewielkim stopniu, m.in. w obrębie doliny Proсны, Budkowiczanki i jej dopływu Pokrzywki oraz doliny Stobrawy.

Lasy

- Stan zdrowotny drzewostanów jest dobry, a kompleksy leśne na obszarze powiatu kluczborskiego wykazują niski stopień degradacji czynnikami biotycznymi i antropogenicznymi.

Wody powierzchniowe

- Jakość wód powierzchniowych objętych monitoringiem regionalnym, wody Pratwy kwalifikuje je u źródeł do wód pozaklasowych, a dalej do ujścia do wód III klasy, a wody Wołczyńskiego Strumienia, Stobrawy, Bogacycy i Baryczki są pozaklasowe.
- Głównym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych w obszarze powiatu kluczborskiego jest brak kanalizacji w jednostkach osadniczych powiatu, nieszczelność szamb i niekontrolowane zrzuty ścieków komunalnych do wód i ziemi, jak również nieprawidłowe, bez zabezpieczeń magazynowanie surowców, produktów i odpadów rolniczych na powierzchni ziemi.

Wody podziemne

- Wody podziemne na obszarze powiatu kluczborskiego to wody wysokiej jakości klasy I b - II. Podwyższone zawartości wskaźników takich jak żelazo i azot azotanowy w ujęciu Dobiercice kwalifikują wody podziemne do III klasy jakości wód.

W obszarze powiatu kluczborskiego praktycznie nie występują wody pozaklasowe. Może to jednak mieć miejsce w lokalnych studniach kopanych poszczególnych gospodarstw wiejskich z nieprawidłową gospodarką gnojowicy i obornika, jak również magazynowania surowców do produkcji rolniczej.

Powietrze

- Stan czystości powietrza na obszarze powiatu kluczborskiego jest bardzo wysoki, a poziom stężeń ocenianych zanieczyszczeń nie przekracza wartości dopuszczalnych (SO_2 , Pb, C_6H_6 , CO, O_3).
- W obszarze powiatu kluczborskiego nieznaczne pogorszenie stanu sanitarnego powietrza mogą powodować zakłady produkcyjno-usługowe, paleniska domowe, lokalne kotłownie, w szczególności w zakresie pyłu zawieszonego oraz wzmożony ruch samochodowy w zakresie dwutlenku azotu.
- Powiat kluczborski z punktu widzenia ochrony zdrowia zakwalifikowany został do klasy strefy B (ocena za rok 2002, WIOŚ, Opole), co oznacza konieczność określenia obszarów przekroczeń wartości dopuszczalnych dla tej strefy w oparciu o pomiary.
- Dla kryterium ochrony roślin powiat sklasyfikowano jako klasę A, dla której nie są wymagane żadne działania z poprawą stanu zanieczyszczenia powietrza.

Hałas

- Na terenie powiatu kluczborskiego nie prowadzono pomiarów hałasu komunikacyjnego.
- Hałas z terenów obiektów prowadzących działalność gospodarczą w związku z działaniami zapobiegawczymi nie powoduje uciążliwości dla otoczenia.

Promieniowanie elektromagnetyczne

- Na terenie powiatu kluczborskiego nie prowadzi się monitoringu źródeł (poza terenami przemysłowymi) promieniowania elektromagnetycznego niejonizującego ze względów na brak tych zagrożeń dla środowiska.

Awarie przemysłowe

- Na terenie powiatu nie występują zakłady o szczególnym zagrożeniu dla środowiska, tj. zakłady stanowiące zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.
- Awarie komunikacyjne mogą wystąpić jako zdarzenia losowe.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe

- W granicach administracyjnych powiatu zlokalizowanych jest pięć rezerwatów przyrody (Kamieniec, Smolnik, Komorno, Bażany, Krzywiczyny) oraz część Stobrawskiego Parku Krajobrazowego i część obszaru chronionego krajobrazu Lasy Stobrawsko-Turawskie.
- Obszar środowiska przyrodniczego i jego zasobów na terenie powiatu kluczborskiego jest dobry i kształtowany jest głównie pod wpływem warunków przyrodniczych.

7.2. Główne zagrożenia środowiska na terenie powiatu kluczborskiego

- Brak kanalizacji sanitarnej na terenach wiejskich powiatu oraz nie w pełni skanalizowane jednostki podmiejskie powiatu kluczborskiego.
- Niewystarczająca ilość punktów oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych (niekontrolowane zrzuty, nieszczelne szamba, brak oczyszczalni przydomowych).
- Na terenie powiatu zachodzą przypadki zrzutów ścieków bytowo-gospodarczych bezpośrednio do wód powierzchniowych.
- Brak urządzeń do podczyszczania wód opadowych i roztopowych z terenów przemysłowych i dróg.
- Zmniejszenie zdolności infiltracyjnej gruntu w wyniku zabudowy terenu (Kluczbork, Byczyna, Wołczyn).
- Niedostateczne wyposażenie składowisk w urządzenia eksploatacyjne i zabezpieczające według aktualnych wymagań ochrony środowiska (Wołczyn, Byczyna).
- „Funkcjonowanie i pozostawienie” nielegalnych wysypisk, wyrobisk surowców budowlanych.
- Niedostateczny system odzysku, zagospodarowania i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych.
- Niski stopień zbiórki i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych z działalności usługowej i drobnej wytwórczości.
- Bardzo mały stopień zagospodarowania, wykorzystania osadów ściekowych.
- Brak infrastruktury przy drogach krajowych nr 11, nr 42, nr 45 (miejsce awaryjnego przeładunku materiałów niebezpiecznych) zmniejszającej zagrożenie dla środowiska naturalnego podczas wypadków, awarii itp.

- Niewielki stopień wyposażenia w urządzenia ochrony środowiska obszarów szczególnie intensywnie wykorzystywanych do rekreacji, ruchu turystycznego.
- Działania prowadzące do odwodnienia terenów leśnych, w szczególności borów wilgotnych i bagiennych.
- Zwiększona obecność ludzi związanych z turystyką, pozyskiwaniem runa leśnego w obszarach ochrony gatunkowej roślin i zwierząt.
- Zmniejszenie zabiegów związanych z polepszeniem stanu sanitarnego lasu.
- Postępująca degradacja nieużytkowanych obszarów rolniczych.
- nieużytkowanie zabagnionych łąk, co powoduje ich naturalną sukcesję w kierunku zarośli olchowych.
- Brak sukcesywnej gospodarki melioracyjnej na terenach „popegeerowskich”.

8. Zasady i cele polityki ekologicznej państwa

8.1. II Polityka Ekologiczna Państwa

Realizacja polityki ekologicznej państwa w latach 1991 – 2000 była skutecznym narzędziem w ochronie środowiska i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględniająca w szczególności m.in.:

- poprawę jakości wód powierzchniowych,
- poprawę jakości wód do picia i zwiększenie jej dostępności,
- poprawę jakości powietrza na obszarach o przekroczonych dopuszczalnych stężeniach zanieczyszczeń,
- racjonalną gospodarkę odpadami.

II Polityka Ekologiczna Państwa, jako podstawowy dokument ideowo-planistyczny z zakresu zrównoważonego rozwoju Polski, została przyjęta przez Radę Ministrów w czerwcu 2000 r.

Głównym celem nowej polityki ekologicznej państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego społeczeństwa polskiego w XXI wieku oraz stworzenie podstaw dla opracowania i realizacji strategii zrównoważonego rozwoju kraju.

Polityka ta zakłada 3 etapy osiągnięcia swoich celów:

- etap realizacji **celów krótkookresowych** w trakcie ubiegania się o członkostwo w Unii Europejskiej (2000 – 2002) zgodnie z przyjętym przez rząd założeniem uzyskania w 2002 r. gotowości do członkostwa w Unii,
- etap realizacji **celów średniookresowych** w pierwszym okresie członkostwa w Unii, zakładającym okresy przejściowe i realizację programów dostosowawczych (2003 – 2010),
- etap realizacji **celów długookresowych** w ramach „Strategii zrównoważonego rozwoju Polski do 2025 r.”, przygotowanej przez Radę Ministrów w oparciu o rezolucję Sejmu RP z dnia 2 marca 1999 r.

Terminy zakończenia pierwszego i rozpoczęcia drugiego etapu wdrażania polityki ulegają aktualizacji, w zależności od rzeczywistych postępów w procesie integracji, związanych nie tylko z działaniami Polski, ale także Unii Europejskiej.

Polityka ochrony środowiska w Polsce oparta jest na następujących zasadach:

- **zasadzie zrównoważonego rozwoju** jako wiodącej zasady oznaczającej, że podstawowym założeniem zrównoważonego rozwoju jest takie prowadzenie polityki i działań w poszczególnych sektorach gospodarki i życia społecznego, aby zachować zasoby i walory środowiska w stanie zapewniającym trwałe, nie doznające uszczerbku, możliwości korzystania z nich zarówno przez obecne jak i przyszłe pokolenia, przy jednoczesnym zachowaniu trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych oraz naturalnej różnorodności biologicznej na poziomie krajobrazowym, ekosystemowym, gatunkowym i genowym;
- **zasadzie przezorności** (podwojenie działań, gdy pojawia się prawdopodobieństwo wystąpienia problemu),
- **zasadzie wysokiego poziomu ochrony środowiska** (stosowania zasad ochrony środowiska na każdym szczeblu zarządzania środowiskiem);
- **zasadzie integracji polityki ekologicznej z politykami sektorowymi** (uwzględnianie celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi),
- **zasadzie równego dostępu do środowiska przyrodniczego**
- **zasadzie regionalizacji** (dostosowanie krajowych narzędzi polityki ekologicznej do specyfiki obszarów);
- **zasadzie uspołecznienia polityki ekologicznej** (stworzenie warunków do udziału obywateli w procesie kształtowania modelu zrównoważonego rozwoju, a przede wszystkim dostępu do informacji w sprawach dotyczących środowiska);
- **zasadzie „zanieczyszczający płaci”** (odpowiedzialność za skutki zanieczyszczenia i stwarzania zagrożeń ponosi jednostka użytkująca zasoby środowiska);
- **zasadzie prewencji** (podejmowanie działań zabezpieczających na wszystkich etapach realizacji przedsięwzięcia, inwestycji);
- **zasadzie stosowania najlepszych dostępnych technik (BAT)** (zmniejszenie presji na środowisko z zastosowaniem najlepszych technik)
- **zasadzie subsydiarności** (stopniowe przekazywanie kompetencji i uprawnień na niższych stopniach zarządzania środowiskiem);
- **zasadzie klauzul zabezpieczających;**
- **zasadzie skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej** (minimalizacja nakładów na jednostkę uzyskanego efektu);

Cele polityki ekologicznej sformułowane w sferze **racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych** odnoszą się do:

- racjonalizacji użytkowania wody,
- zmniejszenia materiałochłonności i odpadowości produkcji,
- zmniejszenia energochłonności gospodarki i wzrostu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
- ochrony gleb,
- wzbogacania i racjonalnej eksploatacji zasobów leśnych,
- ochrony zasobów kopalin.

Główne cele polityki to:

w zakresie racjonalizacji użytkowania wód:

- zaniechanie nieuzasadnionego wykorzystania wód podziemnych na cele przemysłowe,
- zastosowanie najlepszych dostępnych technik produkcji przemysłowej i praktyk rolniczych w celu zmniejszenia zapotrzebowania na wodę i ograniczenia ładunków odprowadzanych do odbiorników zanieczyszczeń,
- racjonalizacja zużycia wody w gospodarstwach domowych (ograniczenie marnotrawstwa, strat w systemach wody).

w zakresie zmniejszenia materiałochłonności i odpadowości produkcji:

- poprawa efektywności ekonomicznej procesów wytwórczych,
- zasada likwidacji zanieczyszczeń, uciążliwości i zagrożeń u źródła.

w zakresie zmniejszenia energochłonności gospodarki:

- wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
- zmniejszenie energochłonności zarówno w procesach wytwórczych jak i świadczenia usług i konsumpcji,
- wzrost udziału w produkcji energii elektrycznej i ciepłej energetycznych nośników odnawialnych (energia wody i wiatru, energia geotermalna, energia słoneczna, energia z biomasy) oraz pochodzących z odpadów.

w zakresie ochrony gleb:

- przeciwdziałanie przejmowaniu gleb nadających się do wykorzystania rolniczego lub leśnego na inne cele, zwłaszcza inwestycyjne,
- eliminacja produkcji rolniczej lub odpowiedniej zmianie struktury upraw na glebach zanieczyszczonych substancjami niebezpiecznymi dla zdrowia tam, gdzie stopień zanieczyszczenia przekracza dopuszczalne wskaźniki,

- przywracanie wartości użytkowej glebom, które uległy degradacji (oczyszczanie, rekultywacja, odbudowa właściwych stosunków wodnych),
- dostosowanie do naturalnego, biologicznego potencjału gleb, formy ich zagospodarowania rolniczego lub leśnego.

w zakresie wzbogacenia i racjonalnej eksploatacji zasobów leśnych:

- stałe powiększanie zasobów leśnych,
- kształtowanie lasu wielofunkcyjnego (poprawa funkcji wodochronnej, klimatotwórczej, glebochronnej),
- zachowanie zdrowotności i żywotności ekosystemów leśnych,
- racjonalne, zgodne z zasadami przyrody użytkowanie zasobów leśnych,
- utrzymanie i wzmacnianie społeczno-ekonomicznej funkcji lasów,
- wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień jako czynnika ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz racjonalnego użytkowania przestrzeni przyrodniczej.

w zakresie ochrony zasobów kopalin:

- ograniczenie wydobycia, jeśli możliwe jest znalezienie substytutu danego surowca,
- zmniejszenie zużycia surowca w przeliczeniu na jednostkę produktu,
- objęcie ochroną wód leczniczych i termalnych, w odniesieniu do których zostanie utrzymany system koncesjonowania.

II Polityka Ekologiczna Państwa określa również w sposób szczegółowy cele w zakresie jakości środowiska, w tym w odniesieniu do:

- gospodarowania odpadami,
- stosunków wodnych i jakości wód,
- jakości powietrza i zmian klimatu,
- bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego,
- nadzwyczajnych zagrożeń środowiska,
- różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Głównymi celami są:

w zakresie gospodarowania odpadami:

- zapobieganie powstawaniu odpadów, przy rozwiązywaniu problemu odpadów „u źródła”,
- odzyskiwanie surowców i ponowne wykorzystanie odpadów – bezpieczne dla środowiska końcowe unieszkodliwianie odpadów nie wykorzystanych.

w zakresie stosunków wodnych i jakości wód:

- zapobieganie zanieczyszczaniu wód powierzchniowych i podziemnych ze szczególnym naciskiem na zapobieganie u źródła,
- przywracanie wodom podziemnym i powierzchniowym właściwego stanu ekologicznego, a przez to zapewnienie odpowiednich źródeł poboru wody do picia.

w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem:

- konsekwentne przechodzenie na likwidację zanieczyszczeń u źródła,
- coraz szersze normowanie emisji w przemyśle, energetyce i transporcie,
- wprowadzanie norm ograniczających emisję do powietrza zanieczyszczeń w procesie produkcyjnym (w pełnym cyklu życia produktów i wyrobów).

w zakresie hałasu i promieniowania:

- zmniejszenie skali narażania mieszkańców na ponadnormatywny poziom hałasu,
- kontrola i ograniczenie emisji do środowiska promieniowania jonizującego (urządzenia elektroenergetyczne i radiokomunikacyjne),
- kształtowanie zieleni zorganizowanej pełniącej funkcje ochronne.

w zakresie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego:

- włączenie się Polski do realizacji międzynarodowych programów związanych z bezpieczeństwem chemicznym i biologicznym,
- harmonizowanie polskich przepisów prawnych z przepisami UE oraz wdrażanie wymogów i zaleceń.

w zakresie nadzwyczajnych zagrożeń:

- eliminowanie lub zmniejszanie skutków dla środowiska z tytułu nadzwyczajnych zagrożeń,
- doskonalenie istniejącego systemu ratowniczego na wypadek zaistnienia awarii i klęsk żywiołowych.

w zakresie różnorodności biologicznej i krajobrazowej:

- utrzymanie na odpowiednim poziomie różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- zwiększenie powierzchni obszarów chronionych (do 1/3 terytorium kraju),
- rekultywacja i renaturalizacja obszarów zdegradowanych,
- powstrzymanie procesu degradacji zabytków kultury,
- zwiększenie skuteczności ochrony obszarów objętych ochroną prawną.

W II PEP ustalone zostały następujące ważniejsze limity krajowe, związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych i poprawą stanu środowiska (wszystkie dotyczą celów do osiągnięcia najpóźniej do 2010 r.):

- zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50 % w stosunku do stanu w 1990 r. (w przeliczeniu na PKP i wartość sprzedaną w przemyśle),
- ograniczenie materiałochłonności produkcji o 50 % w stosunku do 1990 r. w taki sposób, aby uzyskać co najmniej średnie wielkości dla państw OECD (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- ograniczenie zużycia energii o 50 % w stosunku do 1990 r. i 25 % w stosunku do 2000 r. również w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- dwukrotne zwiększenie udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990 r.,
- odzyskanie i powtórne wykorzystanie co najmniej 50 % papieru i szkła z odpadów komunalnych,
- pełna (100 %) likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych,
- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych w stosunku do stanu z 1990 r., z przemysłu o 50%, z gospodarki komunalnej (na terenie miast i osiedli wiejskich) o 30% i ze spływu powierzchniowego – również o 30 %,
- ograniczenie emisji pyłów o 75 %, dwutlenku siarki o 50 %, tlenków azotu o 31%, niemetanowych lotnych związków organicznych o 4 % i amoniaku o 8 % w stosunku do stanu w 1990 r.,
- do końca 2005 r. wycofać z użytkowania etylinę i przejść wyłącznie na stosowanie benzyny bezołowiowej.

II Polityka Ekologiczna Państwa przedstawia również zagadnienia związane z systemem prawa ochrony środowiska, mechanizmami ekonomicznymi i rynkowymi.

8.2. Program wykonawczy do „II Polityki Ekologicznej Państwa”

W programie wykonawczym zostały sprecyzowane sposoby osiągnięcia celów polityki ekologicznej w formie pakietów zadań inwestycyjnych i pozainwestycyjnych (działań w sferze prawa, prognozowania, mechanizmów ekonomicznych, planowania przestrzennego, badań naukowych, kontroli i monitoringu, współpracy międzynarodowej i innych działań tego typu) na lata 2002 – 2010.

Zgodnie z treścią tezy 189 „II polityki ekologicznej państwa” przy formułowaniu poszczególnych zadań i pakietów zadań uwzględniono następujące priorytety:

- konieczność likwidacji związanych ze stanem środowiska bezpośrednich zagrożeń dla życia i zdrowia ludzi (w tym likwidacji tzw. „gorących punktów”),
- konieczność przeciwdziałania degradacji środowiska przyrodniczego na terytorium kraju, zwłaszcza na obszarach o szczególnych walorach przyrodniczych (w tym przestrzeni rolniczej i leśnej),
- konieczność partycypowania przez Polskę w przeciwdziałaniu zagrożeniom środowiska o charakterze globalnym.

8.3. Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010

Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010 została sporządzona jako realizacja ustaleń ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, która w art. 13 – 16 wprowadza obowiązek przygotowania i aktualizowania co 4 lata polityki ekologicznej państwa.

Obecną politykę ekologiczną, obejmującą lata 2003 – 2006 oraz 2007 – 2010 należy traktować jako aktualizację i uszczegółowienie długookresowej „II polityki ekologicznej państwa”, przede wszystkim w nawiązywaniu do priorytetowych kierunków działań określonych w przyjętym ostatnio VI Programie działań Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska.

Realizacja polityki ekologicznej państwa w coraz większym stopniu powinna dokonywać się przez zmiany modelu produkcji i konsumpcji, zmniejszanie materiałochłonności, wodochłonności i energochłonności oraz stosowania najlepszych dostępnych technik i dobrych praktyk gospodarowania, a dopiero w dalszej kolejności przez typowo ochronne, tradycyjne działania takie jak oczyszczanie gazów odlotowych i ścieków, unieszkodliwianie odpadów itp.

W przypadku polityk sektorowych, aspekty ekologiczne powinny być wiązane do nich obligatoryjnie, we wszystkich dziedzinach gospodarowania oraz w strategiach i programach rozwoju na szczeblach regionalnych i lokalnych.

8.4. Narodowy Plan Rozwoju

Od momentu przystąpienia do Unii Europejskiej Polska zostanie w latach 2004 – 2006 objęta w całości **Celem I** wspólnotowej polityki regionalnej, którym jest wspieranie rozwoju i strukturalnego dostosowania regionów słabiej rozwiniętych.

Celem strategicznym Narodowego Planu Rozwoju (NPR) jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia i poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Jednym z warunków realizacji przedstawionych celów NPR jest koncentracja dostępnych środków finansowych na kilku podstawowych osiach rozwoju, w tym m.in.: na tworzeniu warunków dla zwiększenia poziomu inwestycji, trwałego rozwoju i promowania spójności przestrzennej:

Infrastruktura transportowa i teleinformacyjna

Ochrona środowiska i zagospodarowanie przestrzenne

(poprawa jakości wód powierzchniowych, poprawa jakości wód do picia i zwiększenie jej dostępności, poprawa jakości powietrza na obszarach o przekroczonych dopuszczalnych stężeniach zanieczyszczeń, racjonalna gospodarka odpadami).

W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) zagadnienia środowiskowe znalazły się w dwóch priorytetach:

- **Priorytet 1** „Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów” **Działanie 2** – „Infrastruktura ochrony środowiska”
- **Priorytet 3** „Rozwój lokalny” **Działanie 1** – „Infrastruktura lokalna”, **Działanie 2** – „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych”.

W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwoju obszarów wiejskich” zagadnienia ochrony środowiska zostały umieszczone w Priorytecie 2 – „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich” w Działaniu 4 – „Przywrócenie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wprowadzanie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych”.

Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost Konkurencyjności Gospodarki”, którego celem jest podnoszenie konkurencyjności polskiej gospodarki rynkowej, zagadnienia ochrony środowiska uwzględnia w Priorytecie 2 – „Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na jednolitym Rynku Europejskim”, przez Działanie 4 – „Wsparcie dla inwestycji w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska”.

9. Cele polityki ekologicznej województwa opolskiego

9.1. Założenia polityki ekologicznej województwa

Założenia polityki ekologicznej województwa opolskiego oparte zostały o cele i zadania o charakterze systemowym tj. w oparciu o:

- włączanie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych, a głównie o zharmonizowanie celów rozwoju gospodarczego i społecznego z celami ochrony środowiska,
- planowanie przestrzenne zgodne z ideą zrównoważonego rozwoju, a głównie o ekologizację planowania przestrzennego – harmonizowanie rozwoju gospodarczego i społecznego z ochroną środowiska i krajobrazu,
- edukację ekologiczną społeczeństwa i dostęp do informacji,
- współpracę międzynarodową i międzyregionalną.

W sformułowanych celach i zadaniach powiat jako jednostka organizacyjna i współpracująca z województwem wymieniony jest w działaniu:

- wspierania finansowania modelowych projektów chroniących obiekty i obszary cenne przyrodniczo wraz z ich wykorzystaniem dla rozwoju wsi lub gminy między innymi przez organizowanie konkursów tematycznych,
- udostępnianie informacji o środowisku i działaniach proekologicznych.

9.2. Wojewódzkie priorytety ochrony środowiska

Przyjęte przez „Program ochrony środowiska województwa opolskiego na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010” priorytety to:

1. **Ochrona wód przed zanieczyszczeniami i nadmierną eksploatacją oraz zabezpieczenie środowiska przed zagrożeniami typu powódź, susza**, w tym główne kierunki działań w zakresie:
 - kształtowania i racjonalizacji wykorzystania zasobów wodnych,
 - ochrony przed powodzią

- zarządzania wodami,
- zaopatrzenia w wodę,
- gospodarki ściekowej.

2. Ochrona powierzchni ziemi przed odpadami, w tym główne kierunki działań:

- minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów,
- wprowadzenie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi,
- utworzenie 5 – 6 regionalnych składowisk odpadów oraz 2 – 3 zakładów segregacji i przerobu odpadów komunalnych,
- wprowadzenie nowoczesnego systemu unieszkodliwiania i gospodarczego wykorzystania odpadów powstających w sektorze gospodarczym,
- pełne zagospodarowanie odpadów niebezpiecznych.

3. Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami i środowiska człowieka przed hałasem, w tym główne kierunki działań:

- zmniejszenie emisji komunikacyjnej,
- zmniejszenie niskiej emisji zanieczyszczeń w miastach i na terenach wiejskich,
- kontynuacja ograniczenia emisji przemysłowych,
- zmniejszenie negatywnego oddziaływania hałasu na człowieka i środowisko.

4. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,

w tym główne kierunki działań:

- Wdrożenie systemu NATURA 2000
- Optymalizacja sieci obszarów chronionych, zapewniająca spójność ekologiczną województwa oraz ochronę różnorodności biologicznej
- Realizacja programów rolno-środowiskowych
- Zalesianie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolniczej lub zdegradowanych
- Bieżąca rekultywacja wyrobisk poeksploatacyjnych
- Rewitalizacja terenów dawnych wyrobisk górniczych.

9.3. Wojewódzkie główne obszary priorytetowe z punktu widzenia koncentracji działań w zakresie ochrony środowiska, a obszary powiatów województwa

W Programie ochrony środowiska dla województwa opolskiego określono politykę ochrony środowiska w województwie z rozróżnieniem na ochronę dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych oraz poprawę jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego.

W wojewódzkim programie zdefiniowano 14 obszarów priorytetowych z punktu widzenia koncentracji działań w zakresie ochrony środowiska, Dla realizacji założonych celów w poszczególnych obszarach działania uwzględniające powiat wyłącznie jako jednostkę odpowiedzialną to:

- opracowanie powiatowych programów ochrony środowiska z wyszczególnieniem kolejności zadań w zakresie rekultywacji gleb,
- zalesianie użytków rolnych,
- podjęcie działań organizacyjnych umożliwiających rozpoczęcie i kontynuowanie wieloletnich prac nad sporządzaniem i systematyczna aktualizacja map akustycznych
- przygotowanie programów ochrony przed hałasem.

Dla realizacji założonych celów w poszczególnych obszarach, działania uwzględniające powiat jako jednostkę jednocześnie odpowiedzialną i współpracującą, to:

- rewaloryzacja parków podworskich, przypałacowych i wiejskich,
- egzekwowanie przepisów prawa od przedsiębiorstw w zakresie kopaliny w eksploatowanych złożach,
- rekultywacja terenów przemysłowych i starych składowisk,
- zalesianie, zakrzewianie terenów zdegradowanych,
- wdrażanie programu wykonawczego rozwoju energetyki odnawialnej,
- wsparcie projektów w zakresie budowy urządzeń i instalacji do produkcji i transportu energii odnawialnej,
- wdrożenie systemu bilansowania i weryfikacji energochłonności,
- identyfikacja obszarów występowania przekroczeń poziomów odniesienia jakości powietrza,
- modernizacja systemów grzewczych i eliminacja niskiej emisji zanieczyszczeń,
- realizacja obwodnic i obejść drogowych,

- systematyczne wykonywanie podstawowych pomiarów natężenia hałasu komunikacyjnego i przemysłowego,
- doskonalenie istniejących i kształtowanie nowych mechanizmów i procedur administracyjnych, na poziomie lokalnym, umożliwiających zapobieganie rozszerzaniu obszarów i powiększaniu wielkości populacji zagrożonych hałasem,
- monitorowanie zmian przestrzennych stanu zagrożenia hałasem i realizacji programów ochrony przed hałasem.

9.4. Harmonogram rzeczowo-finansowy uwzględniający zadania powiatu

W wojewódzkim programie w harmonogramie finansowo-rzeczowym zadań przewidzianych do realizacji na lata 2003-2006 z perspektywą na lata 2007 – 2010, przedsięwzięcia przewidziane do realizacji przez powiaty to:

- wyznaczenie obszarów (dróg) bezpośredniego zagrożenia dla okresowo migrujących zwierząt i wprowadzenie stosownych ograniczeń (2004 – 2006)
- zagospodarowanie i rewaloryzacja parków (2003 – 2010),
- realizacja programu zwiększenia lesistości (2003 – 2010),
- kontrola stanu faktycznego w przypadku wydobywania kopalin bez wymaganej koncesji i naliczanie opłat eksploatacyjnych w przypadku nielegalnej działalności (ciągle),
- opracowanie powiatowych programów ochrony środowiska, z wyszczególnieniem kolejności zadań w zakresie rekultywacji gleb (2003)
- opracowanie priorytetowych programów rekultywacji i zalesiania zdegradowanych gleb na obszarach użytkowanych rolniczo (2004),
- realizacja programu rekultywacji gleb zdegradowanych na obszarach rolniczego użytkowania, w tym ich zalesiania (2003 – 2010),
- wprowadzanie systemów wskaźników materiałochłonności i odpadowości produkcji do statystyki publicznej, państwowego monitoringu środowiska oraz programów odnowy środowiska (2003 – 2004),
- maksymalizacja ilości odpadów wykorzystywanych ponownie w gospodarce (ciągle),
- opracowanie programu likwidacji nieczynnych ujęć wody łącznie z weryfikacją pozwoleń wodnoprawnych (2004 – 2006),
- wdrażanie programów ochrony powietrza w strefach (2003),

- wykonywanie pomiarów natężenia hałasu wg obowiązującej metodyki referencyjnej i założenie bazy danych na poziomie starostwa (2003 – 2006),
- przeprowadzenie szkoleń i opracowanie przewodników dobrej praktyki do stosowania przez jednostki samorządowe (w zakresie zagrożeń hałasem) (2003 – 2006),
- opracowanie map akustycznych dla obszarów zagrożonych położonych wzdłuż dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych oraz głównych linii kolejowych (2007 – 2010),
- opracowanie programów ochrony przed hałasem (2007 – 2010),
- przygotowanie raportu o wykorzystaniu planów zagospodarowania przestrzennego, jako instrumentu realizacji ochrony środowiska przed hałasem (2003 – 2004),
- prowadzenie okresowych pomiarów sprawdzających tendencje zmian na drogach o dużej dynamice zmienności natężenia ruchu (2005 – 2010),
- wdrożenie publicznego dostępnego wykazu danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie.

10. Cele i priorytetowe działania ekologiczne w powiecie kluczborskim

10.1. Założenia strategii społeczno-gospodarczego rozwoju powiatu kluczborskiego na lata 2001 - 2015

Powiat kluczborski w przyjętej „Strategii rozwoju powiatu kluczborskiego na lata 2001 – 2015” w analizie SWOT określił m.in., że w przypadku ochrony środowiska i rozwoju ekologicznego do mocnych stron powiatu kluczborskiego należy: zasobność powiatu w lecznicze wody termalne, zasobność powiatu w znaczne obszary o walorach ekologicznych, rozwój ekologicznego ciepłownictwa, rozwój inwestycji ekologicznych, rozwój edukacji ekologicznej, poprawne gospodarki odpadami. W przypadku słabych stron powiatu wg SWOT to: postępująca dekapitalizacja sieci dróg, brak wspólnych działań w zakresie ochrony środowiska, braki w zakresie kanalizacji (w szczególności osady wiejskie), brak polityki w zakresie budowy zbiorników retencyjnych, długoletnie zaniedbania w sferze ochrony środowiska, mała wrażliwość ekologiczna, wysoki zrzut ścieków bezpośrednio do wód powierzchniowych, brak działań w zakresie promocji walorów przyrodniczych.

Do zagrożeń powiatu kluczborskiego z punktu widzenia ochrony środowiska analiza SWOT wskazuje na:

- brak kanalizacji i oczyszczalni ścieków na wsiach,
- brak obwodnic miejskich,
- brak wspólnych działań proekologicznych,
- dekapitalizacja sieci dróg,
- znaczny udział kotłowni opalanych węglem,
- niski (ogólny) poziom stanu świadomości ekologicznej.

Jeden z czterech głównych kierunków rozwoju powiatu kluczborskiego to: **Ziemia Kluczborska przyjazna człowiekowi**, który został zdefiniowany w obszarze „Środowisko i przyroda”.

W obszarze problemowym „Środowisko i przyroda” w strategii rozwoju powiatu kluczborskiego przyjęto następujące cele rozwojowe i projekty rozwojowe:

Cele rozwojowe:

- Rozwój świadomości i kształcenie proekologiczne ludności
- Stała poprawa walorów środowiskowych regionu
- Budowa oczyszczalni ścieków i zagospodarowanie odpadów

- Poprawa stanu w zakresie kanalizacji wsi
- Ograniczenie emisji zanieczyszczeń i ochrona wód powierzchniowych
- Wspólny program ochrony środowiska dla Ziemi Kluczborskiej
- Promocja walorów ekologicznych regionu
- Stworzenie preferencji dla działań w zakresie ochrony środowiska
- Zagospodarowanie cieków i zbiorników wodnych oraz budowa nowych
- Wprowadzanie ekologicznego systemu ogrzewania
- Ograniczanie erozji gleb, wodnej i wietrznej
- Zagospodarowanie zasobów naturalnych subregionu

Projekty rozwojowe:

- Budowa nowych i kompleksowa modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków w Ziemi Kluczborskiej
- Edukacja ekologiczna
- Powiatowy program utylizacji odpadów
- Wprowadzenie selektywnej zbiórki odpadów na terenie Ziemi Kluczborskiej
- Budowa sieci kanalizacyjnej w miastach i wsiach subregionu
- Opracowanie wspólnego programu ochrony środowiska Ziemi Kluczborskiej
- Budowa zbiorników retencyjnych dla celów rolniczych i poprawy walorów środowiska
- Opracowanie i wydanie informatora o walorach środowiskowych subregionu
- Kompleksowa gazyfikacja terenów wiejskich i miejskich
- Systematyczna poprawa stanu zadrzewienia
- Program zagospodarowania zasobów naturalnych Ziemi Kluczborskiej (w szczególności termalnych wód solankowych w Wołczynie)
- Dalsze ekologiczne ucieplnianie miast Ziemi kluczborskiej

Uwaga: Ziemia Kluczborska jest tożsama z powiatem kluczborskim, co wynika z faktu, że zweryfikowane zapisy Strategii Rozwoju Ziemi Kluczborskiej opracowane w 1996 roku z chwilą powołania powiatów, Rada Liderów Powiatu reprezentowana przez poszczególne gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie rekomendowała jako Strategię Rozwoju Powiatu Kluczborskiego.

10.2. Długoterminowe cele powiatowego programu ochrony środowiska

Główną misją programów ochrony środowiska jest potrzeba poprawy jakości życia człowieka.

Obowiązujące i dostosowane do wymogów Unii Europejskiej prawo ochrony środowiska w Polsce nakłada obowiązek jego ochrony stosując zasadę zrównoważonego rozwoju.

Programy ochrony środowiska przedstawiają konkretny plan działań na okres czterech lat (krótkookresowy) oraz kierunkowe działania w układzie długookresowym..

Przyjmując politykę ekologiczną województwa opolskiego z określonymi celami strategicznymi i średniookresowymi do 2010 roku i ich realizację (kierunki działań) w zakresie:

- ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych (ochrona przyrody i krajobrazu, ochrona i zrównoważone wykorzystanie lasów, ochrona zasobów wodnych, ochrona przed powodzią, ochrona zasobów kopalin i rekultywacja terenów poeksploatacyjnych), ochrona gleb, wykorzystanie energii odnawialnej, racjonalne użytkowanie surowców;
- poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego (poprawa jakości wód podziemnych i powierzchniowych, ochrona powietrza i przeciwdziałanie zmianom klimatu, ochrona przed hałasem, ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym, gospodarka odpadami, poważne awarie przemysłowe, bezpieczeństwo chemiczne i biologiczne),
- zadań systemowych (włączanie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych, edukacja ekologiczna, współpraca międzyregionalna, planowanie przestrzenne zgodne z ideą zrównoważonego rozwoju)

oraz założenia „Strategii rozwoju powiatu kluczborskiego na lata 2001 – 2015” w zakresie środowiska i przyrody, cele przyjęte w niniejszym programie to:

Długoterminowe cele powiatowego programu ochrony środowiska do 2011 roku:

- 1. ROZWÓJ ŚWIADOMOŚCI I KSZTAŁCENIE PROEKOLOGICZNE LUDNOŚCI**
- 2. OCHRONA WÓD POWIERZCHNIOWYCH, OGRANICZENIE ZRZUTÓW ŚCIEKÓW BEZPOŚREDNICH DO WÓD POWIERZCHNIOWYCH**
- 3. OCHRONA WÓD PODZIEMNYCH I RACJONALNE ICH UŻYTKOWANIE**
- 4. MINIMALIZACJA ILOŚCI POWSTAJĄCYCH ODPADÓW, SYSTEMATYCZNY WZROST ODZYSKU I RECYKLINGU ODPADÓW I BEZPIECZNE SKŁADOWANIE POZOSTAŁYCH ODPADÓW**

5. OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOCHEMICZNEJ ORAZ OCHRONA LASÓW
6. OCHRONA POWIETRZA I OCHRONA PRZED HAŁASEM
7. SYSTEMATYCZNE MONITOROWANIE STANU ŚRODOWISKA

10.3. Priorytetowe działania w ramach realizacji powiatowego programu ochrony środowiska w latach 2004 – 2007

Analizując stan środowiska powiatu i stan infrastruktury ochrony środowiska na terenie powiatu przyjęto następujące **priorytetowe działania** w ramach niniejszego programu:

1. EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA
2. BUDOWA NOWYCH I KOMPLEKSOWA MODERNIZACJA ISTNIEJĄCYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW
3. BUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ W MIASTACH I WSIACH POWIATU
4. BUDOWA INDYWIDUALNYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW W ZABUDOWIE NIE PODŁĄCZONYCH DO SIECI KANALIZACYJNEJ
5. WPROWADZENIE SELEKTYWNEJ ZBIÓRKI ODPADÓW I SYSTEMU GOSPODARKI ODPADAMI NIEBEZPIECZNYMI
6. ORGANIZACJA I BUDOWA ZAKŁADU ZAGOSPODAROWANIA ODPADÓW W RAMACH PONADGMINNEGO SKŁADOWISKA I ZAKŁADU PRZETWARZANIA ODPADÓW W WOŁCZYNIE
7. BUDOWA ZBIORNIKÓW RETENCYJNYCH DLA CELÓW ROLNICZYCH I POPRAWY WALORÓW ŚRODOWISKA
8. KOMPLEKSOWA GAZYFIKACJA TERENÓW WIEJSKICH I MIEJSKICH
9. WDRAŻANIE PROJEKTÓW Z ZASTOSOWANIEM ODNAWIALNYCH I ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII
10. SYSTEMATYCZNA POPRAWA STANU ZADRZEWIENIA, ZALESIANIE NIEUŻYTKÓW I GRUNTÓW POROLNYCH, PRZEBUDOWA I DZIAŁANIA NA RZECZ UTRZYMANIA STANU ZDROWOTNEGO DRZEWOSTANÓW
11. ZAGOSPODAROWANIE TERMALNYCH WÓD SOLANKOWYCH W WOŁCZYNIE
12. PROMOCJA WALORÓW ŚRODOWISKOWYCH POWIATU.

11. Program zadaniowy - plan operacyjny na lata 2004-2007 i działania do 2011 roku

11.1. Cele i zadania w rozwoju świadomości i kształceniu proekologicznym ludności

A. Cel długoterminowy

Rozwój świadomości i kształcenie proekologiczne ludności

do zrealizowania przez następujące działania:

- edukację i informację mieszkańców w zakresie ochrony środowiska

Zadania krótkoterminowe 2004-2007 rok

- akcje szkoleniowe,
- akcje propagandowe,
- informacje w postaci broszur, ulotek, książek, tablic,
- wycieczki i imprezy ekologiczne,
- konkursy,
- ścieżki edukacyjne,
- działania wspierające edukację ekologiczną,
- udział mediów regionalnych, powiatowych i gminnych

11.2. Cele i zadania w zakresie ochrony wód powierzchniowych

B. Cel długoterminowy

Ochrona zasobów wód powierzchniowych, poprawa ich jakości i zapobieganie zanieczyszczeniu

do zrealizowania przez następujące działania:

- kontrolę zasobów wód powierzchniowych,
- zwiększenie retencji wód powierzchniowych (zagospodarowanie zbiorników i budowa nowych głównie w dolinie rzeki Stobrawy, Proсны, Baryczki, Budkowiczanki, Pratwy i Wołczyńskiego Strumienia),

- systematyczne i skuteczne ograniczenie zanieczyszczeń wprowadzanych do wód powierzchniowych (w zlewni Baryczki, Proсны, Stobrawy, Wołczyńskiego Strumienia, Budkowiczanki, Pratwy i Pokrzywki),
- systematyczny monitoring jakości wód powierzchniowych,
- właściwy sposób użytkowania wód powierzchniowych

Zadania krótkoterminowe 2004-2007 rok

- Zarządzanie zasobami wodnymi
 - budowa zbiorników retencyjnych dla celów rolniczych i poprawy walorów środowiska (w tym głównie zbiornik Kluczbork)
 - opracowanie warunków korzystania z wód dorzecza dla poszczególnych zlewni,
 - ochrona naturalnych zbiorników retencyjnych, takich jak tereny podmokłe i nieuregulowane cieki wodne przez wprowadzenie odpowiednich zapisów do planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego gmin,
 - zmniejszenie wodochłonności produkcji przemysłowej oraz wprowadzanie zamkniętych obiegów wody.
- Zapobieganie zanieczyszczeniu wody
 - inwentaryzacja „dzikich” punktów zrzutów ścieków,
 - likwidacja „dzikich” punktów zrzutów ścieków,
 - budowa sieci kanalizacyjnej, w szczególności na terenach wiejskich,
 - budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej na terenach miejskich,
 - budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków,
 - dociążenie istniejących oczyszczalni ścieków,
 - budowa urządzeń podczyszczających wody opadowe i roztopowe wprowadzane siecią kanalizacyjną do odbiorników powierzchniowych,
 - stopniowe wyposażanie gospodarstw wiejskich w zabudowie rozproszonej w indywidualne systemu oczyszczania - przydomowe oczyszczalnie ścieków,
 - sukcesywne ograniczanie zanieczyszczeń z działalności rolniczej ze szczególnym uwzględnieniem zanieczyszczeń azotowych – gnojowicy (ekologiczne stanowiska do magazynowania obornika i zbiorniki na gnojowicę),
 - kontrola i egzekwowanie programów racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej w zakładach przemysłowych.

11.3. Cele i zadania w zakresie ochrony wód podziemnych i racjonalnego ich użytkowania oraz ochrony gleb i powierzchni ziemi

C. Cel długoterminowy

Ochrona wód podziemnych i racjonalne ich użytkowanie oraz ochrona gleb i powierzchni ziemi

do zrealizowania przez następujące działania:

- ochronę ujęć wody pitnej i eliminację czynników zagrożenia dla jakości wód podziemnych (ochrona głównych zbiorników wód podziemnych GZWP 324 „Dolina Kopalna Kluczbork” i lokalnych struktur wodonośnych czwartorzędowych dolin kopalnych Stobrawy i Knieja - Lasowice),
- zagospodarowanie zasobów naturalnych subregionu (wody termalne, wody solankowe Wołczyn),
- racjonalną gospodarkę wodami podziemnymi,
- zmniejszenie wodochłonności gospodarki,
- zagospodarowanie gleb w sposób, który odpowiada w pełni ich przyrodniczym walorom i klasie bonitacyjnej,
- rekultywacja składowisk (gmina Lasowice Wielkie, gmina Wołczyn) i likwidacja „dzikich” składowisk.

Zadania krótkoterminowe 2004-2007 rok

• Zarządzenie zasobami wodnymi

- Zagospodarowanie zasobów wód podziemnych (termalnych wód solankowych w Wołczynie)
- Opracowanie całościowego bilansu wodno-gospodarczego powiatu.

• Zaopatrzenie w wodę

- budowa i modernizacja sieci wodociągowych,
- modernizacja ujęć wody i stacji uzdatniania wody,
- likwidacja nieczynnych ujęć bądź ich zabezpieczenie.

• Zapobieganie zanieczyszczeniu wód

- budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej, systemu kanalizacji sanitarnej w szczególności na terenach wiejskich
- budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków,
- dociążenie istniejących oczyszczalni ścieków,

- stopniowe wyposażenie gospodarstw wiejskich w zabudowie rozproszonej w indywidualne systemy oczyszczania - przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- sukcesywne ograniczanie zanieczyszczeń z działalności rolniczej ze szczególnym uwzględnieniem zanieczyszczeń azotowych – gnojowicy (ekologiczne stanowiska do magazynowania obornika i zbiorniki na gnojowicę),
- modernizacja bądź likwidacja istniejących lub „starych” składowisk odpadów,
- racjonalne zużycie środków ochrony roślin i nawozów,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego złóż użytkowych w granicach ich udokumentowania wraz z zapisami o ochronie obszarów.

11.4. Cele i zadania w zakresie minimalizacji ilości powstających odpadów, wzrostu odzysku i recyklingu i bezpiecznego składowania pozostałych odpadów

D. Cel długoterminowy

Minimalizacja ilości powstających odpadów, wzrost odzysku i recyklingu i bezpieczne składowanie pozostałych odpadów

do zrealizowania przez następujące działania:

- zapobieganie i minimalizacja powstawania odpadów,
- zapewnienie odzysku i unieszkodliwiania odpadów,
- bezpieczne składowanie odpadów,
- zbiórka odpadów od wszystkich wytwarzających,
- wydzielanie odpadów wielkogabarytowych, niebezpiecznych i innych ze strumienia odpadów komunalnych,
- prawidłowe zagospodarowanie odpadów powstających w sektorze gospodarczym, a zwłaszcza odpadów niebezpiecznych.

Zadania krótkoterminowe 2004-2007 rok

Szczegółowe zadania i harmonogram ich realizacji przedstawiono w integralnej części programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego, jakim jest odrębny dokument „Plan gospodarki odpadami dla powiatu kluczborskiego”.

11.5. Cele i zadania w zakresie ochrony różnorodności biologicznej oraz ochrony lasów

E. Cel długoterminowy

Ochrona różnorodności biologicznej oraz ochrona lasów

do zrealizowania przez następujące działania:

- utrzymanie istniejących i powołanie nowych obszarów i obiektów prawnie chronionej przyrody i krajobrazu, w tym ustanowienie ostoi przyrody Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 i objęcie jej zróżnicowanymi programami, formami i kierunkami ochrony (ostoja „Dolina Stobrawy), objęcie ochroną prawną obszarów i form przyrodniczych o wysokich walorach ekologicznych i krajobrazowych (proponowany Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Proсны” i rezerwatów „Kania” i „Krystyna” oraz innych wynikających z opracowań inwentaryzacyjnych i studialnych gmin, np. rezerwat „Czarny Staw” oraz utworzenie obszarów chronionych niższej rangi – zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne),
- eliminowanie lub ograniczanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń dla zachowania różnorodności biologicznej,
- zachowanie i systematyczne wzbogacanie istniejących oraz odtwarzanie zanikłych elementów różnorodności biologicznej, a zwłaszcza renaturalizacja cennych ekosystemów i siedlisk,
- wzmocnienie służb ochrony przyrody oraz wspieranie działalności ochrony przyrody i krajobrazu organizacji pozarządowych i ruchów społecznych.

Zadania krótkoterminowe 2004-2007 rok

- Ochrona i rozwój systemu obszarów chronionych
 - opracowanie planów ochrony obszarów chronionych i rezerwatów na terenie powiatu,
 - wspieranie gmin w ustanawianiu obszarów chronionych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych na terenach rolniczych, gdzie występują pozostałości ekosystemów i cennych fragmentów krajobrazu,
 - bieżąca ochrona obszarów i obiektów prawnie chronionych,
 - opracowanie planu zabiegów konserwacyjnych i pielęgnacyjnych pomników przyrody,
- Ochrona i renaturalizacja siedlisk

- opracowanie powiatowej „czerwonej listy” zbiorowisk roślinnych i biotopów wymagających specjalnej troski,
 - wprowadzenie do planów zagospodarowania przestrzennego gmin zapisów określających sposoby użytkowania cennych elementów przyrodniczych i krajobrazowych (a w szczególności drobnych zbiorników wodnych, torfowisk, tarasów zalewowych, stref brzegowych, jezior i rzek na obszarze gminy),
 - inwentaryzacja zdegradowanych ekosystemów wodno-błotnych oraz opracowanie programów ich renaturalizacji.
- Integracja ochrony środowiska z planowaniem przestrzennym
 - przeciwdziałanie rozwojowi budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego na terenach chronionych,
 - wdrożenie procedur lokalizacyjnych chroniących tereny cenne przyrodniczo przed przeinwestowaniem,
 - ścisłe przestrzeganie i wprowadzenie zasad w planach zagospodarowania przestrzennego selektywnego dostępu do terenów wyjątkowo cennych przyrodniczo,
 - przygotowanie opracowań ekofizjograficznych gmin z wykorzystaniem dokumentacji dotyczących inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej gmin.
- Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt
 - opracowanie planów ochrony siedlisk gatunków, które są zagrożone,
 - opracowanie i wdrożenie zasad postępowania z gatunkami konfliktowymi, w tym określenia sposobów minimalizacji szkód,
 - opracowanie regionalnej listy gatunków zagrożonych wyginięciem oraz wdrożenie regionalnego programu ochrony tych gatunków.
- Ochrona lasów
 - realizacja programu zwiększania lesistości kraju w ramach powiatowego planu zwiększania lesistości,
 - ograniczanie penetracji ludzi w okresie letnim i przy zbiorze runa leśnego,
 - ograniczenie zaśmiecania lasu,
 - ograniczenie powstawania i tworzenia barier ekologicznych utrudniających migrację zwierząt,
 - ograniczanie nielegalnego pozyskiwania drewna,

- ochrona lasów lęgowych,
 - systematyczny monitoring stanu „zdrowotnego” lasów,
 - prace pielęgnacyjne drzewostanu,
 - intensyfikacja prac związanych z opracowaniem i aktualizacją operatów urzędniowych lasów niepaństwowych oraz nadzór nad realizacją tych planów.
- Ochrona i utrzymanie krajobrazu rekreacyjnego
 - rozwój sieci szlaków turystycznych i przyrodniczych ścieżek dydaktycznych,
 - monitoring ruchu turystycznego, a w szczególności na obszarach chronionych.
 - Utrzymanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego
 - opracowanie i wdrożenie programu rolno-środowiskowego,
 - systematyczny rozwój rolnictwa ekologicznego agroturystyki.

11.6. Cele i zadania w zakresie ochrony powietrza i ochrony przed hałasem

F. Cel długoterminowy

Ochrona powietrza i ochrona przed hałasem

do zrealizowania przez następujące działania:

- wprowadzanie ekologicznego systemu ogrzewania, systematyczna poprawa jakości powietrza, w szczególności w zwartych zabudowach na terenach miejskich,
- poprawa klimatu akustycznego w zwartych zabudowach na terenach miejskich.

Zadania krótkoterminowe 2003-2007 rok

- kompleksowa gazyfikacja terenów miejskich i wiejskich,
- systematyczne ekologiczne ucieplnianie miast powiatu,
- wdrażanie odnawialnych źródeł energii,
- modernizacja dróg i nawierzchni dróg na terenie powiatu, (w szczególności obwodnica Kluczborka w ciągu drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg-Bytom,
- opracowanie map akustycznych i ewentualnych programów naprawczych, wzdłuż głównych dróg i linii kolejowych powiatu.

11.7. Cele i zadania systemowego monitorowania stanu środowiska

G. Cel długoterminowy

Systemowe monitorowanie stanu środowiska

do zrealizowania przez następujące działania:

- wprowadzanie nowych technik i doskonalenie istniejących, pozwalających analizować zmiany zachodzące w środowisku i oceniać zagrożenia w środowisku.

Zadania krótkoterminowe 2004 - 2007 rok

- monitoring jakości wód powierzchniowych (założenie posterunków pomiarowo-kontrolnych jakości wody w rzekach: Bogacicy i Budkowiczanki),
- monitoring jakości wód podziemnych,
- monitoring gospodarki wodno-ściekowej,
- monitoring eksploatacji składowisk,
- monitoring jakości powietrza,
- monitoring klimatu akustycznego,
- monitoring oceny przydatności osadów ściekowych do zagospodarowania

11.8. Zadania własne powiatu, harmonogram i koszty realizacji programu

Do zadań własnych powiatu należy zaliczyć te przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji powiatu.

Zadania powiatu w zakresie ochrony środowiska w głównej mierze skupiają się na:

- **opracowaniu planów, programów wspierających działania związane z realizacją zasady ustrojowej tj. ekorozwoju,**
- **wydawanie opinii, zezwoleń, orzeczeń, zobowiązań, zaleceń wynikających z kompetencji starosty w zakresie ustaw: Prawa wodnego, Prawa ochrony środowiska, o lasach, o ochronie przyrody, Prawa geologicznego i górniczego, o ochronie roślin uprawnych, o odpadach, o ochronie zwierząt, o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesiania, o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej,**

- **udostępnianiu społeczeństwu dostępnych wykazów danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie,**
- **prowadzeniu rejestru m.in. pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych,**
- **kontroli przestrzegania przepisów o ochronie przyrody,**
- **koordynowaniu wspólnych przedsięwzięć z gminami, ułatwiających rozwiązywanie problemów,**
- **organizowaniu kampanii promocyjno-edukacyjnych.**

Również do zadań powiatu należą działania w zakresie ochrony środowiska i zdrowia ludzi w utrzymywanych obiektach i urządzeniach użyteczności publicznej oraz w obiektach administrowanych przez powiat.

Tabela 3

ZADANIA WŁASNE POWIATU. HARMONOGRAM I KOSZTY REALIZACJI PROGRAMU

Lp.	Zadanie	Pozainwesty- cyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI I EDUKACJA SPOŁECZEŃSTWA W OCHRONIE ŚRODOWISKA LATA 2004 - 2007						
1	Organizacja szkoleń i warsztatów lub zebrań informacyjnych dotyczących korzystania ze środowiska zgodnie z polityką ekorozwoju	P	Sukcesywnie	Gminy Lasy Państwowe	Budżet powiatu 5/rok	Gminy PFOSiGW
2	Upowszechnianie informacji o działaniach na rzecz ochrony środowiska	P	Sukcesywnie	Gminy radio, prasa, telewizja	Budżet powiatu 5/rok	Gminy PFOSiGW
3	Organizowanie i wspieranie konkursów ekologicznych	P	corocznie	Gminy Szkoły	Budżet powiatu 3/rok	Gminy PFOSiGW
4	Działania informacyjno-edukacyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw z zakresu ochrony środowiska	P	Sukcesywnie	Gminy Podmioty gospodarcze	Budżet powiatu 3/rok	Gminy PFOSiGW
5	Akcje propagandowe	P	Sukcesywnie	Gminy Lasy Państwowe	Budżet powiatu 3/rok	Gminy PFOSiGW
6	Inicjowanie projektów ścieżek edukacyjnych	P	Sukcesywnie	Gminy Organizacje ekologiczne	Budżet powiatu	Gminy PFOSiGW
7	Organizacja i wsparcie wycieczek ekologicznych	P	Sukcesywnie	Gminy Podmioty gospodarcze	Budżet powiatu 3/rok	Gminy PFOSiGW
DZIAŁANIA DO 2011 ROKU						
1	Kontynuacja w/w zadań					

Tabela 3 c.d

Lp.	Zadanie	Pozainwesty- cyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
ZADANIA OGÓLNE LATA 2004 – 2007						
1	Weryfikacja, ocena, sporządzenie raportu z realizacji zadań powiatowego programu ochrony środowiska i planu gospodarki odpadami	P	po upływie 2 lat od przyjęcia koniec 2005 roku	Gminy	Budżet powiatu	
2	Aktualizacja powiatowego programu ochrony środowiska i planu gospodarki odpadami	P	nie rzadziej niż 4 lata od przyjęcia koniec 2007 roku	Gminy	Budżet powiatu 35	PFOŚiGW WFOŚiGW
OCHRONA ZASOBÓW WÓD POWIERZCHNIOWYCH, POPRAWA ICH JAKOŚCI I ZAPOBIEGANIE ZANIECZYSZCZENIU LATA 2004 – 2007						
1	Wspieranie budowy zbiorników retencyjnych dla celów rolniczych i poprawy walorów środowiska	P	Sukcesywnie	Gminy, organizacje ekologiczne, RZGW	Budżet powiatu	PFOŚiGW
2	Inwentaryzacja „dzikich” punktów zrzutów ścieków	P	Sukcesywnie	Gminy, organizacje ekologiczne, RZGW	Budżet powiatu 14	PFOŚiGW
3	Wspieranie inicjatyw budowy nowych i modernizacji istniejących oczyszczalni ścieków	P	Sukcesywnie	Gminy, organizacje ekologiczne, RZGW	Budżet powiatu	PFOŚiGW
4	Wspieranie inicjatyw budowy oczyszczalni przydomowych i małych grupowych oczyszczalni ścieków na terenach nie przewidzianych do skanalizowania	P	Sukcesywnie	Gminy, organizacje ekologiczne, RZGW	Budżet powiatu	PFOŚiGW

Tabela 3 c.d

Lp.	Zadanie	Pozainwestycyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
5	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w obiektach podlegających Starostwu	I	Sukcesywnie	Placówki podległe Starostwu	Budżet powiatu	WFOŚiGW PFOŚiGW
6	Opracowanie programu ograniczenia zanieczyszczeń wprowadzanych wodami opadowymi i roztopowymi	P	2007	Zarząd Dróg Powiatowych	Budżet powiatu 16	WFOŚiGW PFOŚiGW
7	Opracowanie i wdrożenie systemu monitoringu emisji zanieczyszczeń ze źródeł punktowych do odbiorników	P	2006	WIOŚ Gminy	Budżet powiatu 11	PFOŚiGW
8	Budowa urządzeń odprowadzających wody opadowe i roztopowe wprowadzane siecią kanalizacyjną do odbiorników z dróg powiatowych	I	w miarę możliwości do 2007	Zarząd Dróg Powiatowych, Gminy, Zarząd Dróg Wojewódzkich	Budżet powiatu	Fundusze pomocowe
DZIAŁANIA DO 2011 ROKU						
1	Kontynuacja zadania 3	P		j.w.	Budżet powiatu	
2	Kontynuacja zadania 4	P		j.w.	Budżet powiatu	
3	Kontynuacja zadania 5	P		j.w.	Budżet powiatu	
4	Wdrożenie programu ograniczenia zanieczyszczeń wprowadzanych wodami opadowymi i roztopowymi – kontynuacja od 2007 roku	I	Sukcesywnie	j.w.	Budżet powiatu	
OCHRONA WÓD PODZIEMNYCH I RACJONALNE ICH UŻYTKOWANIE ORAZ OCHRONA GLEB I POWIERZCHNI ZIEMI LATA 2004 – 2007						
1	Opracowanie programu zagospodarowania termalnych wód solankowych w Wołczynie	P	2005 - 2007	WIOŚ, RZGW	Budżet powiatu 7	
2	Opracowanie programu likwidacji nieczynnych ujęć wody bądź ich zabezpieczenia (w tym weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych)	P	2005 - 2007	WIOŚ, RZGW	Budżet powiatu 7	

Tabela 3 c.d

Lp.	Zadanie	Pozainwestycyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
3	Opracowanie całościowego bilansu wodno-gospodarczego powiatu	P	2006	RZGW Gminy	Budżet powiatu 12	
4	Dofinansowanie działań kontrolnych zużycia wody – systemy pomiarowe – w placówkach i obiektach podległych Starostwu	P	Sukcesywnie do końca 2007	Placówki podległe Starostwu	Budżet powiatu 3/rok	
5	Stworzenie bazy danych i systemu wymiany informacji z zakresu gospodarki wodnej na obszarze powiatu	P	Sukcesywnie do końca 2007	RZGW, Urząd Marsz. Urząd Woj.	Budżet powiatu 6/rok	
6	Wspieranie inicjatyw budowy oczyszczalni przydomowych i małych oczyszczalni ścieków na terenach nie przewidzianych do skanalizowania	P	Sukcesywnie	Indywidualni mieszkańcy, Gminy, organizacje ekologiczne, RZGW	Budżet powiatu	PFOŚiGW Gminy
7	Wspieranie przedsięwzięć z zakresu zmniejszenia wodochłonności w działalności podmiotów gospodarczych	P	Sukcesywnie	Podmioty gospodarcze	Budżet powiatu	środki podmiotów gospodarczych
8	Wspieranie budowy ekologicznych stanowisk do magazynowania obornika i zbiorników na gnojowicę w gospodarstwach rolnych	P	Sukcesywnie	Gminy Indywidualni rolnicy	Budżet powiatu	PFOŚiGW
9	Przygotowanie powiatowego programu odbudowy melioracji podstawowej i szczegółowej	P	2005	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych	Budżet powiatu 19	WFOŚiGW
10	Opracowanie powiatowego programu rekultywacji i zalesiania gleb wyłączonych z użytkowania rolniczego	P	2004/2005	Lasy Państwowe Podmioty zainteresowane	Budżet powiatu 10	WFOŚiGW
11	Realizacja programu rekultywacji i zalesiania gleb wyłączonych z użytkowania rolniczego	I	2005 - 2007	Lasy Państwowe Podmioty zainteresowane	Budżet powiatu	WFOŚiGW Budżet Nadleśnictwa

Tabela 3 c.d

Lp.	Zadanie	Pozainwestycyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
12	Inwentaryzacja terenów zdegradowanych, na których przekroczone zostały standardy jakości gleby lub ziemi z wyszczególnieniem obszarów, dla których obowiązek rekultywacji obciąża Starostę	P	2006	WIOŚ Gminy Podmioty gospodarcze	Budżet powiatu 7	WFOŚiGW PFOŚiGW Ekofundusz
DZIAŁANIA DO 2011 ROKU						
1	Weryfikacja bilansu wodno-gospodarczego powiatu	P	2010	RZGW Gminy	Budżet powiatu	
2	Kontynuacja zadania 6	I	Sukcesywnie	Indywidualni mieszkańcy, Gminy, RZGW, organizacje ekologiczne,		
3	Kontynuacja zadania 7 i 8	P	Sukcesywnie	Gminy, Indywidualni rolnicy Podmioty gospod.		
4	Aktualizacja rejestru o terenach zdegradowanych jak w pkt. 12	P	corocznie		Budżet powiatu	
MINIMALIZACJA ILOŚCI POWSTAJĄCYCH ODPADÓW, WZROST ODZYSKU I RECYKLINGU I BEZPIECZNE SKŁADOWANIE POZOSTAŁYCH ODPADÓW LATA 2004 – 2007						
Szczegółowy harmonogram realizacji działań w zakresie gospodarki odpadami przedstawiono w PLANIE GOSPODARKI ODPADAMI DLA POWIATU KLUCZBORSKIEGO						
OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ ORAZ OCHRONA LASÓW LATA 2004 – 2007						
1	Opracowanie wykazu terenów i obiektów przyrodniczych podlegających ochronie	P	Sukcesywnie	Gminy, Wojew. Konserwator Przyrody,	Budżet powiatu 5	PFOŚiGW

Tabela 3 c.d.

Lp.	Zadanie	Pozainwestycyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
2	Opracowanie powiatowej „czerwonej listy” zbiorowisk roślinnych i biotopów wymagających specjalnej troski	P	2005	Gminy, Wojew. Konserwator Przyrody	Budżet powiatu	
3	Wspieranie gmin w ustanawianiu obszarów chronionych i użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych na terenach rolniczych, gdzie występują pozostałości ekosystemów i cennych fragmentów krajobrazu wynikających z opracowań inwentaryzacyjnych i studialnych gmin	P	Sukcesywnie	Gminy, Wojew. Konserwator Przyrody	Budżet powiatu	PFOŚiGW
4	Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony starodrzewia, parków podworskich i wiejskich	P	Sukcesywnie	Gminy, Wojew. Konserwator Przyrody	Budżet powiatu	
5	Promocja walorów przyrodniczych powiatu	P	Sukcesywnie	Gminy, Wojew. Konserwator Przyrody, org. ekologiczne	Budżet powiatu 3/rok	PFOŚiGW Gminy Organizacje ekologiczne
6	Wspieranie inicjatyw dotyczących ochrony środowiska na terenach cennych przyrodniczo	P	Sukcesywnie	Gminy, Podmioty gospodarcze, Indywidualni mieszkańcy	Budżet powiatu	
8	Intensyfikacja prac związanych z opracowywaniem i aktualizacją planów lasów niepaństwowych oraz doskonalenie nadzoru nad realizacją tych planów walorów przyrodniczych powiatu	P	Sukcesywnie	Wojewoda, Lasy Państwowe, właściciele lasów	Budżet powiatu	PFOŚiGW WFOŚiGW
8	Realizacja programu zwiększania lesistości powiatu w ramach powiatowego planu zwiększania lesistości	I	Sukcesywnie	Lasy Państwowe, Indywidualni mieszkańcy	Budżet powiatu	WFOŚiGW

Tabela 3 c.d

Lp.	Zadanie	Pozainwesty- cyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
9	Aktualizacja powiatowego planu zwiększania lesistości	P	2005	Lasy Państwowe, Gminy	Budżet powiatu 7	WFOŚiGW PFOŚiGW
10	Wspieranie rozwoju sieci szlaków turystycznych i przyrodniczych ścieżek dydaktycznych	P	Sukcesywnie	Lasy Państwowe, Gminy, org. ekolog., Wojew. Konserwator Przyrody	Budżet powiatu	
DZIAŁANIA DO 2011 ROKU						
1	Proponowanie kolejnych obszarów chronionych z powiatu do Sieci NATURA 2000	P	2005 – 2011	Lasy Państwowe, Wojew. Konserwator Przyrody		
2	Kontynuacja zadań 3, 4, 5, 6, 8 i 10	P	Sukcesywnie	jak w zadaniach 3, 4, 5, 6, 8 i 10		
OCHRONA POWIETRZA I OCHRONA PRZED HAŁASEM LATA 2004 – 2007						
1	Opracowanie programu promocji oszczędzania energii	P	2006	-	Budżet powiatu	
2	Wprowadzenie systemów pomiarowych zużycia ciepła w obiektach podległych Starostwu	I	2004 – 2007	Jednostki Starostwa	Budżet powiatu	
3	Koordinacja opracowania gminnych Planów zaopatrzenia w energię ciepłą z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii	P	Sukcesywnie od 2006 roku	Gminy	Budżet powiatu 3/rok	PFOŚiGW WFOŚiGW
4	Opracowanie i wdrożenie systemu zbierania i gromadzenia informacji o zanieczyszczeniach powietrza w powiecie	P	2004	Gminy, WIOŚ Urząd Marszałkowski	Budżet powiatu 5	WIOŚ Gminy Podmioty gospodarcze
5	Inwentaryzacja źródeł emisji do powietrza w powiecie	P	2004	Gminy, Urząd Marszałkowski WIOŚ	Budżet powiatu 6	WIOŚ Podmioty gospodarcze

Tabela 3 c.d.

Lp.	Zadanie	Pozainwestycyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
6	Promocja kotłowni wykorzystujących alternatywne źródła energii (biomasa, pompy ciepłe, energia wiatrowa)	P	Sukcesywnie	Gminy, Urząd Marszałkowski Organizacje pozarządowe	4/rok	Gminy
7	Modernizacja lub wymiana istniejących kotłowni w obiektach podległych Starostwu na kotłownie ekologiczne	I	Sukcesywnie	Jednostki Starostwa, Gminy	Budżet powiatu	PFOŚiGW WFOŚiGW NFOŚiGW Fundusze pomocowe
8	Termomodernizacja obiektów podległych Starostwu	I	Sukcesywnie	Jednostki Starostwa	Budżet powiatu	WFOŚiGW NFOŚiGW Fundusze pomocowe
9	Wspieranie i promowanie działań w zagospodarowaniu ugorów wierzbą energetyczną jako alternatywne źródło energii	P	Sukcesywnie	Gminy	Budżet powiatu 2,5/rok	
10	Modernizacja dróg powiatowych	I	2006 - 2007	Zarząd Dróg Powiatowych, Gminy	Budżet powiatu	WIOŚ PFOŚiGW
DZIAŁANIA DO 2011 ROKU						
1	Termomodernizacja obiektów podległych Starostwu	I	Sukcesywnie	Jednostki Starostwa	Budżet powiatu	
2	Modernizacja kotłowni w obiektach podległych Starostwu	I	Sukcesywnie	Jednostki Starostwa	Budżet powiatu	
3	Kontynuacja zadania 3, 6, 9	P	Sukcesywnie			

Tabela 3 c.d.

Lp.	Zadanie	Pozainwestycyjne - P	Termin realizacji	Współpraca	Koszty realizacji zadania w tys. złotych	
		Inwestycyjne - I			środki własne	inne
4	Działania zapobiegawcze w przypadku przekroczeń dopuszczalnych poziomów dźwięku	I	Sukcesywnie	Podmioty gospodarcze		
5	Opracowanie mapy akustycznej powiatu	P	2009 - 2010	WIOŚ	Budżet powiatu 15/rok	WIOŚ
SYSTEMOWE MONITOROWANIE STANU ŚRODOWISKA LATA 2004 – 2007						
1	Opracowanie systemu wymiany i dostępu do informacji o środowisku	P	2004 – 2005	WIOŚ, Urząd Marszałkowski, RZGW, WIS, Woj. Konserw. Przyrody, Lasy Państwowe	Budżet powiatu 5/rok	Fundusze pomocowe
2	Wspieranie finansowe Powiatowej Straży Pożarnej w środki ratownictwa w przypadku NZŚ i sprzęt	I	corocznie	Straż Pożarna	Budżet powiatu środki + sprzęt 3/rok	Gminy Urząd Wojewódzki
DZIAŁANIA DO 2011 ROKU						
1	Doskonalenie systemu wymiany i dostępu do informacji o środowisku	P	do 2011	WIOŚ urzędy j.w.	Budżet powiatu 4/rok	PFOSiGW
2	Kontynuacja zadania 2	I	jednorazowo	Straż Pożarna	Budżet powiatu	

11.9. Zadania koordynowane

Zgodnie z „Wytycznymi sporządzania programów...” pod zadaniami koordynowanymi należy rozumieć pozostałe zadania związane z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które są finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla wojewódzkiego i centralnego, bądź instytucji działających na terenie powiatu, ale podległych bezpośrednio organom wojewódzkim lub centralnym.

Zadania koordynowane są uzależnione od pomocy finansowej zewnętrznej i mogą napotkać trudności realizacyjne.

W tabelach 4 i 5 przedstawiono zadania koordynowane w nawiązaniu do Wojewódzkiego programu ochrony środowiska.

Zadania koordynowane wydzielono jako zadania koordynowane o charakterze organizacyjno-prawnym (tabela 4) i o charakterze inwestycyjnym (tabela 5).

Tabela 4

**ZADANIA KOORDYNOWANE O CHARAKTERZE ORGANIZACYJNO-PRAWNYM
NA LATA 2004 – 2007**

Lp.	Zadanie	Termin realizacji	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Źródła finansowania
KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI I EDUKACJA SPOŁECZEŃSTWA W OCHRONIE ŚRODOWISKA					
1	Powiatowe warsztaty robocze dla młodzieży szkolnej nt. właściwej gospodarki odpadami, oszczędzania energii	2005-2007	Starostwo Szkoły	Ośrodki i centra EE	Fundusze ekologiczne, Budżet państwa 5 tys. zł/rok
2	Wspieranie programów edukacji ekologicznej realizowanych przez organizacje pozarządowe	Sukcesywnie	Urząd Wojewódzki Urząd Marszałkowski Starostwo	Organizacje ekologiczne Szkoły	Fundusze ekologiczne, Budżet państwa
3	Szkolenia rolników w zakresie rolnictwa ekologicznego, agroturystyki, wdrażanie KDPR dla programu rolno-środowiskowego	corocznie	Urząd Marszałkowski Starostwa Gminy	Sołectwa AR i MR	Fundusze ekologiczne, Budżet państwa 60 tys/rok/powiat i gminy
OCHRONA ZASOBÓW WÓD POWIERZCHNIOWYCH, POPRAWA ICH JAKOŚCI I ZAPOBIEGANIE ZANIECZYSZCZENIU					
1	Budowa zbiorników retencyjnych dla celów rolniczych i poprawy walorów środowiskowych	Sukcesywnie	RZGW, WZMiUW	Gminy Starostwo	Budżet państwa Fundusze pomocowe
2	Opracowanie warunków korzystania z wód dorzecza dla poszczególnych zlewni	2006	RZGW, WZMiUW	Gminy Starostwo	Budżet państwa Fundusze pomocowe
3	Rekultywacja zanieczyszczonych zbiorników wodnych – wody pozaklasowe	Sukcesywnie	RZGW, użytkownicy prywatni, WZMiUW	Gminy Starostwo	Budżet państwa Fundusze pomocowe
OCHRONA WÓD PODZIEMNYCH I RACJONALNE ICH UŻYTKOWANIE ORAZ OCHRONA GLEB I POWIERZCHNI ZIEMI					
1	Stworzenie bazy danych i systemu wymiany informacji z zakresu gospodarki wodnej w obszarze województwa opolskiego	Sukcesywnie	RZGW	Urząd Marszałk., WIOŚ Urząd Wojew. Starostwo	Budżet państwa WFOŚiGW, PFOŚiGW
2	Wspieranie działań zmniejszających zużycie wody w działalności gospodarczej	Sukcesywnie	Urząd Marszałkowski	Wojewoda Starostwo, Gminy Podmioty gosp.	Budżet państwa Środki własne podmiotów gosp.

Tabela 4 c.d.

Lp.	Zadanie	Termin realizacji	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Źródła finansowania
OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ ORAZ OCHRONA LASÓW					
1	Realizacja programu zwiększanie lesistości kraju	Sukcesywnie	MR i RW, MŚ	Starostwo AR i MR Lasy Państwowe	Budżet państwa Fundusze celowe
2	Inicjatywy w zakresie agroturystyki i wspieranie rolnictwa ekologicznego	Sukcesywnie	Urząd Marszałkowski	Gminy, Starostwo	Budżet państwa Środki własne rolników Program rolno- środowiskowy UE
3	Ustanowienie ostoi przyrody Europejskiej Sieci Ekologicznej „NATURA 2000” i objęcie jej zróżnicowanymi programami, formami i kierunkami ochrony (ostoja doliny Stobrawy)	Sukcesywnie	Wojewódzki Konserwator Przyrody	Gminy, Starostwo Lasy Państwowe	Budżet państwa Fundusze celowe
4	Objęcie ochroną prawną obszarów i form przyrodniczych o wysokich walorach ekologicznych i krajobrazowych (proponowany Obszar Chronionego Krajobrazu dolina Proсны i rezerwatów „Kania”, „Krystyna” oraz innych wynikających z opracowań inwentaryzacyjnych i studialnych gmin, np. rezerwat Czarny Staw oraz utworzenie obszarów chronionych niższej rangi – zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne)	2005 - 2007	Wojew. Konserwator Przyrody	Gminy, Starostwo Lasy państwowe	Budżet państwa
5	Opracowanie planu zabiegów konserwacyjnych i pielęgnacyjnych pomników przyrody	2007	Wojew. Konserwator Przyrody	Gminy, Starostwo	Budżet państwa

Tabela 5

**ZADANIA KOORDYNOWANE O CHARAKTERZE INWESTYCYJNYM
NA LATA 2004 – 2007**

Lp.	Zadanie	Termin realizacji	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Źródła finansowania
KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI I EDUKACJA SPOŁECZEŃSTWA W OCHRONIE ŚRODOWISKA					
1	Budowa ścieżek edukacyjnych, szlaków turystycznych, odnowień itp.	Sukcesywnie	Wojewoda Lasy Państwowe	Starostwo Gminy	Budżet państwa Środki własne Lasów Państwowych Fundusze pomocowe
OCHRONA ZASOBÓW WÓD POWIERZCHNIOWYCH, POPRAWA ICH JAKOŚCI I ZAPOBIEGANIE ZANIECZYSZCZENIU					
1	Budowa zbiorników retencyjnych dla celów rolniczych i poprawy walorów środowiskowych	Okresowo	RZGW, WZMiUW	Starostwo Gminy	Budżet państwa Fundusze pomocowe
2	Wyposażanie gospodarstw wiejskich w zabudowie nie przewidzianej systemem sieci kanalizacyjnej przydomowe oczyszczalnie ścieków lub systemy asenizacyjne	Ciągle	Realizacja: Właściciele gospodarstw Podmioty gospodarcze	Starostwo Gminy	Środki własne rolników, podmiotów gospodarczych Fundusze pomocowe
3	Realizacja inwestycji w zakresie prawidłowego magazynowania obornika i gnojowicy	Ciągle	Realizacja: Właściciele gospodarstw Podmioty gospodarcze	AR i MR WIOŚ Starostwo Gminy	Środki własne rolników, podmiotów gospodarczych Fundusze pomocowe
OCHRONA WÓD PODZIEMNYCH I RACJONALNE ICH UŻYTKOWANIE ORAZ OCHRONA GLEB I POWIERZCHNI ZIEMI					
1	Likwidacja „dzikich” składowisk odpadów i modernizacja istniejących składowisk	2006	Właściciele Użytkownicy terenu	Starostwo Gminy, inwestorzy prywatni	Środki właścicieli Fundusze pomocowe

Tabela 5 c.d.

Lp.	Zadanie	Termin realizacji	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Źródła finansowania
2	Porządkowanie systemów melioracyjnych	Sukcesywnie	WZMiUW, Urząd Marszałkowski	Starostwo Gminy, inwestorzy prywatni	
OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ ORAZ OCHRONA LASÓW					
1	Zalesianie gruntów porolnych i gleb zdegradowanych	Sukcesywnie	MR i RW, MŚ	Starostwo Gminy Lasy Państwowe Właściciele gruntów	Budżet państwa Środki Lasów Państwowych Fundusze ekol. Środki właścicieli gruntów
2	Wzbogacanie składu gatunku sztucznych odnowień leśnych przy uwzględnieniu dostosowania do naturalnej mozaikowości siedlisk	Sukcesywnie	MŚ	Lasy Państwowe Starostwo	Środki budżetowe Środki Lasów Państwowych
3	Utworzenie obszarów cenno przyrodniczych i krajobrazowych kwalifikujących się do ochrony przyrody w tym m.in. ostoja doliny Stobrawy, Obszar Chronionego Krajobrazu doliny Proсны, rezerwaty „Kania”, „Krystyna”, rezerwat „Czarny Staw”	Sukcesywnie	Wojewódzki Konserwator Przyrody	Lasy Państwowe Starostwo Gminy	Środki budżetowe Środki Lasów Państwowych
OCHRONA POWIETRZA I OCHRONA PRZED HAŁASEM					
1	Modernizacja i remont dróg krajowych i wojewódzkich (obwodnica drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg-Bytom)	Sukcesywnie	Zarząd Dróg Wojewódzkich	Starostwo Gminy	Budżet państwa Fundusze pomocowe
2	Budowa ścieżek rowerowych	Sukcesywnie	Urzędy Miast	Starostwo	Środki własne Fundusze ekologiczne

Tabela 5 c.d.

Lp.	Zadanie	Termin realizacji	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Źródła finansowania
3	Termomodernizacja budynków	Sukcesywnie	Właściciele budynków	Starostwo Gminy	Środki własne właścicieli Budżet państwa Fundusze celowe
4	Modernizacja i wymiana istniejących kotłowni na kotłownie ekologiczne	Sukcesywnie	Właściciele budynków Podmioty gospod.	Starostwo Gminy	Środki własne podmiotów i osób fizycznych Fundusze celowe, pomocowe
5	Realizacja inwestycji z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii	Sukcesywnie	Starostwo Gminy	Indywidualni rolnicy Podmioty gospod.	Środki własne podmiotów i osób fizycznych Fundusze pomocowe

11.10. Szczegółowe wytyczne do sporządzania gminnych programów ochrony środowiska

Ustawa Prawo ochrony środowiska w art. 17 i 18 stanowi, że w celu realizacji polityki ekologicznej państwa samorządy sporządzają wojewódzkie, powiatowe i gminne programy ochrony środowiska, które następnie są przyjmowane do realizacji w drodze uchwały sejmiku województwa albo rady powiatu lub gminy. Programy te, podobnie jak politykę ekologiczną państwa, sporządza się na 4 lata, z tym, że przewidziane w niej działania obejmują w perspektywie kolejne 4 lata. Programy powinny określać cele ekologiczne, priorytety, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do osiągnięcia celów.

Zasady ogólne

Przy sporządzaniu gminnych programów ochrony środowiska należy uwzględnić ustalenia zawarte w dokumentach:

- § Programie wykonawczym do II polityki ekologicznej państwa,
- § Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010,
- § Programie ochrony środowiska województwa opolskiego,
- § Programie ochrony środowiska powiatu kluczborskiego.

Cele i zadania ujęte w wymienionych dokumentach, a konkretniej – zawarte w nich tabele przedsięwzięć inwestycyjnych i pozainwestycyjnych, powinny być wykorzystywane przy sporządzaniu gminnych programów ochrony środowiska w trojaki sposób:

- jako podstawa wyjściowa do konkretyzacji zadań (np. do sporządzania na szczeblu gminnym konkretnego wykazu planowanych do budowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków, składowisk odpadów, systemu segregacji odpadów itd.),
- jako analog do sformułowania lokalnych celów, planowanych do uzyskania,
- jako inspiracja do wprowadzenia podobnego zadania na szczeblu lokalnym, jeśli zadanie ujęte w wymienionych wyżej dokumentach jest sformułowane ogólnie bądź dotyczy wyższego szczebla.

Struktura gminnego programu ochrony środowiska powinna nawiązywać do struktury „Polityki ekologicznej państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010”, a więc powinna zawierać co najmniej następujące dane:

- racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych (zmniejszenie materiałochłonności, energochłonności i wodochłonności gospodarki, ochrona gleb, racjonalna eksploatacja lasów),

- poprawa jakości środowiska (ochrona wód, ochrona powietrza, gospodarowanie odpadami, hałas, pola elektromagnetyczne, nadzwyczajne zagrożenia środowiska, ochrona przyrody i bioróżnorodności),
- narzędzia i instrumenty realizacji programu (ramy prawa – także w zakresie prawa lokalnego i decyzji organów samorządowych, planowanie przestrzenne, powiązania formalne i merytoryczne z analogicznymi programami niższego i wyższego szczebla administracyjnego, mechanizmy finansowania ochrony środowiska),
- nakłady na realizację programu (wielkość nakładów i źródła finansowania),
- kontrola realizacji programu (procedury kontroli, mierniki realizacji programu, procedury weryfikacji programu).

Zadania własne powinny być w programie ujęte z pełnym zakresem informacji niezbędnej do kontroli ich realizacji (opis przedsięwzięcia, terminy realizacji, instytucja odpowiedzialna, koszty, źródła finansowania). Zadania koordynowane powinny być w programie ujęte z takim stopniem szczegółowości, jaki jest dostępny na terenie gminy.

Zgodnie z „Wytycznymi do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu lokalnym i regionalnym” (MŚ Warszawa 2002) **programy gminne powinny się składać z dwóch części:**

- **zadań własnych** (pod zadaniami własnymi należy rozumieć te przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji gminy);
- **zadań koordynowanych** (pod zadaniami koordynowanymi należy rozumieć pozostałe zadania, związane z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które są finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla powiatowego, wojewódzkiego i centralnego).

Zadania własne powinny być w programie ujęte z pełnym zakresem informacji niezbędnej do kontroli ich realizacji (opis przedsięwzięcia, terminy realizacji, instytucja odpowiedzialna, koszty, źródła finansowania). Zadania koordynowane powinny być w programie z takim stopniem szczegółowości, jaki jest dostępny na terenie gminy.

Jest rzeczą niezbędną, aby do prac nad gminnym programem ochrony środowiska były włączone wszystkie właściwe ze względu na zasięg swojej działalności instytucje, związane z ochroną środowiska i zagospodarowaniem przestrzennym oraz przedsiębiorstwa oddziałujące na środowisko jak również przedstawiciele społeczeństwa. W tym ostatnim przypadku rozumie się, że są to organy samorządu terytorialnego, samorządu gospodarczego

(jeśli istnieją na terenie gminy) i ekologiczne organizacje pozarządowe obejmujące zakresem swej działalności daną gminę.

Gminny program ochrony środowiska powinien być skoordynowany z:

- lokalnym, miejscowym planem (planami) zagospodarowania przestrzennego;
- lokalnymi planami rozwoju infrastruktury (jeśli są): mieszkalnictwa, transportu, zaopatrzenia w energię itp.;
- gminnym planem gospodarowania odpadami sporządzonym zgodnie z ustawą o odpadach;
- obejmującym teren gminy programem ochrony powietrza, programem ochrony środowiska przed hałasem i programem ochrony wód, jeśli takie programy (dla obszarów obejmujących teren danej gminy) zostały lub zostaną opracowane w związku z wymaganiami wynikającymi z ustawy Prawo ochrony środowiska (zgodnie z tą ustawą naprawcze programy ochrony powietrza opracowuje się dla obszarów, gdzie zostaną stwierdzone przekroczenia dopuszczalnych poziomów substancji w powietrzu, natomiast programy ochrony wód – dla wchodzących w skład dorzeczy obszarów, na których nie są osiągnięte wymagane poziomy jakości wód);
- programami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Limity krajowe ujęte w „II Polityce ekologicznej państwa”

W „II Polityce ekologicznej państwa”, przyjętej przez Radę Ministrów w czerwcu 2000 r. a następnie przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w sierpniu 2001 r., ustalone zostały następujące ważniejsze limity krajowe, związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych i poprawą stanu środowiska:

- zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50 % w stosunku do stanu w 1990 r. (w przeliczeniu na PKP i wartość sprzedaną w przemyśle),
- ograniczenie materiałochłonności produkcji o 50 % w stosunku do 1990 r. w taki sposób, aby uzyskać co najmniej średnie wielkości dla państw OECD (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- ograniczenie zużycia energii o 50 % w stosunku do 1990 r. i 25 % w stosunku do 2000 r. również w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- dwukrotne zwiększenie udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990 r.,
- odzyskanie i powtórne wykorzystanie co najmniej 50 % papieru i szkła z odpadów komunalnych,
- pełna (100 %) likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych,

- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych w stosunku do stanu z 1990 r., z przemysłu o 50%, z gospodarki komunalnej (na terenie miast i osiedli wiejskich) o 30% i ze spływu powierzchniowego – również o 30 %,
- ograniczenie emisji pyłów o 75 %, dwutlenku siarki o 50 %, tlenków azotu o 31%, niemetanowych lotnych związków organicznych o 4 % i amoniaku o 8 % w stosunku do stanu w 1990 r.,

Wszystkie wymienione limity dotyczą celów do osiągnięcia najpóźniej do 2010 r. Limity powyższe nie były korygowane przy sporządzaniu „Polityki ekologicznej państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010”.

Szczegółowe wytyczne do sporządzania gminnych programów ochrony środowiska

Cele ekorozwoju gminy

Poniżej przedstawiono, w jaki sposób elementy ekorozwoju gminy mogą znaleźć swoje odzwierciedlenie przy sformułowaniu jej polityki społeczno-gospodarczej.

ELEMENT EKOROZWOJOWY

CELE POLITYKI EKOROZWOJOWEJ

- **jakość środowiska**
Poprawa, a przynajmniej nie pogarszanie:
 - jakości powietrza,
 - jakości wód,
 - stanu powierzchni ziemi i gleb,
 - gospodarki odpadami,
 - poziomu natężenia hałasu,
 - poziomu promieniowania niejonizującego,
 - bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego.
- **konserwatorska ochrona przyrody**
Zachowanie wartości przyrodniczych w ramach:
 - przestrzennych form przyrody,
 - gatunkowej ochrony roślin i zwierząt,
 - ochrony indywidualnej.
- **racjonalna gospodarka zasobami**
Racjonalna gospodarka:
 - energią,
 - wodą,
 - przestrzenią,
 - surowcami.
- **proekologiczne kierunki rozwojowe**
Promowanie i rozwijanie funkcji zgodnych z predyspozycjami środowiska.
Promowanie i rozwijanie form działalności najmniej oddziałujących ujemnie na środowisko.

Kształtowanie regionalnej struktury funkcjonalno-przestrzennej w nawiązaniu do systemów ekologicznych.

- **stan zdrowia społeczeństwa**

Poprawa, a przynajmniej nie pogarszanie stanu zdrowia społeczeństwa przez:

- działalność profilaktyczną,
- działalność leczniczą.

Główne elementy mogące tworzyć wizję gminnego programu ochrony środowiska

- **POŻĄDANY STAN ŚRODOWISKA NATURALNEGO** – jakie w przyszłości cechy ma posiadać środowisko przyrodnicze gminy, jakie obiekty i obszary trzeba chronić, jakie zasoby zachować?
- **ZAKŁADANE CECHY SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ** – jaki będzie efekt obecnych tendencji demograficznych, ile i jakich w przyszłości będzie potrzeba zasobów, aby zaspokoić potrzeby przyszłej liczby mieszkańców?
- **POŻĄDANE SKŁADNIKI JAKOŚCI ŻYCIA** – czy obecny stan zdrowia mieszkańców się poprawi, jakie wartości będą w przyszłości istotne dla mieszkańców?
- **POŻĄDANE EFEKTY ROZWOJU GOSPODARCZEGO** – jakie formy gospodarowania powinny być preferowane w gminie, co w przyszłości ma dominować w gminie, jaka będzie pozycja rolnictwa, czy celowy jest wielofunkcyjny rozwój gminy?
- **ZAKŁADANE MIERNIKI WYPOSAŻENIA TECHNICZNEGO** – jak poprawa infra-struktury podniesie jakość życia mieszkańców, jakie elementy infrastruktury będą chronić zasoby przyrodnicze, a jakie im zagrażać?
- **WYSOKI POZIOM ŁADU PRZESTRZENNEGO** – jaka w przyszłości ma być struktura użytkowania terenów gminy, jak poprawi się jej krajobraz i architektura?
- **POSTĘPY W ZARZĄDZANIU** – czy należy zmienić strukturę zarządzania gminą, jak ją lepiej przygotować dla pełnej obsługi mieszkańców?
- **ZMNIEJSZENIE BEZROBOCIA** – czy jest możliwe wprowadzenie np. „zielonych” miejsc pracy?

Proponowane zalecenia przy wyborze strategii ochrony środowiska w gminie

Przy wyborze strategii ochrony środowiska w gminnych programach ochrony środowiska, w tym celów i kierunków działań proponuje się uwzględnić następujące zalecenia:

- realizacja potrzeb społeczności lokalnej powinna odbywać się bez niszczenia funkcjonujących ekosystemów lub naruszania równowagi ekologicznej;
- korzystanie z walorów przyrodniczych powinno zapewnić ich utrzymanie w nie-naruszonym stanie lub nawet ich odtwarzanie;
- przetwarzanie wszelkich zasobów w odpady i zanieczyszczenia powinno odbywać się w zamkniętym i odtwarzalnym układzie;
- gmina powinna dążyć do stworzenia takiego potencjału własnych zasobów (ludzkich, finansowych, infrastrukturalnych itd.), który umożliwi jej samowystarczalność i rozwój o własnych siłach.

Gmina przyjmując określoną strategię ochrony środowiska oraz tworząc program, jako główne zadania strategiczne może zaproponować np. następujące główne zagadnienia:

- **wzmocnienie struktury ekologicznej np. przez zwiększenie powierzchni chronionych,**
- **ograniczenie emisji, zmniejszenie wodo-, materiało- i energochłonności oraz zajętości terenu,**
- **zarządzanie środowiskiem,**
- **edukacja ekologiczna i rozwijanie aktywności obywatelskiej.**

Gminny program ochrony środowiska – cele i zadania

Główną misją programów ochrony środowiska jest potrzeba poprawy jakości życia człowieka.

Program ochrony środowiska jest pisemną deklaracją celów i zadań w odniesieniu do użytkowania, ochrony i kształtowania środowiska. Program powinien wynikać z przyjętej wizji i strategii rozwoju gminy i wskazywać sposób rozwiązania bieżących problemów ekorozwojowych, a szczególnie:

- określać cele bezpośredniej i pośredniej ochrony środowiska w kontekście wszystkich oddziaływań powodowanych przez gminę oraz zasady podejmowania działań zapobiegawczych,
- deklorować spełnienie obowiązujących wymogów prawnych w zakresie użytkowania, ochrony i kształtowania środowiska,
- deklorować wdrażanie ciągłych usprawnień w systemie zarządzania gminą skierowanych na redukcję negatywnego oddziaływania na środowisko,
- sprzyjać, a nawet promować wdrażanie najlepszej osiągalnej technologii,
- wskazywać priorytety i narzędzia zarządzania,
- powinna być dostępna i zrozumiała dla całej lokalnej społeczności,
- musi być zatwierdzona przez radę gminy.

Cele i zadania określone w Programie powinny wyrażać zaangażowanie gminy na rzecz:

- zmniejszenia zużycia energii, wody i surowców,
- usprawnienia gospodarki odpadami,
- usprawnienia systemu komunikacji i transportu,
- ograniczenia zanieczyszczenia powietrza, wody, gleby oraz emisji hałasu,
- ekologizacji budownictwa,
- usprawnienia systemu ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i poprawy jakości produktów spożywczych,
- zapewnienia należytej ochrony przyrody,
- organizacji gminnych systemów informacji i edukacji ekologicznej,
- prowadzenie racjonalnej gospodarki przestrzennej.

Gminy mają obowiązek opracowania programu ochrony środowiska, ale nie oznacza to wcale, że muszą mieć opracowane wszystkie dokumenty, które na ten program się składają. Istnieją trudności w wyborze odpowiednich dokumentów, tak aby tworzyły one dobry i spójny program ochrony środowiska.

Gminny program ochrony środowiska – diagnoza stanu środowiska – raport o stanie ekorozwoju gminy

Podjęcie prac programowych wymaga dobrego rozeznania informacji o zasobach:

- naturalnych,
- kulturowych,
- ludzkich

oraz o istniejącym stanie ekorozwoju gminy.

Ilość i jakość informacji o zasobach lokalnych decyduje o wielu kwestiach związanych z opracowaniem programu ochrony środowiska, w tym m.in. o:

- **zakresie prac diagnostycznych niezbędnych dla uruchomienia procesu programowania,**
- **pracochłonności programowania,**
- **poprawności formułowania i określania obszarów problemowych, priorytetów ekologicznych na tle zadań gminy.**

Na poziomie gminy duże znaczenie ma informacja o zasobach przyrodniczych gminy. Bardzo wiele danych o zasobach zawiera Miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego, ale najbardziej uporządkowaną informację zawiera **inwentaryzacja przyrodnicza gminy.** Dokument ten obejmuje głównie:

- wielkoprzestrzenne systemy obszarów chronionych,
- rezerwaty chronione roślin i zwierząt,
- walory turystyczno – krajobrazowe terenu,
- zagrożenia środowiska

i pozwala zespołowi opracowującemu gminny Program ochrony środowiska:

- dostarczyć uporządkowanej informacji o przyrodzie gminy,
- ocenić stan przyrody i wskazać na cenne przyrodnicze obszary i obiekty,
- przyjąć stan wyjściowy do monitoringu zmian w przyrodzie,
- ukazać gminę jako spójną przestrzeń przyrodniczą i krajobrazową,
- rozszerzyć przesłanki o stanie zagospodarowania przestrzeni.

Raport o stanie ekorozwoju gminy winien być podstawowym dokumentem w opracowaniu, a następnie w realizacji i wdrażaniu gminnego programu ochrony środowiska. Raport jako dokument diagnostyczny dotyczy głównie:

- środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- infrastruktury technicznej,

- gospodarki,
- społeczeństwa,
- zarządzania.

Z punktu widzenia techniki opracowywania programów (wojewódzki, powiatowy, gminny) powinny być większe różnice czasowe pomiędzy kolejnymi programami, w tym przypadku uchwaleniem i przyjęciem do realizacji powiatowego programu ochrony środowiska, a uchwaleniem i przyjęciem do realizacji gminnego programu ochrony środowiska.

Analiza zakresu i treści poszczególnych dokumentów, tzn. dokumentów obligatoryjnych, które gminy mają obowiązek sporządzać (regulowany odpowiednimi ustawami) oraz dokumentów fakultatywnych – w zależności od lokalnych warunków – będących w posiadaniu gminy oraz wzajemnych relacji między nimi pozwala stwierdzić, że:

- celem spełnienia obowiązku posiadania gminnego programu ochrony środowiska, **gmina powinna mieć opracowane, wzajemnie powiązane ze sobą dokumenty, które na ten program się składają;** ale istotne jest pytanie: które z dokumentów gmina powinna wybrać, aby mieć dobry program, spójny program ochrony środowiska?, z których i w jakiej sytuacji można zrezygnować, aby zaoszczędzić wysiłku, czasu i środków, potrzebnych do ich opracowania?

Biorąc pod uwagę:

- **krótki okres opracowywania gminnych programów ochrony środowiska,**
- **różny stopień zakresu i dokładności dokumentów diagnostycznych lub ich brak,**
- **pracochłonność opracowania inwentaryzacji przyrodniczej gminy,**
- **koszty opracowania dokumentów diagnostycznych,**

RAPORT O STANIE ŚRODOWISKA – DIAGNOZA STANU ŚRODOWISKA W GMINIE – proponuje się realizować wariantowo:

- na etapie poprzedzającym lub równoległym rozpoczęcie opracowania gminnych programów ochrony środowiska,
- lub na etapie opracowania gminnych programów ochrony środowiska,
- lub na etapie wdrażania, realizacji i aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska.

Podczas ustalania zakresu informacji niezbędnych do opracowania finalnego raportu o stanie gminy powinny zostać przyjęte następujące założenia:

- ilość i zakres zbieranych informacji powinny być zdeterminowane potrzebami wynikającymi z przyjętego zakresu dokumentu końcowego (efektu programowania), **a nie**

tendencją do przeprowadzenia możliwie kompletnej inwentaryzacji wszystkich istniejących problemów;

- proces zbierania informacji powinien w możliwie maksymalnym stopniu **opierać się na już istniejących danych** pochodzących z Banku Danych Lokalnych (BDL) Głównego Urzędu Statystycznego, urzędu statystycznego województwa, urzędu gminy i starostwa, urzędu marszałkowskiego i urzędu wojewódzkiego, organów administracji zespolonej i niezespolonej z samorządem terytorialnym i innych;
- celem zapewnienia porównywalności i jednolitej metodyki programu zakres analizy powinien obejmować pewien minimalny zakres informacji; zakres ten najlepiej określa BDL; zbiór 62 danych, od 1994 roku dla każdej gminy w Polsce jest dostępny bezpłatnie w Internecie (<http://www.stat.gov.pl>); kompletny zbiór około 1200 danych dla każdego roku jest dostępny na zasadach komercyjnych.

Ocena stanu ekorozwoju i ochrony środowiska wymaga zastosowania odpowiednich systemów wskaźników ekorozwoju, określających stopień realizacji cech, celów i zasad ekorozwoju w gminie. Wskaźniki te powinny być następnie wykorzystane w procesie opracowania, wdrażania, realizacji i monitoringu gminnego programu ochrony środowiska.

Gminny program ochrony środowiska – określenie priorytetów ekologicznych na tle zadań gminy, wynikające z Programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego na lata 2004 – 2007

Jedną z najważniejszych pozycji w realizacji Programu ochrony środowiska na lata 2004 – 2007 dla powiatu kluczborskiego są priorytetowe działania, które powinny zostać ujęte w gminnych programach ochrony środowiska.

Priorytetowe działania to:

1. **EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA**
2. **BUDOWA NOWYCH I KOMPLEKSOWA MODERNIZACJA ISTNIEJĄCYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW**
3. **BUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ W MIASTACH I WSIACH POWIATU**
4. **BUDOWA INDYWIDUALNYCH OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW W ZABUDOWIE NIE PODŁĄCZONYCH DO SIECI KANALIZACYJNEJ**

5. **WPROWADZENIE SELEKTYWNEJ ZBIÓRKI ODPADÓW I SYSTEMU GOSPODARKI ODPADAMI NIEBEZPIECZNYMI**
6. **ORGANIZACJA I BUDOWA ZAKŁADU ZAGOSPODAROWANIA ODPADÓW W RAMACH PONADGMINNEGO SKŁADOWISKA I ZAKŁADU PRZETWARZANIA ODPADÓW W WOŁCZYNIE**
7. **BUDOWA ZBIORNIKÓW RETENCYJNYCH DLA CELÓW ROLNICZYCH I POPRAWY WALORÓW ŚRODOWISKA**
8. **KOMPLEKSOWA GAZYFIKACJA TERENÓW WIEJSKICH I MIEJSKICH**
9. **WDRAŻANIE PROJEKTÓW Z ZASTOSOWANIEM ODNAWIALNYCH I ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII**
10. **SYSTEMATYCZNA POPRAWA STANU ZADRZEWIENIA, ZALESIANIE NIEUŻYTKÓW I GRUNTÓW POROLNYCH, PRZEBUDOWA I DZIAŁANIA NA RZECZ UTRZYMANIA STANU ZDROWOTNEGO DRZEWOSTANÓW**
11. **ZAGOSPODAROWANIE TERMALNYCH WÓD SOLANKOWYCH W WOŁCZYNIE**
12. **PROMOCJA WALORÓW ŚRODOWISKOWYCH POWIATU.**

Oprócz priorytetowych działań zawartych w powiatowym programie ochrony środowiska, kryteriami wyboru listy przedsięwzięć w harmonogramie rzeczowo-finansowym gminnych programów ochrony środowiska w latach 2004 - 2007 winny być również następujące kryteria:

- **zadania obligatoryjne gminy** – objęte obowiązkiem ustawowym; przykładowo można wymienić: opracowanie ekofizjograficzne – jeśli gmina nie posiada (Prawo ochrony środowiska Dz.U. 62/2001, poz. 627, art. 72 ust. 5), plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych (Dz.U. 72/2001, poz. 747, art. 21, ust. 4), plan zaopatrzenia w energię ciepłą (Prawo energetyczne Dz.U. 54/1997, poz. 348, art. 20, ust. 4);
- **zadania fakultatywne** – w zależności od lokalnych warunków gminy, przykładowo można wymienić: program rolnośrodowiskowy, gminny system informacji o terenie GIS;
- **zadania zawarte w „Polityce ekologicznej państwa”;**
- **zadania przewidziane w „Programie ochrony środowiska dla województwa opolskiego na lata 2003 – 2010” dla powiatu kluczborskiego, w tym:**
 - **w zakresie ochrony i kształtowania systemu obszarów cennych przyrodniczo – ustanowienie ostoji przyrody Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 i objęcie jej zróżnicowanymi programami, formami i kierunkami ochrony (ostoja „Dolina**

Stobrawy”), objęcie ochroną prawną obszarów i form przyrodniczych o wysokich walorach ekologicznych i krajobrazowych (proponowany Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Stobrawy” i rezerwaty „Kania”, „Krystyna” oraz innych wynikających z opracowań inwentaryzacyjnych i studialnych gmin, np. Rezerwat „Czarny Staw” oraz utworzenie obszarów chronionych niższej rangi – zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne);

- **w zakresie ochrony zasobów jakościowych wód powierzchniowych (zlewnia Proсны i Stobrawy) i podziemnych (lokalne struktury wodonośne czwartorzędowych dolin kopalnych Stobrawy i Knieja Lasowice) przez kontynuację budowy kompleksowego systemu kanalizacji sanitarnej**
- **w zakresie ochrony zasobów ilościowych wód powierzchniowych (przez budowę zbiorników małej retencji, w tym zbiornika „Kluczbork”);**
- **w zakresie poprawy lokalnego klimatu akustycznego i jakości powietrza – modernizacja dróg i nawierzchni dróg krajowych i wojewódzkich (obwodnica Kluczborka w ciągu drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg-Bytom), ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza (szczególnie miasta);**
- **zadania uwzględnione w „Strategii rozwoju gmin”;**
- **zadania uwzględnione w „Wieloletnich planach inwestycyjnych gmin”;**
- **zadania ujęte w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin”;**
- **zadania zgłoszone przez podmioty gospodarcze;**
- **zadania zgłoszone przez samorządowe jednostki organizacyjne podlegające gminie;**
- **zadania zgłoszone przez organizacje pozarządowe.**

Przy opracowywaniu harmonogramu zadaniowego można przyjąć zadania do realizacji związane z następującymi terminowymi kategoriami:

- **krótkoterminowymi** – okres od 1 do 4 lat. Będą to zadania lub etapy zadań, dla których gmina posiada wszystkie dane potrzebne do określenia źródeł finansowania i określenia dokładnych terminów rozpoczęcia i zakończenia prac;
- **średniookresowymi** – okres od 5 do 8 lat. Będą to zadania lub etapy, dla których gmina posiada przygotowaną dokumentację lub jest ona opracowywana i dla których nie można w pełni określić źródeł finansowania, a także dokładnie wyznaczyć terminów realizacyjnych;
- **długookresowymi** – okresy dłuższe niż 8 lat. Będą to zadania lub etapy, dla których gmina nie posiada kompletnej dokumentacji lub jeszcze nie przystąpiła do jej opracowania, a także zadania wymagające zgromadzenia tak dużych środków

finansowych i kompleksowego przygotowania, że na obecnym etapie gmina nie jest w stanie ich zbilansować.

Przykładowy harmonogram prac nad gminnym programem ochrony środowiska

1. Prace przygotowawcze i inwentaryzacja materiałów, dokumentów, danych będących w posiadaniu gminy, a będących podstawą oceny stanu środowiska w gminie.
2. Wybór, powołanie zespołu, podmiotu, wykonawcy do sporządzenia „Programu ochrony środowiska wraz z projektem planu gospodarki odpadami” i określenie zakresu i terminu jego realizacji.
3. Przygotowanie założeń programowych i organizacyjnych „Gminnego programu ochrony środowiska”, jeśli gmina nie posiada planu gospodarki odpadami, a tak jest w przypadku wszystkich gmin powiatu kluczborskiego. Gminny program ochrony środowiska winien być realizowany łącznie z gminnym projektem planu gospodarki odpadami (jako wydzielone opracowanie, stanowiące jego załącznik).
4. Przyjęcie założeń programowych i organizacyjnych „Programu...” i „Projektu planu...” przez Zarząd Gminy.
5. Zebranie danych, przeprowadzenie diagnozy stanu środowiska gminy na podstawie dostępnych źródeł i dokumentów.
6. Określenie strategii ochrony środowiska w gminie i projektów działań na rzecz ekorozwoju gminy.
7. Konsultacje z sołtysami, organizacjami, przedstawicielami zakładów i innymi jednostkami organizacyjnymi w zakresie ochrony środowiska na terenie gminy.
8. Opracowanie „Gminnego programu ochrony środowiska i projektu gminnego planu gospodarki odpadami”.
9. Opiniowanie przez zarząd powiatu kluczborskiego „Gminnego programu ochrony środowiska i projektu gminnego planu gospodarki odpadami” oraz opiniowanie przez zarząd województwa opolskiego projektu gminnego planu gospodarki odpadami.
10. Akceptacja „Gminnego programu ochrony środowiska i projektu gminnego planu gospodarki odpadami” przez jednostki organizacyjne gminy.
11. Uchwalenie „Gminnego programu ochrony środowiska i projektu gminnego planu gospodarki odpadami”.

Przykładowa struktura gminnego programu ochrony środowiska

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA W GMINIE DO ROKU 2011

- 1. WPROWADZENIE**
- 2. OGÓLNE DANE O GMINIE**
- 3. ZASOBY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO GMINY, DIAGNOZA STANU ŚRODOWISKA**
- 4. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA**
- 5. STAN INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA**
- 6. CELE POLITYKI EKOLOGICZNEJ WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO I POWIATU KLUCZBORSKIEGO**
- 7. CELE I PRIORYTETOWE DZIAŁANIA EKOLOGICZNE W GMINIE POWIATU KLUCZBORSKIEGO**
- 8. PROGRAM ZADANIOWY (tym m.in.):**
 - wybór i opis strategii rozwoju,
 - program zadaniowy,
 - opis możliwości wykonawczych,
 - harmonogram działań,
 - metody kontroli
- 8.1. Zadania własne**
- 8.2. Zadania koordynowane**
- 9. ANALIZA FINANSOWA – KONDYCJA FINANSOWA GMINY**
- 10. UWARUNKOWANIA REALIZACYJNE PROGRAMU**
- 11. ZARZĄDZANIE, WDRAŻANIE I MONITORING PROGRAMU**
- 12. PROMOCJA PROGRAMU I EDUKACJA SPOŁECZEŃSTWA**
- 13. SYNTEZA GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA**
- 14. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE**

Przykładowa ogólna struktura projektu planu gospodarki odpadami dla gminy ... na lata 2004 – 2007 z perspektywą na lata 2008 – 2011

PLAN GOSPODARKI ODPADAMI W GMINIE

- 1. WSTĘP**
- 2. ANALIZA STANU GOSPODARKI ODPADAMI**
- 3. PROGNOZA ZMIAN W ZAKRESIE GOSPODARKI ODPADAMI**
- 4. ZAŁOŻONE CELE I PRZYJĘTY SYSTEM GOSPODARKI ODPADAMI**
- 5. ZADANIA STRATEGICZNE OBEJMUJĄCE OKRES 8 LAT**

- 6. HARMONOGRAM REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ OBEJMUJĄCY OKRES 4 LAT**
- 7. WNIOSKI Z ANALIZY ODDZIAŁYWANIA PROJEKTU PLANU NA ŚRODOWISKO ORAZ SPOSÓB ICH UWZGLĘDNIENIA W PLANIE**
- 8. SPOSÓB MONITORINGU I OCENY WDRAŻANIA PLANU**
- 9. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM**
- 10. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE**

Szczegółowy zakres, sposób oraz formę sporządzania gminnego planu gospodarki odpadami określa ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach, rozdz. 3 (Dz.U. Nr 62, poz. 628, z późn. zmianami) oraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami (Dz.U. Nr 66, poz. 620).

12. Ocena źródeł finansowania programu w okresie 2004 – 2007 roku

Do realizacji zadań Programu Ochrony Środowiska konieczne są środki i instrumenty finansowe. Należą do nich w szczególności:

- opłaty za korzystanie ze środowiska (wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza, za pobór wód, wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi, składowanie odpadów, wycięcie drzew i krzewów) realizowane zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”,
- opłaty podwyższone płacone są wówczas, kiedy podmioty funkcjonują bez stosownych pozwoleń ekologicznych,
- administracyjne kary pieniężne wymierzone za niedopełnienie standardów określonych decyzjami administracyjnymi,
- quasi odszkodowania administracyjne,
- opłaty koncesyjne za eksploatację kopalni,
- grzywny,
- pożyczki i dotacje z funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- dotacje i pożyczki z Ekofunduszu,
- kredyty z banków, w tym Banku Ochrony Środowiska S.A.,
- fundusze pomocowe Unii Europejskiej,
- budżety samorządów,
- budżet Państwa,
- środki mieszkańców i przedsiębiorców.

Opłaty za korzystanie ze środowiska i kary pieniężne z tytułu niewłaściwego korzystania ze środowiska są głównymi dochodami: Narodowego, Wojewódzkiego, Powiatowego i gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Polityka ekologiczna państwa jest wiążąca przy uchwalaniu przez Radę Nadzorczą Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jego strategii działania i planu działalności oraz przy zatwierdzaniu przez Radę list priorytetowych programów Narodowego Funduszu (art. 414 ust. 2 Prawa ochrony środowiska). Analogicznie Rada Nadzorcza WFOŚiGW w oparciu o Politykę ekologiczną państwa i wojewódzki program ochrony środowiska uchwała plan działalności Wojewódzkiego Funduszu. Takie same relacje należy odnieść do Powiatowego programu ochrony środowiska i priorytetów Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, który jest częścią składową budżetu powiatu.

Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska (później kontynuacja w Prawie ochrony środowiska) wprowadziła obowiązek utworzenia na poziomie lokalnym wyodrębnionych z budżetu jednostek samorządu terytorialnego gminnych i/lub powiatowych funduszy

ochrony środowiska. Przychodami tychże są wpływy z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska i administracyjnych kar pieniężnych pobieranych na podstawie ustawy oraz przepisów szczególnych. **Przychody te przeznacza się na:**

- edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju,
- wspomaganie realizacji zadań państwowego monitoringu środowiska,
- wspomaganie innych systemów kontrolnych i pomiarowych oraz badań stanu środowiska, a także systemów pomiarowych zużycia wody i ciepła,
- realizowanie zadań modernizacyjnych i inwestycyjnych, służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej, w tym instalacji lub urządzeń ochrony przeciwpowodziowej obiektów małej retencji wodnej,
- urządzenie i utrzymywanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków,
- realizację przedsięwzięć związanych z gospodarką odpadami,
- wspieranie działań przeciwdziałających zanieczyszczeniom,
- profilaktykę zdrowotną dzieci na obszarach, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska,
- wspieranie wykorzystania lokalnych źródeł energii odnawialnej oraz pomoc dla wprowadzania bardziej przyjaznych dla środowiska nośników energii,
- wspieranie ekologicznych form transportu,
- działania z zakresu rolnictwa ekologicznego bezpośrednio oddziałujące na stan gleby, powietrza i wód,
- realizację przedsięwzięć związanych z ochroną ziemi,
- inne zadania ustalone przez radę gminy/powiatu służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej, wynikające z zasady zrównoważonego rozwoju, w tym na programy ochrony środowiska.

12.1. Analiza źródeł finansowania zadań z zakresu ochrony środowiska realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego

Analizę j.w. przedstawiono w Załączniku do niniejszego „Programu...” jako wydzieloną z „Programu...” część dokumentacji.

12.2. Szacunkowe koszty realizacji programu w latach 2004 – 2007

Kalkulacja kosztów przedstawiona w tabeli 6, na podstawie harmonogramu rzeczowo-finansowego (pkt. 11.8 Programu) obrazuje wyłącznie szacunkowe koszty przewidziane do realizacji w ramach Programu. Nie ma możliwości na obecnym etapie dokonania całkowitej kalkulacji kosztów. Wynika to z braku danych w wielu dziedzinach wdrażania Programu.

Przyjęta zasada otwartości Programu pozwala w każdym okresie jego realizacji aktualizować i modyfikować dane rzeczowo-finansowe.

W przypadku zadań własnych na lata 2008 – 2011 nie analizowano kosztów, ze względów zbyt odległej perspektywy, a przybliżone koszty nie są praktycznie przydatne.

Należy zdawać sobie sprawę, że budżet powiatu jest ograniczony. Z drugiej strony zaś wymagania z zakresu ochrony środowiska coraz większe. Znalezienie „złotego środka” na realizację Programu, to główny problem jego realizacji i wdrożenia.

Tabela 6

Szacunkowe koszty realizacji Programu w latach 2004 – 2007
– zadania własne powiatu pogrupowane według długoterminowych celów powiatowego programu ochrony środowiska zestawionych w tabeli 4

Lp.	Dziedzina ochrony środowiska	Koszty realizacji, lata 2004 - 2007	
		Pozainwestycyjne tys. PLN	Inwestycyjne tys. PLN
1	Kształtowanie świadomości oraz edukacja społeczeństwa w ochronie środowiska	88,0	-
2	Ochrona zasobów wód powierzchniowych, poprawa jakości i zapobieganie zanieczyszczeniu	41,0	brak danych
3	Ochrona wód podziemnych i racjonalne ich użytkowanie oraz ochrona gleb i powierzchni ziemi	98,0	brak danych
4	Minimalizacja ilości powstających odpadów, wzrost odzysku i recyklingu i bezpieczne składowanie powstałych odpadów	wg Planu Gospodarki Odpadami	wg Planu Gospodarki Odpadami
5	Ochrona różnorodności biologicznej oraz odnowa lasów	24,0	brak danych
6	Ochrona powietrza i ochrona przed hałasem	39,0	brak danych

7	Systemowe monitorowanie stanu środowiska	10,0	12,0
8	Zadania ogólne	35,0	-
	Razem koszty 2004 – 2007	335,0	brak danych

13. Uwarunkowania realizacyjne programu

13.1. Zgodność programu w układzie hierarchicznym i horyzontalnym

Program ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego tworzone w oparciu o II Politykę ekologiczną państwa, projekt „Program ochrony środowiska dla województwa opolskiego na lata 2003 – 2011”, „Strategię Rozwoju Powiatu Kluczborskiego na lata 2001 – 2015”.

Program ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego jest zgodny z II Polityką ekologiczną państwa, Polityką ekologiczną państwa na lata 2003 – 2006, z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010 i Programem wykonawczym do II Polityki ekologicznej państwa na lata 2002 – 2010.

Program ściśle nawiązuje do strategii, celów i planu operacyjnego projektu „Programu ochrony środowiska dla województwa opolskiego”. Program przekazuje wytyczne dla sporządzania programów gminnych. Jest więc zgodny w układzie hierarchicznym.

Dla zapewnienia zgodności programu powiatowego ochrony środowiska, proponuje się aby w fazie wdrażania, składania co 2 lata raportów z jego realizacji i w fazie jego aktualizacji, zapoznać się z realizowanymi programami ochrony środowiska sąsiednich powiatów i ewentualnie rozpatrywać, uzgadniać wspólne problemy sąsiedzkie.

Należy nadmienić, że wdrażanie i realizacja Programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego przypada na okres niekorzystnych zmian dotyczących pogorszenia sytuacji finansów publicznych oraz na okres szczególnie ważny i jednocześnie trudny tj. wejście Polski do Unii Europejskiej.

W związku z powyższym przyjęty Program to program ostrożnego inwestowania ze względu na szczególne jego uwarunkowania realizacyjne, tzn. że na realizację Programu będą wpływać instrumenty zarządzania środowiskiem – instrumenty prawne, ekonomiczne, społeczne, przestrzenne oraz związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

13.2. Rozwiązania prawne

Program ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego realizowany będzie w oparciu o znowelizowane polskie prawo kompatybilne z przepisami UE. Realizacja Programu

przebiegać będzie zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, w oparciu o kompetencje organów zarządzających środowiskiem.

Składają się na nie w szczególności:

- decyzje reglamentacyjne – pozwolenia zintegrowane, na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, emitowanie hałasu do środowiska, emitowanie pól elektromagnetycznych, wytwarzanie odpadów, wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- zezwolenia na gospodarowanie odpadami,
- pozwolenia wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód, wykonywanie urządzeń wodnych, wykonywanie innych czynności i robót, budowli, które mają znaczenie w gospodarowaniu wodami lub w korzystaniu z wód,
- zezwolenia – koncesje wydane na podstawie Prawa geologicznego i górniczego,
- uzgadnianie w zakresie przestrzegania standardów ekologicznych decyzji o warunkach zabudowy oraz o pozwoleniu na budowę, rozbiórkę obiektu budowlanego, decyzji o pozwoleniu na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części, przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- cofnięcie lub ograniczenie zezwolenia lub pozwolenia na korzystanie ze środowiska,
- decyzje naprawcze dotyczące zakresu i sposobu usunięcia przez podmiot korzystający ze środowiska przyczyn negatywnego oddziaływania na środowisko i przywrócenia środowiska do stanu właściwego oraz zobowiązujące do usunięcia uchybień,
- opłaty za korzystanie ze środowiska,
- administracyjne kary pieniężne,
- decyzje zezwalające na usuwanie drzew i krzewów,
- programy dostosowawcze dotyczące przywracania standardów jakości środowiska do stanu właściwego,
- decyzje wstrzymujące oddanie do użytku instalacji lub obiektu, a także wstrzymujące użytkowanie instalacji lub obiektu,
- decyzje o zakazie produkcji, importu, wprowadzania do obrotu,
- kontrole przestrzegania prawa ochrony środowiska i zobowiązań wynikających z decyzji.

Wymienione instrumenty prawne będą stosowane przez Wojewodę Opolskiego, Marszałka Województwa Opolskiego, Starostę Kluczborskiego, wójtów gmin, burmistrzów miast i gmin, Opolskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej zgodnie z kompetencjami wymienionych organów.

Bardzo istotne są przepisy prawa miejscowego ustalone w szczególności:

- przez Wojewodę Opolskiego dotyczące ochrony cennych obiektów przyrodniczych,
- rad gmin dotyczące miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zasad utrzymania czystości i porządku w gminach, zasad zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków, ochronę niektórych obiektów cennych przyrodniczo ustalonych przez rady gmin.

Na każdym stopniu samorządu terytorialnego funkcjonować będą programy ochrony środowiska będące politykami ekologicznymi: województwa opolskiego, powiatu kluczborskiego oraz poszczególnych gmin powiatu. Będą one spójne z polityką ekologiczną państwa. Wspólnie z Programem realizowane będą plany gospodarki odpadami. W przypadku przekroczeń standardów jakości środowiska, tworzone będą programy naprawcze (programy ochrony powietrza, ochrony środowiska przed hałasem, program działań mających na celu ograniczenie odpływu związków azotu ze źródeł rolniczych).

Organy przedstawicielskie mogą ustanawiać inne składniki prawa miejscowego, w szczególności dotyczące gospodarowania środowiskiem i zrównoważonego rozwoju.

Program ochrony środowiska powiatu kluczborskiego jest tak skonstruowany, że każdy z organów może znaleźć swoje miejsce w jego realizacji.

Wymienione instrumenty prawne pomogą w terminowej realizacji Programu ochrony środowiska pod warunkiem, iż wszystkie ww. organy ochrony środowiska i podmioty korzystające ze środowiska będą wywiązywać się ze swoich zadań.

W Programie uwzględniono założenia Polityki ekologicznej państwa i województwa opolskiego. Przyjmuje się, że:

- gminy powiatu kluczborskiego, opracowując gminne programy ochrony środowiska, uwzględnią założenia Programu ochrony środowiska w powiecie kluczborskim i wytyczne skierowane do gmin,
- Wojewoda Opolski, Marszałek Województwa Opolskiego, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska będą wspomagać Powiat w realizacji Programu, wykorzystując w pełni swoje kompetencje.

13.3. Uwarunkowania ekonomiczne

Do realizacji zadań Programu konieczne są środki i instrumenty finansowe. Ocenę źródeł finansowania Programu przedstawiono w pkt. 12 niniejszego opracowania.

13.4. Uwarunkowania przestrzenne – planowanie i zagospodarowanie przestrzenne jako instrument ochrony środowiska

Znaczenie instrumentów planowania przestrzennego jest ogromne, o czym świadczą rozwiązania zawarte w licznych ustawach. Głównie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest tzw. aktem prawa miejscowego, powszechnie obowiązującym na objętym nim terenie. W konsekwencji plan staje się jedną z kluczowych podstaw podejmowania decyzji administracyjnych dotyczących gospodarki gruntami, a zwłaszcza w procesie inwestycyjnym, co w znaczny sposób i praktycznie jednoznaczny warunkuje rozwiązania odnoszące się do gospodarowania zasobami środowiska.

Planowanie przestrzenne ma istotne znaczenie w realizowaniu celów polityki ekologicznej na każdym poziomie jej stanowienia, dlatego w Polityce ekologicznej państwa wśród celów i zadań o charakterze systemowym wymienia się ekologizację planowania przestrzennego i racjonalizację użytkowania terenów. Obowiązująca od 11 lipca 2003 r. ustawa z dnia 13 lutego 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym stawia **określone zadania dla powiatów**, dotyczące między innymi:

- opiniowania rozwiązań przyjętych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- uzgadniania z zarządem powiatu zadań samorządowych w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a z administracją geologiczną i górnictwem problemów zagospodarowania terenów górniczych i zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych.

Jednocześnie ustawa wprowadza zmiany ułatwiające realizację polityki ekologicznej, w tym dotyczące:

- bardziej jednoznacznego określenia roli i treści studium gminy, między innymi w zakresie ustaleń ochrony środowiska,
- uspołeczniania procedury sporządzania studium gminy, dające większe możliwości ustalania jego treści przez społeczności lokalne i organizacje ekologiczne,
- uszczegółowienia skali miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu plany będą mogły stanowić wystarczającą podstawę decyzji budowlanych, bez konieczności określania warunków zabudowy.

Do zagrożeń w realizacji powiatowej polityki ekologicznej mogą doprowadzić następujące regulacje wprowadzone nową ustawą:

- odejście od zasady sporządzania miejscowych planów ogólnych zagospodarowania przestrzennego, w wyniku czego gminy będą pozbawione instrumentu pozwalającego na kompleksową realizację polityki przestrzennej i ekologicznej,

- utrzymanie zasady nieobligatoryjności sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, co wobec utraty ważności planów miejscowych pochodzących sprzed 1995 r. doprowadzić może do tego, że znaczna część powiatu będzie pozbawiona powszechnie obowiązującego prawa określającego przeznaczenie terenów i warunki ich zabudowy,
- rozszerzenie możliwości ustalenia lokalizacji inwestycji na podstawie decyzji administracyjnych wydawanych bez planu miejscowego, co może prowadzić do prymatu interesu indywidualnego nad dobrem ogólnym, jakim jest środowisko przyrodnicze.

13.5. Uwarunkowania społeczne

Najważniejszym instrumentem społecznym realizacji Programu jest współdziałanie i współpraca przez działania edukacyjne powiatu i komunikacyjne władz powiatu ze społeczeństwem.

Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz o dostępie do informacji w sprawach dotyczących środowiska podpisana w 1999 r. w Aarhus została ratyfikowana przez Polskę, a jej tekst został ogłoszony w Dz.U. Nr 78 z 2003 r. Oznacza to, że stanowi ona część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana.

Art. 7 Konwencji nakazuje zagwarantowanie udziału społeczeństwa w przygotowaniu planów i programów mających znaczenie dla środowiska, a więc także powiatowego programu ochrony środowiska. Określa też podstawowe obowiązki organów w zakresie zapewnienia udziału społecznego:

- ustalenia zakresu podmiotowego konsultacji,
- ustalenia rozsądnych norm czasowych na poszczególne etapy konsultacji,
- przeprowadzenie konsultacji odpowiednio wcześniej w toku procedury decyzyjnej, gdy wszystkie warianty są jeszcze możliwe, a udział społeczeństwa może być skuteczny,
- należyte uwzględnienie konsultacji społecznych przy wydawaniu decyzji.

Organy mają swobodę określania szczegółowych sposobów powiadamiania społeczeństwa, metod zbierania uwag i wniosków, czas trwania konsultacji.

Należy przyjąć, że udział społeczeństwa w realizacji zadań Programu będzie aktywny. Jednym z celów Programu jest większy udział społeczeństwa w działaniach proekologicznych. Informacja o realizacji Programu będzie systematycznie przedstawiana w środ-

kach masowego przekazu, w tym w Biuletynie Samorządowym – Powiat Kluczborski na stronie internetowej Powiatu.

13.6. Uwarunkowania unijne

Sukcesywna poprawa stanu środowiska, jak również inwestowanie w infrastrukturę służącą jego ochronie jest ciągle niewystarczające. W Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010 postawiono ambitne cele ekologiczne, jakie powinny być osiągnięte. Do realizacji tych celów nasz kraj zobowiązał się w Traktacie Akcesyjnym podpisanym z Unią Europejską. Podpisując Układ Europejski 16 grudnia 1991 r., nasz kraj zobowiązał się, iż z dniem 1 lutego 1994 roku (wejście w życie Układu) będzie stopniowo dostosowywał istniejące i przyszłe ustawodawstwo do systemu prawnego UE. W okresie od grudnia 1999 r. do 25 listopada 2002 r. trwały negocjacje akcesyjne w obszarze środowiska. Dokonano przeglądu aktów prawnych Polski i UE, wynegocjowano terminy, w których Polska wdroży rozwiązania unijne. W stanowisku negocjacyjnym przekazanym w 1999 r. Unii Europejskiej Polska odnosiła się do przepisów w zakresie:

- prawa horyzontalnego,
- ochrony przyrody,
- jakości wód,
- ograniczenia zanieczyszczeń przemysłowych i oceny ryzyka,
- jakości powietrza,
- hałasu z maszyn i urządzeń,
- substancji chemicznych i organizmów zmodyfikowanych genetycznie,
- gospodarki odpadami,
- bezpieczeństwa jądrowego i ochrony przed promieniowaniem.

Negocjacje w obszarze środowiska oficjalnie zamknięto 25 listopada 2002 r. Unia zaakceptowała wnioski o okresy przejściowe w odniesieniu do 9 aktów prawnych. Zawarte ustalenia stały się wiążące dla obu stron – Polski oraz Unii Europejskiej 16 kwietnia 2003 r. – w dniu podpisania Traktatu Akcesyjnego.

Przepisy ochrony środowiska UE są niezwykle rozbudowane i przenikają praktycznie wszystkie dziedziny życia społecznego i gospodarczego. Dzięki wysiłkowi podjętemu w latach 2000 – 2002 proces dostosowania polskiej legislacji do wymagań UE został praktycznie zakończony. Nowe obowiązki zostały zapisane w krajowych aktach prawnych. Ze względu na rozbudowany charakter nowych regulacji administracja samorządowa musi

podejmować szerokie i różnorodne działania mające na celu ich praktyczną realizację. Szczególną uwagę należy zwrócić na:

- **udział społeczny i udzielanie informacji o stanie środowiska i jego ochronie,**
- **nowe przepisy dotyczące gospodarki wodno-ściekowej,**
- **problemy ochrony przyrody,**
- **gospodarkę odpadami.**

Dziedziny te zostały uwzględnione w Programie, zapisano konkretne cele do osiągnięcia. Wdrażanie unijnych wymagań w zakresie ochrony środowiska, to znaczące koszty związane z realizacją przedsięwzięć inwestycyjnych. Podstawowe źródła finansowania zostały omówione wyżej. Należy pamiętać, że fundamentem polityki ekologicznej UE jest zasada „zanieczyszczający płaci”. Oparcie ochrony środowiska na tej zasadzie oraz ujednoczenie zasad finansowania inwestycji proekologicznych oznacza, że realizacja polityki ekologicznej w państwach członkowskich UE nie powinna się opierać na subwencjach. Pomoc państwa została dopuszczona tylko wyjątkowo, kiedy szybkie wdrożenie restrykcyjnych przepisów ochrony środowiska lub wysokich opłat może spowodować poważne zaburzenia gospodarcze i ewentualne koszty społeczne. Dlatego też przy rozważaniu strategii finansowania inwestycji ekologicznych w szerszym niż do tej pory stopniu trzeba brać pod uwagę konieczność sfinansowania kosztów przez przyszłych użytkowników (specyfiką finansowania inwestycji ekologicznych w Polsce jest to, że obciążenia korzystającego ze środowiska są od wielu lat minimalne). Należy także pamiętać, iż z roku na rok spada emisja substancji do środowiska, wielkość opłat za korzystanie ze środowiska i udział funduszy w finansowaniu inwestycji ekologicznych także spada z roku na rok.

Podstawowe korzyści, jakie odniesie Polska we wdrażaniu unijnych wymagań, to:

- poprawa międzynarodowego wizerunku Polski, ważna zwłaszcza dla samorządów. Przełoży się to na zainteresowanie inwestorów naszymi terenami, poprawę infrastruktury wodno-ściekowej, zapewnienie usług w zakresie gospodarowania odpadami, poprawę jakości powietrza,
- wykorzystanie środków unijnych, to poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców, wyrażająca się zmniejszeniem kosztów uzdatniania wody i wymiany infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej, zmniejszeniem kosztów produkcji w rolnictwie (obniżenie kosztów odkwaszania gleb), uzyskaniem wyższych plonów o lepszej jakości, zwiększeniem atrakcyjności turystycznej terenów, nowymi miejscami pracy.

Wprowadzenie wymagań prawa horyzontalnego przyniesie korzyści inwestorom i społeczeństwu już na etapie projektowania, rozładując konflikty społeczne powstające w związku z planowanymi przedsięwzięciami budzącymi kontrowersje społeczne. Mieszkańcy wsi odniosą korzyści z racji budowy infrastruktury wodno-ściekowej, rolnicy – budując płyty gnojowe i zbiorniki na gnojowicę. Poprawi się ich stan sanitarny.

Wprowadzenie nowych regulacji prawnych w zakresie ochrony przyrody spowoduje wypłatę rekompensat tym rolnikom, którzy będą prowadzić uprawy w sposób sprzyjający ochronie różnorodności biologicznej. Wykupienie przez Państwo prywatnych gruntów rolnych, które zostaną objęte ochroną w ramach europejskiej Sieci Natura 2000, pozwoli na zmniejszenie ilości konfliktów dotyczących gospodarowania na terenach cennych przyrodniczo. Poprawi się standard i jakość życia mieszkańców, stan zdrowia ludności. Do realizacji nowych przedsięwzięć, a potem do obsługi stacji uzdatniania wody, oczyszczalni ścieków, potrzebni będą pracownicy. A więc realizacja Programu stworzy nowe miejsca pracy. Rozbudowa infrastruktury ochrony środowiska stworzy szansę na organizowanie prac interwencyjnych, choćby czasowe zatrudnienie osób pozostających bez pracy.

Realizacja Programu ochrony środowiska w powiecie kluczborskim to problem wymagający zarówno zaangażowania władz samorządowych, instytucji przedsiębiorstw jak i społeczeństwa, a stopień włożonego wysiłku będzie odzwierciedlać jego stopień wdrożenia i efekty.

14. Zarządzanie programem, wdrożenie i monitoring programu

14.1. Zarządzanie środowiskiem, zarządzanie środowiskowe

Zarządzanie środowiskiem oznacza zarządzanie użytkowaniem, ochroną i kształtowaniem środowiska, czyli zarządzanie ochroną środowiska. Zarządzanie środowiskiem zintegrowane z ogólnym systemem zarządzania np. w przedsiębiorstwie lub gminie nazywa się zarządzaniem środowiskowym lub ekologicznym. Wg B. Poskrobko: Zarządzanie środowiskiem, PWE, W-wa 1998 *„Wyodrębnioną i odpowiednio uporządkowaną część rzeczywistości, która jest związana z zarządzaniem, użytkowaniem, ochroną i kształtowaniem środowiska przyrodniczego, nazywamy systemem zarządzania (sterowania) środowiskiem”*.

System zarządzania środowiskiem posiada trzy obszary działania, różniące się sposobem organizacji i podatnością na te same normy sterujące:

- zarządzanie środowiskiem w skali państwa,
- zarządzanie środowiskiem w skali lokalnej przez samorządy terytorialne (samorząd województwa, powiatu, gminy),
- zarządzanie środowiskiem w przedsiębiorstwie.

We wszystkich tych obszarach muszą być stosowane regulacje ogólnoprawne oraz regulacje (instrumenty) specyficzne dla danego obszaru. (Szerzej na temat uwarunkowań realizacyjnych „Programu...”, w tym opis instrumentów jego realizacji w trakcie wdrażania przedstawiono w pkt. 13 Programu).

14.2. Zarządzanie powiatowym programem ochrony środowiska

Po opracowaniu „Programu Ochrony Środowiska z Projektem Planu Gospodarki Odpadami dla Powiatu Kluczborskiego” i uchwaleniu przez Radę Powiatu, głównym zarządzającym Programem będzie Starostwo Powiatowe w Kluczborku. Biorąc pod uwagę spójność działań między poszczególnymi szczeblami władz samorządowych i rządowych, a także współpracę z pozostałymi partnerami, zarządzanie środowiskiem powiatu kluczborskiego przy pomocy „Powiatowego Programu...” wymagać będzie ustalenia roli i zakresu działania poszczególnych podmiotów zaangażowanych w jego wdrażanie, realizację, monitoring i promocję.

Systemowe, całościowe zarządzanie środowiskiem w powiecie realizowane jest na kilku szczeblach – wojewódzkim, powiatowym, gminnym, jednostek organizacyjnych, podmiotów gospodarczych.

Partnerzy – podmioty realizujące „Program...” nie stanowią jak w/w grupy jednorodnej. Należą do nich m.in. struktury administracyjne władz samorządowych obszaru. Do nich należy bezpośrednie zarządzanie programem.

Władze powiatu pełnią w odniesieniu do „Programu...” kilka funkcji:

- **funkcję regulacyjną** - na którą składają się akty prawa lokalnego – uchwały, decyzje, postanowienia, orzeczenia administracyjne związane z określonymi obszarami zagadnień środowiskowych;
- **funkcje wykonawcze i kontrolne** - na które składają się zadania wynikające z ustaw
- **funkcje wspierające** - dla podmiotów zaangażowanych w rozwój gmin
- **funkcje inspirujące i kreujące** - jako działania ukierunkowane na poprawę środowiska

Inną grupą są partnerzy wykonujący zadania „Programu...”, a jeszcze inną społeczność lokalna, będąca równocześnie beneficjentem jego realizacji i wdrożenia.

Do zarządzania „Programem...” Zarząd Powiatu wyłoni komitet sterujący, radę programu.

Do zadań komitetu sterującego, rady programu należeć będzie:

- nadzór nad realizacją poszczególnych zadań,
- przygotowanie (ewentualne) wniosków o środki inwestycyjne,
- współpraca z programami wyższego szczebla i programami sąsiednimi,
- modyfikowanie programu w ramach określonych scenariuszy,
- dostosowywanie programu do nowowprowadzanych regulacji prawnych np. po wejściu Polski do UE,
- promocja programu.

Odrębnym zadaniem komitetu sterującego, rady programu jest monitorowanie zmian środowiska podczas realizacji programu. Monitorowanie to powinno dotyczyć skuteczności prowadzonych działań w środowisku przyrodniczym w ciągu najbliższych czterech lat 2004 – 2007.

Poniżej przedstawiono główne działania w ramach zarządzania środowiskiem i wdrażania „Programu...”

Tabela 7

Główne działania w ramach zarządzania środowiskiem

Działania	Jednostka odpowiedzialna i współpracująca
Wdrażanie Programu	
Wyznaczenie koordynatora, komitetu sterującego, rady programu	Zarząd Powiatu, Jednostki wdrażające Program
Opiniowanie programów gminnych	
Ocena wykonania Programu i przygotowanie raportu (2005 r. i 2007 r.)	
Weryfikacja i aktualizacja programu: • aktualizacja harmonogramu rzeczowo-finansowego (2005 r.) • aktualizacja celów i kierunków działań (2007 r.)	
Wspieranie finansowe samorządów, zakładów, instytucji, organizacji wdrażających program	WFOŚiGW Fundusze celowe Fundusze UE
Wdrażanie Programów niższego szczebla zgodnych z programem powiatowym	
Opracowanie programów gminnych	Zarządy Miast/Gmin
Monitoring środowiska i wdrażania programu	
Prowadzenie i rozwój monitoringu środowiska	WIOŚ RZGW WSSE Wojewoda
Stały monitoring realizacji Programu	Marszałek
Edukacja ekologiczna	
Rozwój różnych form edukacji ekologicznej propagujących program oraz jego działania i cele, a w szczególności zrealizowane	Samorządy Organizacje pozarządowe Wojewoda

14.3. Sprawozdawczość z realizacji Programu

Zgodnie z art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, z wykonania programu zarząd powiatu sporządza co 2 lata raporty, które przedstawia radzie powiatu.

Dla niniejszego „Programu...” raport będzie sporządzony na koniec 2005 roku i na koniec 2007 roku.

14.4. Monitoring wdrażania Programu

Jednym z głównych elementów procesu wdrażania „Programu...” jest jego monitorowanie, polegające na ciągłym systemie obserwacji i kontroli realizacji zadań „Programu...”.

Zarząd Powiatu przez wyznaczonego koordynatora (komitet sterujący, rada programu) wdrażania programu, będzie oceniał co 2 lata stopień wdrożenia „Programu...” i co 2 lata będzie przygotowywał i przedkładał raport z wykonania „Programu...” (2005 r. i 2007 r.)

Niezależnie od sporządzania raportów, monitorowanie „Programu...” prowadzone będzie przez coroczną ocenę stopnia jego realizacji. Natomiast należy przyjąć, że aktualizacja polityki długoterminowej ochrony środowiska w ramach „Programu...” prowadzona będzie co 4 lata.

Wskaźniki skuteczności realizacji Programu

Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju powiatu kluczborskiego istotny jest dobór odpowiednich wskaźników systemu monitorowania, wskaźników wdrażania, wskaźników efektywności, czy też mierników oceny realizacji Programu.

Określenie miar i wyznaczników oceny jest stosunkowo proste, gdy mowa o programie ochrony środowiska danego przedsiębiorstwa. Sprawa komplikuje się, kiedy trzeba ustalić miary i kryteria oceny przedsięwzięć realizowanych przez powiat, bądź gminę. Przy realizacji tego celu wykorzystać trzeba wiele miar i kryteriów jakościowych, które z natury rzeczy nie są jednoznaczne, gdyż sam przedmiot oceny jest trudny do zmierzenia – czynniki trudno wymierne lub niewymierne.

Niezależnie od ilości i zakresu rozpoznania problemu i zagrożeń środowiskowych wypracowane przez różne organizacje międzynarodowe (UNEP, OECD, Bank Światowy, Komisja Trwałego Rozwoju ONZ) wskaźniki i indeksy środowiskowe są powszechnie dzielone na trzy podstawowe grupy funkcjonalne:

- **wskaźniki presji** (zagrożenia, stresu) **środowiskowej** – opisujące antropogenne obciążenia środowiska z uwzględnieniem ilości i jakości odnawialnych i nieodnawialnych zasobów naturalnych. Można rozróżnić wskaźniki presji bezpośredniej, zwykle ujmowanej w kategoriach emisji lub konsumpcji zasobów naturalnych oraz wskaźniki presji pośredniej;
- **wskaźniki stanu** (jakości) **środowiska** – odnoszące się do jakości poszczególnych komponentów środowiska oraz jakości i ilości zasobów naturalnych. Wskaźniki stanu środowiska powinny być tak zaprojektowane, aby dawać syntetyczny przegląd stanu środowiska i tendencji rozwoju jego stanu. Niekiedy rozróżnienie między wskaźnikami

presji i stanu może być niejednoznaczne, a skutek tego pomiar warunków środowiskowych – trudniejszy i/lub kosztowny;

- **wskaźniki reakcji (odpowiedzi społecznej)** – będące miarami ukazującymi, czy i w jakim zakresie społeczeństwo reaguje na zmiany w środowisku i problemy z tym związane. Chodzi tutaj o działania indywidualne i zbiorowe, które łagodzą skutki antropogenicznych oddziaływań na środowisko, przeciwdziałają powstawaniu tych skutków lub neutralizują szkody ekologiczne już powstałe. Wskaźniki reakcji opisują również działania nakierowane na zachowanie walorów i zasobów środowiska.

Podział na powyższe trzy grupy wskaźników środowiskowych wynika ze zbioru zupełnie elementarnych pytań, dotyczących środowiska przyrodniczego:

- jaki jest stan środowiska,
- co determinuje aktualny stan środowiska,
- jakie działania są podejmowane aby ten stan poprawić.

Przedstawione wskaźniki mogą być stosowane jako punkt wyjścia dla polityki ekologicznej w każdym wymiarze tej polityki: globalnym, kontynentalnym, narodowym lub lokalnym.

Przy konstruowaniu listy lokalnych, w tym wojewódzkich, powiatowych czy gminnych wskaźników skuteczności realizacji programu należy brać pod uwagę wiele czynników i okoliczności. Praktycznie każdy przypadek należałoby zawsze traktować i rozwiązywać indywidualnie.

Zbudowanie systemu wskaźników presji, stanu i reakcji dla „Powiatowego Programu...”, a tym samym decyzja o przyjęciu liczby i rodzajów wskaźników jest uporządkowaniem oceny przyjętej polityki ochrony środowiska w powiecie.

Biorąc pod uwagę spójność „Programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego...” z „Programem ochrony środowiska dla województwa opolskiego”, w „Programie... dla powiatu kluczborskiego...” zaproponowano wskaźniki monitorowania, które przedstawiono poniżej (tabela 8).

Lista wskaźników zaproponowanych dla powiatu będzie przedmiotem aktualizacji i modyfikacji, co do ich liczby i rodzajów, w zależności od posiadania odpowiednich informacji pochodzących z monitoringu środowiska i badań społecznych.

Stan wyjściowy przyjętej listy wskaźników zostanie określony na koniec 2004 r. na podstawie wskaźników realizacji przyjętych w gminnych programach ochrony środowiska.

Tabela 8

Wskaźniki skuteczności realizacji Programu

Lp.	Wskaźnik		
I. WSKAŹNIKI PRESJI ŚRODOWISKOWEJ I STANU ŚRODOWISKA			
A. OGRANICZENIE EMISJI DO ŚRODOWISKA			
1.	Jakość wód podziemnych	klasa I	%
		klasa I	%
		klasa I	%
		klasa I	%
2.	Jakość wód powierzchniowych (w tym rzek, cieków, jezior)	klasa I	%
		klasa I	%
		klasa I	%
		pozaklas.	%
3.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej		%
4.	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej		%
5.	Stosunek długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej		
6.	Udział ścieków komunalnych nieoczyszczonych		%
7.	Udział ścieków przemysłowych nieoczyszczonych		%
8.	Współczynnik nagromadzenia odpadów		Mg/rok
9.	Udział odpadów komunalnych składowanych na składowiskach		Mg/rok
10.	Udział odpadów przemysłowych składowanych na składowiskach		Mg/rok
11.	Poziom selektywnej zbiórki odpadów komunalnych		%
12.	Ilość odpadów ulegających biodegradacji kierowanych do składowania		%
13.	Ilość wytwarzanych odpadów opakowaniowych		Mg/rok
14.	Poziom odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych		%
15.	Ilość wytwarzanych odpadów przemysłowych		tys. Mg
16.	Ilość odpadów przemysłowych składowanych na składowiskach		%
17.	Ilość odpadów przemysłowych wykorzystanych gospodarczo		%
18.	Ilość wytworzonych osadów ściekowych komunalnych		tys. Mg
19.	Ilość osadów ściekowych komunalnych zagospodarowanych		%
20.	Ilość wytwarzanych odpadów niebezpiecznych		tys. Mg

21.	Ilość odpadów niebezpiecznych wykorzystanych i unieszkodliwionych	%
22.	Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów przemysłowych objętych sprawozdawczością GUS	Mg/rok
23.	Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych do powietrza z zakładów objętych sprawozdawczością GUS (bez CO ₂)	Mg/rok
24.	Długość dróg krajowych i wojewódzkich o stwierdzonym przekroczeniu dopuszczalnych poziomów natężenia hałasu	km
25.	Długość linii kolejowych o stwierdzonym przekroczeniu dopuszczalnych poziomów natężenia hałasu	km
26.	Liczba mieszkańców potencjalnie zagrożona awariami przemysłowymi	
27.	Ilość podmiotów posiadających stosowną dokumentację dotyczącą poważnych awarii	
B. OCHRONA ZASOBÓW ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU		
28.	Udział terenów zieleni publicznej w stosunku do całkowitej powierzchni	
29.	Powierzchnia terenów objęta ochroną prawną	ha i % powiatu
30.	Powierzchnia terenów zdegradowanych	ha i % powiatu
31.	Rezerwaty	ha i % powiatu
32.	Parki krajobrazowe	ha i % powiatu
33.	Obszary chronionego krajobrazu	ha i % powiatu
34.	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	ha i % powiatu
35.	Użytki ekologiczne	ha i % powiatu
36.	Wskaźnik lesistości (lub pow. leśnej)	ha/1 mieszk.
37.	Powierzchnia lasów uszkodzonych przemysłowo	%
38.	Grunty zdewastowane i zdegradowane	ha
39.	Ilość gruntów objętych ochroną Sieci NATURA 2000	ha
40.	Ilość zużytych nawozów sztucznych i mineralnych	na 1 ha użytków rolnych
C. RACJONALNE GOSPODAROWANIE ŚRODOWISKIEM		
41.	Wskaźnik zużycia wody w gospodarstwach domowych	l/M.d
42.	Wskaźnik zużycia wody w przemyśle	m ³ /PKB
43.	Pojemność użytkowa zbiorników wodnych	dam ³
44.	liczba zmodernizowanych obiektów melioracyjnych	
45.	Długość rowów melioracyjnych poddanych konserwacji	km
46.	Udział energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii pierwotnej – ogółem	%
47.	Udział energii wodnej	%
48.	Liczba gospodarstw wykorzystująca energię odnawialną i systemy i urządzenia energooszczędne	

49.	Liczba zakładów posiadających certyfikat ISO 14000 lub inne równorzędne	
50.	Liczba wydanych pozwoleń zintegrowanych	
51.	Liczba podmiotów mających wyróżnienia lub formalne standardy ekologiczne	
52.	Liczba zarejestrowanych pojazdów	
53.	Mieszkania wyposażone w gaz	%
54.	Mieszkania wyposażone w centralne ogrzewanie	%

II. WSKAŹNIKI ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ		
55.	Ekologiczne gospodarstwa rolne posiadające certyfikat	
56.	Liczba i udział rolników, którzy zalesili tereny rolne	
57.	Liczba szkół uczestniczących w konkursach związanych z ochroną środowiska	
58.	Liczba uczestników „zielonych szkół”	
59.	Liczba „zielonych miejsc pracy”	
60.	Liczba, jakość i skuteczność wydawnictw, publikacji, kampanii edukacyjno-informacyjnych z zakresu ochrony środowiska	
61.	Liczba ścieżek dydaktycznych	
62.	Ilość i jakość interwencji (wniosków) zgłoszonych przez mieszkańców	

14.5. Harmonogram wdrożenia Programu

Poniżej przedstawiono szczegółowy harmonogram wdrożenia „Programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego”.

Zakłada się, że harmonogram będzie aktualizowany w miarę wdrażania Programu i w zależności od realizacji zadań w nim przewidzianych.

Tabela 9

Harmonogram wdrożenia „Programu ochrony środowiska dla powiatu kluczborskiego”

Lp.	Zadania - lata	2004	2005	2006	2007	następne
1.	PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA...					
1.1.	Długoterminowe cele do 2011 roku					do 2011
1.2.	Program zadaniowy – plan operacyjny na lata 2004 - 2007					2008 2011
2.	MONITORING					
2.1.	Monitoring stanu środowiska					
2.2.	Monitoring zarządzania Programem					
	• Lista wskaźników skuteczności realizacji Programu	Stan wyjściowy	Ewentualne korekty		Stan kontrolny	itd.
	• Ocena realizacji programu zadaniowego					
	• Raporty z realizacji Programu					
	• Aktualizacja Programu					

15. Materiały źródłowe

1. Atlas Hydrologiczny Polski IMGW. Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa 1987;
2. Atlas Rzeczypospolitej Polskiej. Ark. 32.5: Wody podziemne I; ark. 32.6: Wody podziemne II; ark. 41.1: Gleby. Klasyfikacja genetyczna; ark. 41.2: Właściwości gleb; ark. 42.1: Potencjalna roślinność naturalna; ark. 42.2: Lasy – regiony przyrodniczo-leśne; ark. 42.3: Lasy – struktura siedliskowa; ark. 53.3: Regiony fizycznogeograficzne. Główny Geodeta Kraju, Warszawa 1994;
3. Kądziołka J, Kocimowski K., Wołoncej E., 2003: Świat w liczbach 2003/2004. WSiP, Warszawa;
4. Kondracki J., 1988: Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa;
5. Mapa administracyjna Polski 1 : 750 000. PPWK, Warszawa – Wrocław, 1999;
6. Mapa geologiczno – inżynierska Polski 1 : 500 000. PiG, Warszawa 1994;
7. Radziejowski J. (red.), 1996: Obszary chronione w Polsce. IOŚ, Warszawa;
8. Stupnicka E., 1989: Geologia regionalna Polski. Wyd. Geologiczne, Warszawa;
9. Województwo opolskie. Mapa samochodowa 1 : 200 000. Wyd. Witański, Katowice, 2002;
10. Woś. A., 1999: Klimat Polski. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
11. Lipiński A.: Prawo ochrony środowiska. Zakamycze 2003.
12. Materiały własne.
13. Jak budować program ekorozwoju. Agenda 21, Wrocław 2000.
14. Poradnik. Jak własnymi siłami opracować gminny lub powiatowy program ochrony środowiska. RCEE, Płock 2003.
15. Piontek F. [red.]: Master plan narzędziem ekorozwoju gminy. Wyd. Śląsk, Katowice 1996.
16. Piontek B., Piontek F., Piontek W.: Ekorozwój i narzędzia jego realizacji. WeiŚ, Białystok 1997.
17. Miłoszewski E. [red]: Strategia zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie i gminie. PZTiS, Poznań – Warszawa 1999.
18. Radziszewski E.: Zadania i kompetencje organów administracji publicznej po reformie ustrojowej państwa. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000.

19. Poskrobko B.: Zarządzanie środowiskiem, PWE Warszawa 1988.
20. Fiedor B.: Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych, Wyd. C.H.Beck, Warszawa 2002.
21. Borys T.: Wskaźniki rozwoju zrównoważonego. Podstawowe kierunki badań i zastosowań. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2002.
22. Kozłowski S.: Ekorozwój, wyzwanie XXI wieku. WN PWN, Warszawa 2000.

ZAŁĄCZNIK

ANALIZA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ŚRODOWISKA REALIZOWANYCH PRZEZ JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

wg opracowania prof. zw. dr hab. Franciszka Piontka i dr Wojciecha Piontka

Podstawowym czynnikiem determinującym możliwość realizacji zadań przewidzianych Programem w latach 2004 – 2007 będzie sytuacja finansów publicznych, a w szczególności przewidywane na lata 2005 – 2006 jej istotne pogorszenie. Bezpośrednimi konsekwencjami przewidywanych niekorzystnych zmian odczuwanymi przez budżety jednostek samorządu terytorialnego będą:

- a) ograniczenie dochodów budżetów jednostek samorządu terytorialnego,
- b) ograniczenie możliwości wykorzystania instrumentów dłużnych, co wynika z aktywacji procedur ostrożnościowych wynikających z art. 45 ustawy o finansach publicznych.

Dodatkowym czynnikiem, który wpłynie na wielkość dochodów budżetów jednostek samorządu terytorialnego jest przewidywana reforma systemu podatkowego, w szczególności zaś:

- a) opodatkowanie dochodów osób fizycznych podatkiem liniowym,
- b) obniżanie stawek podatku dochodowego od osób prawnych.

Jakkolwiek należy oczekiwać, iż zmiany te docelowo powinny spowodować rozwój gospodarczy i wzrost dochodów budżetowych, w pierwszym okresie po ich wprowadzeniu dochody budżetowe spadną.

Potencjalne dostępne źródła finansowania inwestycji proekologicznych można podzielić na:

a) **według kryterium pochodzenia środków:**

- 1) źródła wewnętrzne – środki wymienionych źródeł pozostają w dyspozycji jednostki samorządu terytorialnego. Ich wykorzystanie jest niezależną decyzją jednostki.
 - budżet gminy, budżety powiatów, budżety województw.
 - powiatowe i gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- 2) źródła zewnętrzne:
 - budżet państwa, budżet województwa,
 - środki unijnych Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności, programów pomocowych,
 - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, pozostałe ekologiczne fundusze celowe,
 - Fundacja Ekofundusz,
 - środki osób fizycznych i instytucji finansowych,
 - banki komercyjne,
 - instytucje leasingowe.

b) **według kryterium odpłatności:**

- 1) źródła komercyjne,
- 2) źródła preferencyjne.

1. Budżet jednostki samorządu terytorialnego

Podstawowym źródłem finansowania przedsięwzięć realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego są ich budżety. Uzasadnieniem powyższej tezy wydają się być trzy argumenty:

- a) istotna część przedsięwzięć proekologicznych finansowana jest wyłącznie przez budżety,
- b) w sytuacjach, gdy do finansowania przedsięwzięć wykorzystywane są źródła zewnętrzne zwrotne budżet tak czy inaczej jest zmuszony zwrócić pożyczone środki. Należy nadmienić, iż udzielenie kredytu, czy pożyczki uzależnione jest od zdolności budżetu do zwrotu pożyczonych środków,
- c) wykorzystanie środków zewnętrznych – prawie zawsze - wiąże się z koniecznością zaangażowania środków własnych inwestora (środków budżetowych). W sytuacji, gdy budżet środków tych nie posiada, potencjalnie dostępne źródła nie mogą być

wykorzystane. Z sytuacjami takimi mamy do czynienia szczególnie często w sytuacjach korzystania ze środków pomocowych UE.

Ze względu na powyższe przesłanki **sporządzenie planu finansowania inwestycji proekologicznych przewidzianych programami ochrony środowiska wymaga – w pierwszej kolejności - oceny zdolności budżetu do wydatkowania środków na wyznaczone zadania**. Przeprowadzenie takiej oceny wymaga z kolei:

- a) sporządzenia prognozy dochodów jednostki samorządu terytorialnego w okresie objętym programem,
- b) określenia możliwości dalszego zadłużania się budżetu,
- c) możliwości obsługi istniejących zobowiązań.

W sposób szczególnie należy zwrócić uwagę, iż **wyznaczone do realizacji przedsięwzięcia proekologiczne nie są jedynymi**, jakie winny być zrealizowane przez jednostki samorządu terytorialnego. Przedsięwzięcia te nie mogą być zatem analizowane w oderwaniu od pozostałych. Niestety praktyka ukazuje, iż powszechnym zjawiskiem jest wyznaczanie w różnych programach działań nieskorelowanych z zadaniami już realizowanymi, czy przewidzianymi przez inne programy. Konsekwencją takiego podejścia są sytuacje, w których żadne z zadań nie zostaje zrealizowane ze względu na brak środków finansowych.

Mierniki wykorzystywane w analizie budżetów jednostek samorządu terytorialnego dzielą się na:

- a) Mierniki analizy równowagi finansowej,
- b) Mierniki rotacji środków budżetowych,
- c) Mierniki płynności finansowej,
- d) Inne mierniki (m.in. wskaźnik inwestycji, wskaźnik dochodu przypadającego na mieszkańca).

Na możliwości finansowania przedsięwzięć proekologicznych przez budżety jednostek samorządu terytorialnego – w najbliższych latach - istotny wpływ będzie miało przypisywanie tym jednostkom obowiązku realizacji coraz to nowych zadań. Przykładem może być – zgłoszony w ostatnim okresie czasu projekt finansowania z budżetów samorządowych kolejowych przewozów regionalnych.

2. Budżet państwa

Drugim wskazywanym źródłem finansowania przedsięwzięć proekologicznych jest budżet państwa. Określając rolę tego źródła w finansowaniu przedsięwzięć proekologicznych na szczeblu powiatu należy pamiętać o dwóch zasadniczych przesłankach:

- a) budżet państwa zrzekł się finansowania przedsięwzięć proekologicznych, przekazując stosowne kompetencje ekologicznym funduszom celowym (w szczególności funduszom ochrony środowiska i gospodarki wodnej). Środki budżetu centralnego przekazywane na ochronę środowiska mają zatem znaczenie marginalne. Potwierdzeniem powyższej tezy może być analiza udziału poszczególnych źródeł w finansowaniu przedsięwzięć w Polsce zawarta w tabeli.

Tabela

Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną według źródeł finansowania w latach 1997 – 2000 (w %)

Wyszczególnienie	1997	1998	1999	2000
Środki własne inwestorów	46,73	49,48	45,60	53,38
Kredyty i pożyczki krajowe	13,98	10,94	11,03	11,67
Fundusze ekologiczne	14,63	14,52	21,46	20,05
Środki budżetów:				

a) centralnego	6,54	5,25	4,39	2,17
b) wojewody	4,59	3,81	3,16	1,59
c) powiatowe	x	x	x	0,24
d) gminne	1,72	1,77	1,72	1,41
Pomoc zagraniczna	3,16	6,84	6,48	3,92
Inne	8,65	7,39	6,16	5,57

Zródło: [Ochrona Środowiska 1998, GUS 1998; Ochrona Środowiska 1999, GUS 1999; Ochrona Środowiska 2000, GUS 2000; Ochrona Środowiska 2001, GUS 2001]

Przeprowadzone porównanie dowodzi marginalnego znaczenia budżetu centralnego w finansowaniu przedsięwzięć proekologicznych. Dotychczas dominujący udział w finansowaniu inwestycji (przedsięwzięć) proekologicznych miały środki własne inwestorów oraz środki funduszy ekologicznych.

- b) istotny kryzys finansów publicznych, zapowiadane „cięcia” w wydatkach publicznych pozwalają domniemywać, iż środki kierowane z budżetu państwa na ochronę środowiska także będą ograniczane. Pozyskanie dotacji budżetowych będzie zatem coraz trudniejsze.

Zgodnie z proponowanymi zmianami w ustawie o finansach publicznych (projekt rządowy ustawy o finansach publicznych, druk sejmowy nr 1844), po 1 maja 2004 roku, w celu absorpcji środków unijnych możliwym będzie korzystanie z kredytów pomostowych udzielanych ze środków budżetowych. W chwili zakończenia prac nad niniejszym Programem nie zostały zakończone prace parlamentarne nad stosowanymi zamianami ustawowymi, co wyklucza bliższą ich analizę oraz określenie roli budżetu w absorpcji środków UE.

3. Środki Unii Europejskiej

W okresie przedakcesyjnym Polska korzystała z trzech fundusze, w szczególności: ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), PHARE, SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Development). Ubieganie się o środki wymienionych Funduszy możliwym jest do chwili integracji Polski z UE. Przyjmowanie wniosków o pomoc z wymienionych funduszy zostało już zakończone (np. ISPA 31 marca 2003) lub zakończy się w pierwszych miesiącach 2004 (np. w ramach SAPARD-u ogłoszono V turę składania wniosków o pomoc, która zakończy się 5 lutego 2004). Po integracji Polska korzystać będzie z instrumentów polityki regionalnej.

Instrumenty polityki regionalnej Unii Europejskiej pogrupowane są w cztery grupy:

- a) **Fundusz Spójności** (Cohesion Fund),
- b) Fundusze Strukturalne:
 - **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego** (ERDF - European Regional Development Fund),
 - **Europejski Fundusz Socjalny** (ESF – European Social Fund),
 - **Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnictwa** (EADGF – European Agriculture Guidance and Guarantee Fund),
 - **Program „Zarządzanie Rybołówstwem”** (FIFG - Financial Instrument for Fisheries Guidance).
- c) Inicjatywy Wspólnotowe. W latach 2000 – 2006 realizowane są cztery inicjatywy, w szczególności:
 - INTERREG III,
 - EQUAL,
 - LEADER +,
 - URBAN.
- d) działania innowacyjne.

Nowym funduszem ogólnounijnym jest utworzony 11 listopada 2002 roku (Rozporządzenie RU nr 2012/2002) **Fundusz Solidarności Unijnej**. Fundusz powołany

został w celu udzielania państwom członkowskim, jak i krajom kandydującym darmowej pomocy w sytuacjach klęsk zagrażających życiu ludzi, środowisku lub gospodarce. Prawo korzystania z pomocy Funduszu przysługuje, jeżeli wartość powstałych w następstwie klęski szkód przekracza 3 mld EURO lub ponad 0,6% dochodu narodowego. Z pomocy mają prawo korzystać kraj dotknięty klęską oraz państwa z nim sąsiadujące.

Podstawową zasadą wykorzystywania obowiązującą w zakresie wykorzystania wskazanych unijnych funduszy pomocowych jest zasada zabraniająca kumulacji pomocy. W praktyce oznacza ona, iż konkretne przedsięwzięcie może uzyskać wsparcie tylko i wyłącznie jednego funduszu europejskiego.

Fundusz Spójności⁴

Powołany został w celu wyrównywania różnic w poziomie rozwoju gospodarczego w celu wzmocnienia społecznej i gospodarczej spójności Wspólnoty Europejskiej. Pierwotnie istnienie funduszu zaplanowano na lata 1993 – 1999. Na wniosek Komisji Europejskiej (Agenda 2000) okres ten został wydłużony do roku 2006. **Udziela pomocy krajom o szczególnie niskim dochodzie narodowym – w których PKB per capita wynosi mniej niż 90% średniej wspólnotowej - w zakresie rozwoju infrastruktury transportowej (art. 155, 161 TWE) oraz ochrony środowiska (art.175 TWE).** Na lata 2000 – 2006 budżet funduszu określono na kwotę 18 mld EURO₁₉₉₉. Dotychczasowymi beneficjentami Funduszu były: Grecja, Hiszpania, Irlandia, Portugalia.

Cechami odróżniającymi Fundusz Spójności od Funduszy Strukturalnych są:

- a) pomoc Funduszu ma charakter krajowy, pomoc Funduszy Strukturalnych jest pomocą regionalną,
- b) decyzję o przyznaniu środków podejmuje Komisja Europejska.

Po integracji (01.05.2004) podmiotami pośredniczącymi w zarządzaniu Funduszem Spójności w Polsce – w zakresie ochrony środowiska - będą Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Rola wymienionych podmiotów będzie polegała na gromadzeniu projektów zgłaszanych przez uprawnione podmioty. Ministerstwo Środowiska w porozumieniu z NFOŚiGW będzie odpowiedzialne za tworzenie listy przedsięwzięć do współfinansowania ze środków Funduszu. Powołany Komitet Sterujący dla Funduszu Spójności będzie kwalifikował projekty z tej listy w celu przygotowania aplikacji do Funduszu Spójności.

⁴ Opracowano na podstawie Strategii wykorzystania Funduszu Spójności, Warszawa 2003.

W opracowanej *Strategii wykorzystania Funduszu Spójności na lata 2004 – 2006* wyznaczone zostały priorytety Funduszu. W sferze ochrony środowiska należą do nich:

a) **Poprawa jakości wód powierzchniowych, polepszenie jakości i dystrybucji wody przeznaczonej do spożycia.**

Priorytety szczegółowe:

- budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej i burzowej oraz oczyszczalni ścieków tam, gdzie przyniesie to największy efekt ekologiczny przy uwzględnieniu efektywności kosztowej,
- rozbudowa i modernizacja urządzeń uzdatniających wodę i sieci wodociągowej.

b) **Zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.**

Priorytety szczegółowe:

- budowa zbiorników retencyjnych, zbiorników „suchych”, obwałowań,
- zalesianie,
- renaturyzacja cieków wodnych.

c) **Racjonalizacja gospodarki odpadami i ochrona powierzchni ziemi.**

Priorytety szczegółowe:

- budowa, rozbudowa, modernizacja składowisk odpadów komunalnych,
- wspieranie tworzenia systemu recyklingu i unieszkodliwiania odpadów komunalnych (sortownie, kompostownie),
- tworzenie systemów zbiórki i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych (w tym spalarnie),
- tworzenie systemów zagospodarowania osadów ściekowych (w tym spalarnie),
- rekultywacja terenów zdegradowanych przez przemysł i inne szkodliwe oddziaływanie.

d) **poprawa jakości powietrza.**

Priorytety szczegółowe:

- modernizacja i rozbudowa miejskich systemów ciepłowniczych, likwidacja „niskiej emisji” w strefach o znaczącym przekroczeniu dopuszczalnych stężeń,
- systemowa konwersja palenisk domowych na rozwiązania przyjazne dla zdrowia i środowiska (eliminacja węgla o niskiej jakości, zamiana węgla na gaz),
- podnoszenie efektywności wykorzystania energii i jej oszczędzanie,
- rozwój wykorzystania alternatywnych źródeł energii,
- redukcja uciążliwości transportu .

Preferencje w zakresie wyznaczonych priorytetów wyznacza podział środków Funduszu. Przewiduje się, iż na działania na rzecz poprawy jakości wód powierzchniowych, polepszenie jakości i dystrybucji wody przeznaczonej do spożycia, zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego przeznaczonych zostanie 83% środków Funduszu. Na pozostałe cele wspierane przez Fundusz przeznaczane będzie: racjonalizację gospodarki odpadami i ochronę powierzchni ziemi 13% środków Funduszu, na poprawę jakości powietrza 4,1% środków Funduszu.

Warunki korzystania ze środków Funduszu Spójności:

1. Zasady korzystania z pomocy

Kluczową zasadą korzystania z Funduszu jest zasada współfinansowania. Istotą niniejszej zasady jest twierdzenie: dofinansowanie z UE ma uzupełniać fundusze z budżetu krajowego, nie powinno ich zastępować.

2. Beneficjenci pomocy

Preferowanymi odbiorcami pomocy oferowanej przez Fundusz mogą być: samorząd terytorialny, związki gmin, przedsiębiorstwa komunalne, inne podmioty sektora publicznego.

Preferowane będą inwestycje realizowane w większych miastach. Generowany efekt będzie bowiem największy. Dopuszcza się finansowanie ograniczonej liczby projektów realizowanych w miejscowościach mniejszych.

3. Kryteria wyboru projektów

Selekcja projektów ubiegających się o sfinansowanie ze środków Funduszu prowadzona będzie w oparciu o dwie grupy kryteriów:

a) kryteria podstawowe – na ich podstawie prowadzona będzie wstępna selekcja projektów. Do kryteriów podstawowych należą:

- zgodność projektu z celami oraz zasadami polityki ekologicznej UE. Spośród zasad polityki ekologicznej UE na szczególną uwagę zasługują zasady: przezorności, prewencji, likwidowania zanieczyszczeń u źródła, zasada preferowania przedsięwzięć wdrażających najtrudniejsze i najkosztowniejsze przepisy UE (tj. obszarów na które Polska uzyskała najdłuższe okresy przejściowe),
- przedsięwzięcia będące kontynuacją programu ISPA,
- przyczynianie się do redukcji zanieczyszczeń oddziałujących na znaczną liczbę ludzi przy najniższych kosztach redukcji,
- przyczynianie się do zwiększenia spójności gospodarczej i społecznej Polski z UE,
- rodzaj beneficjenta pomocy (preferencje dla jednostek sektora publicznego), wartość progowa przedsięwzięć,
- oddziaływanie transgraniczne przedsięwzięć.

b) kryteria szczegółowe:

- kryterium osiągnięcia standardów UE,
- kryterium stanu przygotowania przedsięwzięcia,
- kryterium wypełnienia wymogów ekonomicznych i finansowych.

Szczegółowa analiza kryteriów szczegółowych selekcji projektów ubiegających się o wsparcie Funduszu Spójności wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Podmiot zamierzający ubiegać się o pomoc funduszu winien dokonać ich samodzielnej analizy. Informacje dostępne są na stronach internetowych Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

4. Wielkość pomocy

Fundusz finansuje do 80 – 85% wartości projektu (jedynie w szczególnych sytuacjach pomoc wynosi 100%). Minimalna wartość progowa przedsięwzięcia wynosi 10 mln EURO. Dopuszcza się niższą wartość kosztorysową, niemniej w sytuacjach takich konieczne jest dodatkowe uzasadnienie.

W przypadku przedsięwzięć generujących dochód wskaźnik pomocy funduszy będzie niższy niż 80 – 85% wartości kosztów kwalifikowanych. Ustalany będzie indywidualnie przez Komisję Europejską dla poszczególnych przedsięwzięć.

Źródłami uzupełniającymi finansowanie są: środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, budżety samorządowe, środki międzynarodowych instytucji finansowych, zyski lub fundusze amortyzacyjne przedsiębiorstw komunalnych. Po nowelizacji ustawy o finansach publicznych oraz zarezerwowaniu stosownych środków w budżecie państwa źródłem takim staną się także środki budżetowe.

5. Efektywność przedsięwzięć

Przedsięwzięcia finansowane ze środków Funduszu Spójności muszą spełniać wymogi efektywności:

a) **być efektywne ekonomicznie**. Pod pojęciem efektywności ekonomicznej należy zrozumieć **zintegrowaną efektywność ekonomiczną**. Istotą **zintegrowanej efektywności ekonomicznej** jest wpisanie w efektywność ekonomiczną problematyki społecznej i ekologicznej. Relacja efekty/nakłady, charakterystyczna dla efektywności ekonomicznej, korygowana o:

- nakłady ekologiczne i społeczne ponoszone przez podmioty realizujące przedsięwzięcie,
- efekty ekologiczne (w postaci strat, które nie wystąpią w wyniku poniesionych nakładów) i efekty społeczne (w tym straty społeczne, które nie wystąpią).

Efektywność ekonomiczna jest względną, uwarunkowaną kryterialnie i podmiotowo. Aby móc określić efektywność ekonomiczną określonych działań musi istnieć płaszczyzna odniesienia, z którą będą porównywane uzyskiwane wyniki.

Zintegrowaną efektywność ekonomiczną odzwierciedla wzór:⁵

$$EEK = \frac{P}{N} \frac{+ S_{nw} + K_{pzag}}{+ N_e + N_s} \geq Kr$$

gdzie:

EEK – zintegrowana efektywność ekonomiczna

N – nakład ponoszony na uzyskanie efektu ekonomicznego

Ne – nakład ponoszony na uzyskanie efektu ekologicznego ponoszony przez podmiot realizujący przedsięwzięcie, FOŚiGW oraz inne zaangażowane podmioty

Ns – nakład ponoszony na uzyskanie efektu społecznego lub korzyści pozagospodarczych ponoszony przez FOŚiGW oraz inne zaangażowane podmioty

P – efekt ekonomiczny

Snw – straty ekologiczne, które nie wystąpiły w wyniku poniesionych nakładów (Ne)

Kpzag – korzyści pozagospodarcze, które uzyskano w wyniku poniesionych nakładów

Kr – zbiór kryteriów ekonomicznych, ekologicznych i społecznych, artykułowanych w normach prawnych

W przedstawionym wzorze zawarte są dwie części. Część pierwsza określa efektywność ekonomiczną sensu stricto mierzoną klasycznymi miarami, część druga stanowi spełnienie wymogów, wpisania skutków ekologiczno – społecznych każdej działalności w rachunek ekonomiczny, zawartych w Dokumencie końcowym konferencji w Rio. Zintegrowana efektywność ekonomiczna może być kształtowana w drodze maksymalizacji efektów, bądź minimalizacji nakładów (kosztów).⁶

b) przedsięwzięcia nie muszą być opłacalne finansowo bez subwencji pochodzących ze źródeł publicznych (w przypadku przedsięwzięć samorządowych bez subwencji ze środków Funduszu Spójności). Analizowane wraz z otrzymanymi subwencjami muszą przekroczyć próg opłacalności (wskaźniki NPV i IRR). Tak ujęte wymogi w zakresie efektywności wspieranych przedsięwzięć wykluczają z możliwości ubiegania

⁵ Piontek F. red., *Ocena efektywności ekonomicznej działań ekologicznych w woj. katowickim w latach 1994 – 1997, w tym realizowanych z udziałem środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Etap I, II, III.*; AE Katowice 1998 – 1999 /maszynopis/.

⁶ Piontek W., *Rachunek sozioekonomiczny efektywności wydatkowania środków funduszy ekologicznych*, Katowice – Białystok – Jelenia Góra 2000 /praca doktorska/.

się o pomoc przedsięwzięcia, które nie będą dostarczały wpływów. Należy wskazać, iż w dominującej części są to przedsięwzięcia realizowane przez powiaty.

NPV (Net Present Value) – metoda zaktualizowanej wartości netto projektu. Analizuje sumę zdyskontowanych przepływów pieniężnych generowanych przez projekt w całym okresie jego życia. Obliczana przy pomocy wzoru:

$$\text{NPV} = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t}$$

gdzie:

CF_t – przepływy pieniężne uzyskane w roku t

n – okres życia projektu

k – stopa dyskonta

IRR (Internal Rate of Return) – wewnętrzna stopa zwrotu. Wskaźnik określa wartość stopy dyskonta, dla której wartość NPV jest równa zero. Jest to taka wartość k, dla której:

$$\sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} = 0$$

Kryterium wyboru przedsięwzięcia do realizacji:

- jeżeli IRR > k – projekt należy realizować
- jeżeli IRR < k – projekt należy odrzucić
- jeżeli IRR = k – o decyzji winny decydować inne czynniki

Podmiot ubiegający się o środki musi wykazać, iż projekt będzie posiadał płynność finansową w okresie eksploatacji. Jeżeli nie jest to możliwym trzeba udokumentować zdolność do pokrycia deficytu.

Nie będą uzyskiwały wsparcia, bądź wsparcie będzie ograniczane w przypadku projektów, które charakteryzują się wysoką rentownością. Uznaje się, iż projekty takie mogą być sfinansowane ze źródeł komercyjnych.

Niezależnie od oceny efektywności przedmiotem analizy będzie zdolność przedsięwzięcia do generowania przychodów. W przypadku przedsięwzięć komunalnych źródłem przychodów są pobierane opłaty. Opłaty winny być skalkulowane w sposób umożliwiający pokrycie kosztów funkcjonowania przedsięwzięcia. Jednocześnie pobierane opłaty nie mogą istotnie uszczuplać dochód dyspozycyjny gospodarstw domowych. Przychody z opłat obniżają udział Funduszu Spójności w finansowaniu przedsięwzięcia. Skapitalizowane zostają odjęte od kosztów kwalifikowanych stanowiących podstawę obliczania udziału środków publicznych.

Fundusze Strukturalne

Prowadzona przez Unię Europejską polityka strukturalna jest ukierunkowana na realizację trzech podstawowych celów:

1. *Promocję rozwoju i dostosowanie strukturalne regionów słabiej rozwiniętych.*

W ramach celu pomoc mogą otrzymywać regiony NUTS II, w których PKB per capita jest mniejszy niż 75% średniego wskaźnika PKB per capita w UE za ostatnie trzy lata, licząc wstecz od marca 1999 roku. Na realizację celu kierowanych jest 69,7% środków Funduszy Strukturalnych. Cel 1 realizują fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnictwa, Program „Zarządzanie Rybołówstwem”.

2. *Wzmacnianie społecznej i gospodarczej transformacji regionów przeżywających kryzys strukturalny.*

Pomoc udzielana jest regionom (poziomu NUTS II), które przeżywają problemy strukturalne, potrzebują pomocy w przeprowadzeniu reform społecznych i gospodarczych (reform sektora przemysłowego, usług, rolnictwa). W obszarach objętych pomocą w ramach celu łącznie nie może zamieszkiwać więcej niż 18% ludności wspólnoty. Na realizację celu przeznaczona jest 11,5% środków Funduszy Strukturalnych. Cel realizują Fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Socjalny.

3. *Udzielanie pomocy w adaptacji i modernizacji polityki i systemu edukacji, szkoleń i zatrudnienia.*

W ramach celu udzielana jest pomoc regionom, które nie zostały objęte pomocą w ramach celu 1. Na realizację celu przeznaczono 12,3% środków Funduszy Strukturalnych. Cel realizuje Europejski Fundusz Socjalny.⁷

Na całym terenie Rzeczypospolitej Polskiej wskaźnik PKB per capita nie przekracza 75% średniego wskaźnika w UE. Z powyższej przyczyny cały obszar Polski podlega celowi 1. W latach 2004 – 2006 pomoc udzielana będzie tylko i wyłącznie w ramach celu 1, cele 2 i 3 nie będą realizowane.

Z punktu widzenia podjętego celu – określenia źródeł finansowania przedsięwzięć proekologicznych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego – znaczenie mają dwa ze wskazanych Funduszy Strukturalnych: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnictwa.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Podstawowy i największy z Funduszy Strukturalnych. Powołany został w 1975 r. Podstawowy cel działalności funduszu wyznaczony został w art. 160 [130c] Traktatu Wspólnot Europejskich: *ERDF ma na celu niesienie pomocy przy wyrównywaniu głównych dysproporcji regionalnych Wspólnoty poprzez uczestnictwo w rozwoju i w dostosowaniu strukturalnym regionów o niskim stopniu rozwoju oraz w przekształcaniu upadających regionów przemysłowych.* Do zadań Funduszu należy wspieranie:

- a) ośrodków produkcyjnych i konkurencyjności przedsiębiorstw (zwłaszcza małych i średnich),
- b) lokalnego rozwoju gospodarczego i zatrudnienia, w tym w dziedzinie kultury i turystyki,
- c) rozwoju badań i technologii,
- d) rozwoju lokalnych, regionalnych i transeuropejskich sieci wraz z zapewnieniem właściwego do nich dostępu – infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i energii,
- e) **ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego, z uwzględnieniem zasad i środków ostrożności, podejmowaniem przedsięwzięć zapobiegawczych, priorytetowym traktowaniem likwidacji szkód ekologicznych u ich źródła, obciążaniem karami zakładów zanieczyszczających środowisko, promowaniem**

⁷ Sauer A., Kawecka – Wyrzykowska E., Kulesza M., *Polityka regionalna Unii Europejskiej a instrumenty wspierania rozwoju regionalnego w Polsce*, Program Wspierania Samorządów Lokalnych, Brytyjski Fundusz Know How, Warszawa 2000, s.44-50.

czystego i efektywnego wykorzystywania energii oraz rozwojem wykorzystania odnawialnych źródeł energii,

f) równouprawnienia kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia.⁸

Środki Funduszu przeznacza się na wspieranie:

1. inwestycji produkcyjnych, mających na celu tworzenie i ochronę stałych miejsc pracy,
2. inwestycji w dziedzinie infrastruktury:
 - w regionach Celu 1: inwestycje które przyczyniają się do wzrostu potencjału gospodarczego, rozwoju, dostosowania strukturalnego i tworzenia lub utrzymania stałych miejsc pracy, włącznie z inwestycjami o charakterze infrastrukturalnym, sprzyjającym powstawaniu i rozbudowie transeuropejskiej sieci transportowej, telekomunikacyjnej i energetycznej,
 - w regionach Celów 1 i 2: inwestycje, które pozwalają na dywersyfikację stref ekonomicznych lub obszarów uprzemysłowionych będących w fazie schyłkowej, renowację zniszczonych obszarów miejskich, ożywienie i zniesienie izolacji obszarów wiejskich oraz uzależnionych od rybołówstwa, inwestycje infrastrukturalne, które są warunkami wstępnymi do podejmowania lub rozwoju działalności gospodarczych tworzących nowe miejsca pracy,
3. rozbudowy potencjału wewnętrznego poprzez środki pobudzające i wspierające lokalne inicjatywy rozwojowe oraz zatrudnienie, a także działalność małych i średnich przedsiębiorstw, a w szczególności:
 - pomoc ukierunkowaną na usługi dla przedsiębiorstw, zwłaszcza w dziedzinie zarządzania, analiz i badań rynkowych oraz usług wspólnych dla wielu przedsiębiorców,
 - finansowania transferu technologii, w tym zbierania i upowszechniania informacji, zakładania organizacji wspólnych dla wielu przedsiębiorstw, instytucji badawczych, finansowania wdrożeń innowacji w przedsiębiorstwach,
 - poprawy dostępu przedsiębiorstw do środków finansowych i do kredytów,
 - bezpośredniej pomocy w inwestowaniu,
 - dostarczania infrastruktury w skali właściwej do rozwoju lokalnego i rozwoju zatrudnienia,
 - pomocy strukturom świadczącym usługi dla lokalnych społeczności.
4. środków pomocy technicznej
5. w regionach Celu 1 dopuszcza się finansowanie inwestycji w sferze edukacji i zdrowia, jeżeli te są korzystne dla strukturalnego dostosowania regionu.

Fundusz Finansuje także tzw. duże projekty, tj. projekty, których wartość przekracza 50 mln EURO. Zasady wsparcia dla tych projektów negocjuje się bezpośrednio z Komisją Europejską.

⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 czerwca 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, 1261/1999/WE

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnictwa. Fundusz składa się z dwóch sekcji; Sekcji Orientacji i sekcji Gwarancji. Ze środków Funduszu współfinansowane są zmiany strukturalne w rolnictwie, rozwój gospodarczy terenów wiejskich, ochrona krajobrazu. W szczególności Fundusz wspiera:

- a) reformę rolnictwa i leśnictwa (udziela wsparcia kapitałowego gospodarstwom rolnym - inwestycje w gospodarstwa, udziela pomocy młodym rolnikom, propaguje ideę wspólnego wykorzystywania maszyn rolniczych, finansuje szkolenia, udziela pomocy gospodarstwom położonym w obszarach górskich, górzystych, zacofanych,),
- b) rozwój regionów wiejskich (podejmuje działania mające na celu osiągnięcie odpowiedniego poziomu życia przez rolników, pobudzanie świadomości społecznej na terenach wiejskich – w szczególności w zakresie ochrony środowiska, poprawę przetwórstwa i komercjalizację gospodarstw rolnych, pomoc na rzecz wcześniejszego przechodzenia na emeryturę).

Inicjatywy wspólnotowe

Ze wskazanych powyżej inicjatyw w latach 2004 – 2006 Polska będzie mogła korzystać jedynie z inicjatyw INTERREG oraz EQUAL.

INTERREG III – celem inicjatywy jest wspieranie, promowanie i umacnianie nadgranicznej, międzynarodowej, międzyregionalnej współpracy. Służy zapewnieniu zrównoważonego i harmonijnego rozwoju obszarów położonych nad granicami oraz integracji terytorium Wspólnoty. Finansowany środkami ERDF.

Pomoc udzielana w ramach programu ma charakter pomocy bezzwrotnej. Beneficjentami pomocy mogą być władze lokalne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy. Pomoc udzielana jest w oparciu o zgłoszone projekty rozwoju regionalnego.

W ramach programu realizowane są trzy podprogramy:

- a) **współpraca ponadgraniczna** – podprogram dotyczy współpracy pomiędzy regionami graniczącymi ze sobą państw (dotyczy obszarów NUTS III położonych wzdłuż granic wewnętrznych i zewnętrznych UE oraz stref morskich). Celem podprogramu jest tworzenie ponadgranicznych ośrodków ekonomicznych i socjalnych.

Status zadań priorytetowych realizowanych w ramach podprogramu uzyskały:

- promocja rozwoju obszarów wiejskich i miejskich,
 - wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (dot. także sektora turystyki),
 - wspomaganie inicjatyw lokalnych służących tworzeniu nowych miejsc pracy,
 - pomoc w reintegracji regionów z rynkiem pracy,
 - **wspieranie ochrony środowiska,**
 - poprawa infrastruktury transportowej, rozbudowa systemów wodnych i energetycznych,
 - współpraca w dziedzinie sprawiedliwości i administracji,
 - badania i rozwój, szkolnictwo, kultura, komunikacja, zdrowie, ochrona cywilna,
- b) **współpraca ponadnarodowa** – wspólne inicjatywy władz lokalnych, regionalnych i narodowych na rzecz integracji.

Status zadań priorytetowych realizowanych w ramach podprogramu uzyskały:

- ustanowienie strategii rozwoju regionalnego na poziomie ponadnarodowym przez co rozumie się współpracę między miastami lub strefami miejskimi oraz strefami regionalnymi,
 - ułatwianie komunikacji między regionami poprzez zapewnienie skutecznego systemu transportu i dostępu społeczeństwa do informacji,
 - **ochrona środowiska i zasobów naturalnych, w szczególności zasobów wodnych,**
- c) **współpraca międzyregionalna** – celem podprogramu jest zwiększenie skuteczności działań związanych z rozwojem regionalnym poprzez zastosowanie szerokiej wymiany informacji i przekazywaniem doświadczeń.

Status zadań priorytetowych realizowanych w ramach podprogramu uzyskały:

- wymiana doświadczeń będących efektem współpracy ponadgranicznej i ponadnarodowej między krajami członkowskimi jak i z krajami trzecimi,
- **współpraca w dziedzinie badań, rozwoju technologicznego, przedsiębiorczości, turystyki, kultury, ochrony środowiska.**

EQUAL – celem inicjatywy jest tworzenie i wdrażanie metod zwalczania wszystkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy.

Możliwość wykorzystania wymienionych inicjatyw do finansowania przedsięwzięć proekologicznych podejmowanych przez powiaty wydaje się być wysoce ograniczona.

Przystępując do scharakteryzowania zasad udzielania pomocy przez Fundusze Strukturalne koniecznością jest wskazanie zasad ogólnych. Należą do nich:

1. Określone działanie⁹ w danym okresie czasu nie może otrzymywać środków z więcej niż jednego funduszu.
2. Działanie i operacja może w danym okresie czasu korzystać z współfinansowania z Funduszu Strukturalnego w ramach jednego celu. Jak już wskazano objęcie Polski Celem 1 wyklucza stosowanie celów 2 i 3.
3. Żadna operacja nie może korzystać z współfinansowania z Funduszu w ramach któregośkolwiek z celów i jednocześnie korzystać z pomocy w ramach którejś z inicjatyw Wspólnoty.
4. Pomoc (wkład) Funduszy może przyjmować formy:
 - a) bezzwrotnej pomocy bezpośredniej – forma preferowana,
 - b) pomocy zwrotnej,
 - c) oprocentowanych subsydiów,
 - d) gwarancji,
 - e) kapitału podwyższonego ryzyka,
 - f) innych form.¹⁰

Wielkość udzielanej przez Fundusze pomocy różnicowana jest ze względu na:

- a) wagę problemów, zwłaszcza o charakterze regionalnym lub społecznym, które mają być dzięki pomocy rozwiązane,
- b) finansową zdolność danego państwa członkowskiego (względną zamożność państwa, potrzebę uniknięcia nadmiernego wzrostu wydatków budżetowych),

⁹ Działanie – środki, za pomocą których dany priorytet jest wdrażany w okresie kilku lat, co pozwala na sfinansowanie operacji; jakkolwiek plan pomocy lub jakkolwiek pomoc przyznana przez instytucje wyznaczone przez państwa członkowskie,

¹⁰ Rozporządzenie Rady z 21 czerwca 1999 roku wprowadzające ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, 1260/1999/WE, art. 28.

- c) wagi przywiązanej do pomocy i priorytetów z regionalnego i krajowego punktu widzenia, a także wagi przywiązanej do pomocy i priorytetów z punktu widzenia Komisji,
- d) szczegółowej charakterystyki rodzaju pomocy i danego priorytetu, służącej uwzględnieniu potrzeb zidentyfikowanych w analizie ex ante,
- e) optymalnego wykorzystania środków finansowych w planach finansowych (łączenie odpowiednich środków publicznych i prywatnych, stosowanie odpowiednich instrumentów finansowych).

Wysokość wsparcia udzielanego przez Fundusze zostaje określona w stosunku do:

- całkowitego kwalifikującego się kosztu,
- całkowitego kwalifikującego się wydatku publicznego,
- całkowitego kwalifikującego się wydatku pokrewnego (krajowego, regionalnego, lokalnego i wspólnotowego).

Wartość udzielanej pomocy nie może przekroczyć limitów:

- a) **w regionach objętych Celem 1:** maksimum 75% całkowitego kosztu kwalifikowanego i przynajmniej 50% kwalifikowanych wydatków publicznych. Jeżeli region położony jest w państwie członkowskim, które korzysta z pomocy Funduszu Spójności w wyjątkowych przypadkach wkład pomocy może wzrosnąć do 80% całkowitego kosztu kwalifikowanego i maksymalnie do 85% całkowitego kosztu kwalifikowanego w przypadku regionów najbardziej oddalonych,
- b) **w regionach objętych Celami 2 i 3:** maksimum 50% całkowitego kosztu kwalifikowanego i przynajmniej 25% kwalifikowanych wydatków publicznych
- c) w przypadku przedsięwzięć realizowanych w przedsiębiorstwach wkład Funduszy musi odpowiadać przepisom o udzielaniu pomocy publicznej.

W przypadku wspierania przedsięwzięć generujących zyski udział Funduszy ustalany jest ze względu na cechy przedsięwzięcia, a w szczególności wielkość granicy brutto samofinansowania pożądanej dla przedsięwzięć danego typu. Wielkość udzielanej pomocy nie może przekraczać pułapów:

- a) dla inwestycji infrastrukturalnych, generujących „znaczący zysk” netto:
 - 40% całkowitego kosztu kwalifikowanego w regionach objętych Celem 1. W państwach korzystających ze środków Funduszu Spójności pułap może być podwyższony o nie więcej niż 10%,
 - 25% całkowitego kosztu kwalifikowanego w obszarach objętych Celem 2
 - wymienione ograniczenia mogą być podwyższone w sytuacji udzielenia wsparcia w innych formach niż pomoc bezpośrednia. Wzrost ten nie może przekraczać 10% całkowitego kosztu kwalifikowanego,
- b) dla inwestycji w firmach:
 - 35% całkowitego kosztu kwalifikowanego w regionach objętych Celem 1,
 - 15% całkowitego kosztu kwalifikowanego w regionach objętych Celem 2,
 - w przypadku inwestycji w małych i średnich przedsiębiorstwach ograniczenia mogą być podwyższone w sytuacji udzielenia wsparcia w innych formach niż pomoc bezpośrednia. Wzrost ten nie może przekraczać 10% całkowitego kosztu kwalifikowanego.¹¹

Omówienie zasad kwalifikacji wydatków do finansowania przez Fundusze Strukturalne wykracza poza ramy niniejszego opracowania.

Jednostki samorządu terytorialnego zainteresowane uzyskaniem dofinansowania w ramach Programu Rozwoju regionalnego winny składać wnioski do Urzędów Marszałkowskich.

¹¹ 1260/1999/WE, art. 28 i 29.

Reasumując przeprowadzone rozważania dotyczące zasad i możliwości wykorzystania unijnych funduszy pomocowych należy wskazać, iż w latach 2004 – 2006 korzystanie z bezzwrotnej pomocy ze środków omówionych funduszy będzie się odbywało na zasadzie refundacji. Zasada ta w praktyce oznacza, iż inwestor będzie otrzymywał środki unijne po wykonaniu całości zadania (jego etapu, jeżeli tak stanowi umowa).

W następstwie powyższej zasady korzystania ze środków pomocowych podmiot korzystający z pomocy musi zgromadzić środki stanowiące udział własny wnoszący od 25% całkowitego kosztu kwalifikowanego, jednocześnie koniecznością jest pozyskanie kredytu pomostowego na pokrycie pozostałych kosztów realizacji przedsięwzięcia. W miejscu tym koniecznością jest postawienie dwóch pytań:

- a) czy podmioty podejmujące przedsięwzięcia proekologiczne (w tym jednostki samorządu terytorialnego) będą w stanie wnieść wymagany udział własny ?
- b) czy potencjalni odbiorcy pomocy Funduszy posiadają wystarczającą zdolność kredytową do uzyskania kredytów pomostowych? W przypadku jednostek samorządu terytorialnego pozyskanie kredytów pomostowych oznacza dalsze zwiększenie i tak już dużego zadłużenia.

Niezależnym problemem od wskazanych powyżej jest kwestia kosztu kredytu pomostowego. Należy podkreślić, iż koszt ten w stopniu istotnym podwyższa koszt całkowity realizacji inwestycji. Koszt kredytów, opłat od transakcji finansowych, prowizje, ryzyko kursowe inne wydatki czysto finansowe nie są kwalifikowane do współfinansowania przez Fundusze Unijne.

Jak się oczekuje wskazane czynniki staną się istotnymi barierami w korzystaniu ze środków pomocowych UE.

Program LIFE¹²

Program ten jest jedynym programem, który bezpośrednio został powołany do realizacji celów polityki ekologicznej. Składa się z trzech komponentów: Programu LIFE-Natura, Programu LIFE- Środowisko oraz Programu LIFE- Kraje Trzecie. Aktualnie realizowany jest trzeci etap programu, obejmujący lata 2000 – 2004.

Głównymi celami są: wspieranie działań w zakresie wdrażania prawa wspólnotowego, wspieranie polityki ochrony środowiska oraz poszukiwanie nowych rozwiązań problemów związanych z wdrażaniem i realizacją polityki ochrony środowiska.

Budżet Programu na lata 2000 – 2006 wynosi 640 mln. EURO, z czego przypada 47% na projekty realizowane na terenie UE w ramach LIFE - Środowisko.

Środki **Programu LIFE - Środowisko** przeznaczone są na wspieranie działań innowacyjnych o charakterze pilotażowym i demonstracyjnym. Program jest adresowany do sektora przemysłowego i sektora publicznego. Celami szczegółowymi Programu są:

- a) włączanie zagadnień środowiskowych w rozwój oraz planowanie przestrzenne, w tym obszarach zurbanizowanych i przybrzeżnych,
- b) promowanie zrównoważonego zarządzania zasobami wód podziemnych i powierzchniowych,
- c) minimalizowanie wpływu działalności gospodarczej na środowisko,
- d) zapobieganie, recykling i racjonalna gospodarka strumieniami odpadów,
- e) ograniczanie negatywnego oddziaływania produktów na środowisko.

W ramach Programu Komisja Europejska udziela dofinansowania w wysokości: dla projektów, które będą przynosiły dochód do 30% kosztów kwalifikowanych, dla pozostałych projektów do 50% kosztów kwalifikowanych. Całkowity koszt przedsięwzięć realizowanych

¹² Opracowano na podstawie materiałów Ministerstwa Środowiska.

w ramach Programu LIFE - Środowisko winien mieścić się w przedziale 1 – 5 mln EURO.

Wsparcie w ramach LIFE – Środowisko przyznawane jest projektom, które uznane zostają za najlepsze pod względem innowacyjnych rozwiązań zagadnień środowiskowych oraz gwarantują osiągnięcie konkretnych rezultatów. Pożądaną cechą jest demonstracyjny charakter projektu.

Środki **Programu LIFE – Natura** przeznaczane są na finansowanie działań w zakresie ochrony przyrody (działań wymaganych dla zachowania lub odtworzenia naturalnych siedlisk i populacji gatunków dzikiej fauny i flory). Program wspiera wdrażanie Dyrektywy Ptasiej (79/409/EEC), Siedliskowej (92/43/EEC) oraz Sieci Ekologicznej specjalnych obszarów chronionych (NATURA 2000).

W ramach Programu LIFE – Natura Komisja Europejska udziela wsparcia w wysokości do 50% kosztów kwalifikowanych. W wyjątkowych przypadkach wsparcie wynosi do 75% kosztów kwalifikowanych. W ramach Programu LIFE – Natura preferowane są przedsięwzięcia których koszt przekracza 500.000 EURO.

Realizacja przedsięwzięć prowadzonych w ramach Programu LIFE winna się rozpocząć pomiędzy 1 grudnia 2003, a 1 grudnia 2004. Okres realizacji zadań w ramach LIFE – Środowisko od 1 do 3 lat, okres realizacji w ramach LIFE - Natura nie jest określony (praktyka pokazuje, iż trwają od 3 – 4 lat).

Program SAVE II¹³

Program Wspólnotowy mający na celu promowanie i rozwój racjonalnego wykorzystania energii, promowanie wykorzystania technologii mało rozpowszechnionych oraz stwarzanie warunków dla inwestycji zwiększających efektywność wykorzystania energii.

W ramach Programu wsparcie uzyskują:

- a) studia wspomagające wdrażanie rozwiązań na rzecz efektywnego wykorzystania energii,
- b) działania pilotażowe umożliwiające przegląd rynku energetycznego i uzyskanie odpowiedniego know – how, co ma służyć poprawie efektywności inwestycji,
- c) upowszechnianie informacji, rozwój edukacji, szkoleń i wymiany doświadczeń służących współpracy międzynarodowej w dziedzinie wykorzystania energii,
- d) działania monitorujące i wspierające.

Korzystanie z Programu wymaga współpracy co najmniej dwóch krajów UE, kraje Europy Środkowej i Wschodniej muszą znaleźć dwóch partnerów z UE.

¹³ Opracowano na podstawie materiałów Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej.

Krajowy Program Rolnośrodowiskowy (realizowany po integracji)¹⁴

Program kierowany jest do indywidualnych rolników, grup rolników. Głównym celem jest inspirowanie działań rolnośrodowiskowych służących ochronie środowiska oraz zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego. Cel ten podlega dezagregacji na liczne cele i zadania szczegółowe. Celami szczegółowymi Programu są:

- a) promocja systemów produkcji rolniczej przyjaznej dla środowiska,
- b) zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk półnaturalnych, w tym zasobów genetycznych w rolnictwie,
- c) zachowanie i odtwarzanie elementów krajobrazu rolniczego o znaczeniu ochronnym oraz kulturowym,
- d) podniesienie świadomości ekologicznej wśród społeczności wiejskiej.

Łącznie Programem winno być objętych ponad 900 tys. ha. Budżet programu na lata 2004 – 2006 wynosi 290 mln EURO, z czego 20% będzie stanowiła wkład Polski, pozostałe 80% to środki UE. Na realizację Programu w kolejnych latach będzie wydatkowane: 2004 – 62 mln EURO, 2005 – 97 mln EURO, 2006 – 130 mln EURO.

Realizacja wymienionych celów odbywać się będzie w następstwie podejmowania następujących działań:

- a) stosowania metod przyjaznych dla środowiska bądź metod ekologicznych w produkcji rolniczej w rozumieniu ustawy o rolnictwie ekologicznym
- b) utrzymywania niskoprodukcyjnych łąk i pastwisk o wysokich walorach przyrodniczych,
- c) utrzymywania siedlisk stanowiących ostoje dzikiej przyrody,
- d) zmian form użytkowania gruntów rolnych na mniej dochodową,
- e) zagospodarowywania gruntów zaniedbanych i odłogowych,
- f) prowadzenia zabiegów w celu ochrony gleby i zmniejszenia strat azotu,
- g) tworzenia stref buforowych na granicach użytków rolnych z obszarami zadrzewionymi i zbiornikami wód otwartych,
- h) tworzenia zadrzewień śródpolnych,
- i) zachowania rodzimych ras zwierząt i miejscowych odmian roślin uprawnych.

Program Rolnośrodowiskowy tworzą cztery podprogramy:

1. **Podprogram ochrony różnorodności biologicznej obszarów rolnych.** Celem niniejszego podprogramu jest ochrona półnaturalnych siedlisk łąk i pastwisk zagrożonych degradacją w wyniku zaniechania użytkowania lub intensyfikacji.
1. **Podprogram ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu.** Program ma charakter ogólnokrajowy, w każdym z województw objęte nim zostaną obszary priorytetowe. W skali kraju podprogramem zostanie objętych 780 tys. ha. Podejmowane działania koncentrują się na promocji rolnictwa zrównoważonego oraz rozwiązywaniu problemów środowiskowych o zasięgu regionalnym. Szczególnie akcentowanymi są działania na rzecz: przeciwdziałania erozji i zanieczyszczeniu wód azotanami, ochrony i kształtowania struktury krajobrazu w celu zachowania walorów przyrodniczych i zwiększania roli naturalnych mechanizmów samoregulacyjnych w krajobrazie.
2. **Podprogram rolnictwo ekologiczne.** Program ogólnokrajowy. Podstawowym celem jest promocja rolnictwa ekologicznego.
3. **Podprogram ochrona zasobów genetycznych w rolnictwie.** Program ogólnokrajowy. Celem jest ochrona zasobów genetycznych naturalnych zasobów roślin uprawnych i sadowniczych oraz ras zwierząt gospodarczych.

W ramach poszczególnych podprogramów obowiązują kombinacje pakietów działań. Zostały one pogrupowane w poziomy: „0”, „I”, „II”, „III”. Dobór pakietów dokonany został

¹⁴ Opracowano na podstawie materiałów Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej

w oparciu o specyfikę przyrodniczą poszczególnych obszarów oraz potrzeby działań ochronnych.

Jak już wspomniano potencjalnymi beneficjentami pomocy mogą być rolnicy oraz grupy rolników. Warunkami ubiegania się o pomoc są:

- a) posiadanie gospodarstwa rolnego o powierzchni co najmniej 2 ha użytków rolnych, w przypadku gospodarstw ekologicznych 1 ha użytków, grupa rolników winna liczyć co najmniej 3 osoby, ich gospodarstwa winny tworzyć zwarty obszar użytków rolnych o powierzchni nie mniejszej niż 10ha.
- b) przygotowanie 5 letniego planu działalności rolnośrodowiskowej,
- c) posiadanie dokumentacji niezbędnej do kontroli planu rolnośrodowiskowego.

Beneficjenci programu będą otrzymywali zryczałtowane płatności za poszczególne pakiety. Kalkulacja stawek płatności dokonana została w oparciu o trzy elementy:

- a) utracony dochód rolnika z tytułu ekstensyfikacji bądź zaniechania intensyfikacji produkcji,
- b) wartość dodatkowego kosztu wynikającego z realizacji danego pakietu działań,
- c) czynnik motywacyjny dla producenta rolnego nie wyższy niż 20% sumy utraconych dochodów i poniesionych kosztów.

Pomoc wypłacana będzie corocznie jako suma płatności za pakiety działań realizowanych przez poszczególne gospodarstwa rolne. Średnia stawka pomocy (dofinansowania) wyniesie 125 EURO/ha/rok.

VI Program Ramowy Unii Europejskiej Badań, Rozwoju Technologicznego oraz Prezentacji wspomagający Tworzenie Europejskich Obszarów Badawczych oraz Innowacje (2002 – 2006)

Celem Programu jest współfinansowanie przez Komisję Europejską prac badawczych, prezentacji osiągniętych rezultatów oraz działań im towarzyszących. Przedsięwzięcia te winny być realizowane na poziomie europejskim.

Do działań realizowanych w ramach Wspólnoty należą działania z zakresu centralizacji oraz integracji badań Wspólnoty, w tym badania w zakresie zrównoważonego rozwoju, globalnych zmian i ekosystemów, badania dotyczące jakości i bezpieczeństwa żywności.

W programie uczestniczyć mogą osoby prawne, uczelnie, ośrodki badawcze, przedsiębiorstwa, stowarzyszenia, instytucje z krajów Członkowskich UE, Europejskie organizacje badawcze oraz inne podmioty spoza UE.

Do podstawowych warunków jakie winien spełnić podmiot ubiegający się o granty w ramach Programu należą: stworzenie konsorcjum międzynarodowego, sporządzenie umowy określającej prawa i obowiązki członków, zakres prac, prawa własności intelektualnej, wykorzystanie w realizacji projektu środków Komisji Europejskiej oraz środków własnych.

4. Ekologiczne fundusze celowe

Grupę ekologicznych funduszy celowych tworzą trzy grupy funduszy: Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundusze Ochrony Gruntów Rolnych oraz Fundusz Termomodernizacji.

Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (FOŚiGW)

Grupę funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej tworzą cztery niezależne typy funduszy:

- a) Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),

- b) wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (WFOŚiGW),
- c) powiatowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- d) gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Wskazane jednostki są instytucjami niezależnymi, pomiędzy którymi nie istnieją powiązania i zależności w układzie pionowym, jak i poziomym. Jeżeli takowe występują, wynikają one ze współpracy pomiędzy funduszami. Podstawową cechą odróżniającą wymienione podmioty jest ich forma organizacyjna. NFOŚiGW, jak i WFOŚiGW są podmiotami wyodrębnionymi organizacyjnie, posiadającymi osobowość prawną. W odróżnieniu fundusze powiatowe i gminne funkcjonują jako wyodrębnione rachunki bankowe pozostające w dyspozycji powiatów i gmin. Przedmiot działalności funduszy, jak i instrumenty udzielania pomocy, w jakie zostały wyposażone poszczególne fundusze mają charakter ustawowy. Pomoc udzielana przez fundusze może przyjąć formę:

- udzielania oprocentowanych pożyczek (ustawodawca nie wymaga udzielania pożyczek oprocentowanych na zasadach preferencyjnych),
- dokonywania dopłat do preferencyjnych kredytów i pożyczek,
- przyznawania dotacji,
- częściowego lub całkowitego umarzania pożyczek,
- udzielania poręczeń spłaty kredytów oraz zwrotu środków przyznanych przez rządy państw i międzynarodowe organizacje w związku z realizacją proekologicznych przedsięwzięć,
- przyznawania wynagrodzeń i nagród za działalność na rzecz ochrony środowiska,
- wnoszenia udziałów do istniejących i powstających spółek mających siedziby w kraju i zagranicą.

W przypadku funduszy powiatowych i gminnych jedyną formą pomocy są dotacje.

Warunki na jakich udzielana jest pomoc przez NFOŚiGW oraz WFOŚiGW wynikają z wyznaczonych priorytetów działalności funduszy w kolejnych latach oraz zasad udzielania pomocy, jak i kryteriów według których odbywa się kwalifikacja wniosków o dofinansowanie. W przypadku NFOŚiGW wskazane czynniki mają charakter uniwersalny dotyczą całego kraju, w przypadku funduszy wojewódzkich są właściwe dla poszczególnych województw.

Podjętą próbę określenia roli FOŚiGW jako źródła finansowania przedsięwzięć proekologicznych oraz możliwości jego wykorzystania, należy zwrócić uwagę, iż priorytety działalności Funduszy, jak i warunki i zasady wspierania przedsięwzięć ulegają zmianom w okresach rocznych. Pomimo licznych postulatów nie wypracowano długookresowych strategii wspierania przedsięwzięć proekologicznych przez fundusze. Czynnikiem niniejszym w stopniu istotnym utrudnia określenie możliwości wykorzystania źródła, jak i warunków na jakich pomoc zostanie udzielona za kilka lat. Precyzji takiej wymagają natomiast Programy opracowywane na okresy dłuższe od jednego roku. Ogrom zadań postawionych przed Polską, wynikających z integracji z UE, pozwala domniemywać, iż Listy przedsięwzięć priorytetowych wyznaczonych przez NFOŚiGW, jak i WFOŚiGW nie będą w najbliższych latach ulegały istotnym zmianom.

Z punktu widzenia realizacji przedsięwzięć proekologicznych w województwie opolskim szczególne znaczenie posiadają priorytety i zasady finansowania wyznaczane przez NFOŚiGW oraz WFOŚiGW.

Przedsięwzięcia (programy) priorytetowe NFOŚiGW w roku 2004

Priorytety wyznaczone zostały na podstawie Polityki Ekologicznej Państwa, Programu Wykonawczego do Polityki Ekologicznej Państwa, Narodowego Programu Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej, Strategii Integracji Polski z Unią Europejską, zobowiązań międzynarodowych Polski, list przedsięwzięć priorytetowych wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Status przedsięwzięć priorytetowych uzyskały przedsięwzięcia, których realizacja wynika z procesu integracji z Unią Europejską.

Listy priorytetowych programów Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej planowanych do finansowania w roku 2004

1. Ochrona wód przed zanieczyszczeniem

W ramach programu będą dofinansowywane przedsięwzięcia związane z realizacją:

1. „Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych”, w tym:

- a) dokumentacja techniczna przedsięwzięć,
 - b) oczyszczalnie,
 - c) kanalizacja
2. Oczyszczalni i podczyszczalni ścieków przemysłowych.

2. Gospodarka wodna

W ramach programu będą dofinansowywane przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie i poprawę jakości zasobów wodnych oraz zwiększenie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, w tym:

- a) wspieranie budowy szczególnie ważnych inwestycji wieloletnich,
- b) poprawa jakości wody do picia – przedsięwzięcia współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, a wskazane przez Ministra Środowiska,**
- c) wspieranie ekologicznych form transportu wodnego poprzez fundusz żeglugowy,
- d) poprawa jakości wody do picia – stacje uzdatniania wody.

3. Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniem poprzez zapobieganie i ograniczenie emisji zanieczyszczeń oraz oszczędzanie surowców i energii

W ramach programu dofinansowywane będą przedsięwzięcia mające na celu:

- ograniczanie emisji zanieczyszczeń z dużych źródeł spalania paliw,
- oszczędzanie surowców i energii,
- poprawę jakości paliw i technologii silnikowych stosowanych w transporcie,
- modernizację systemów ciepłowniczych,
- wykorzystanie alternatywnych, a przyjaznych środowisku źródeł energii,
- ochronę przed promieniowaniem jonizującym,
- utylizację odpadów w procesie spalania,
- ograniczanie emisji lotnych związków organicznych oraz odorów.

4. Zapobieganie i ograniczanie negatywnego oddziaływania hałasu na środowisko

W programie przewiduje się dofinansowanie mające na celu:

- wspieranie przedsięwzięć dotyczących ograniczenia hałasu przemysłowego i komunikacyjnego w środowisku.

5. Ochrona powierzchni ziemi i wód poprzez zapobieganie powstawaniu odpadów, zagospodarowanie odpadów oraz rekultywację terenów zdegradowanych

Program obejmować będzie następujące cele:

- zagospodarowanie odpadów komunalnych i osadów ściekowych,
- zagospodarowanie odpadów opakowaniowych i użytkowych,
- wprowadzanie technologii zmniejszających ilość wytwarzanych odpadów przez zakłady przemysłowe,
- rekultywacja terenów zdegradowanych przez wojsko i przemysł,
- likwidacja nieczynnych składowisk odpadów niebezpiecznych,
- unieszkodliwianie odpadów przemysłowych i niebezpiecznych,
- unieszkodliwianie odpadów powstających w wyniku eksploatacji środków transportu.

6. Ochrona przyrody i krajobrazu

Program będzie realizowany przez dofinansowanie:

- zabiegów ochronnych i renaturalizacyjnych oraz działań łagodzących skutki antropopresji na obszarach uznanych za istotne do realizacji strategii ochrony przyrody i strategii ochrony różnorodności biologicznej,
- ochrony w warunkach „in situ” i „ex situ” oraz rozmnażania i rozprzestrzeniania objętych ochroną i zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt,
- wykupu gruntów i urządzeń bezpośredniej ochrony na terenach parków narodowych i rezerwatów przyrody o znaczeniu międzynarodowym,
- działań służących zachowaniu cennych elementów rodzimej przyrody oraz krajobrazu, przez: przywracanie walorów założeniom parkowym i pałacowo-ogrodowym,
- rozwój bazy lokalowej służącej edukacji ekologicznej prowadzonej przez parki narodowe, parki krajobrazowe i w leśnych kompleksach promocyjnych.

7. Program Państwowego Monitoringu Środowiska

Celem realizacji przedsięwzięć z zakresu monitoringu środowiska jest doskonalenie organizacji i funkcjonowania systemu Państwowego Monitoringu Środowiska, pozwalającego na uzyskanie porównywalności informacji o stanie środowiska w Polsce z danymi uzyskiwanymi w analogicznych systemach Unii Europejskiej. W tym celu dofinansowanie obejmuje:

- realizację prac badawczo-pomiarowych,
- infrastrukturę pomiarową wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska w celu uzyskania certyfikatu w Polskim Centrum Akredytacji,
- opracowywanie nowoczesnych metodyk badań, ocen i analiz stanu środowiska oraz ich wdrażania przez programy pilotażowe,
- wspomaganie bazy laboratoryjnej Państwowej Inspekcji Sanitarnej do badań w zakresie określonym w Porozumieniu zawartym między Głównym Inspektorem Ochrony Środowiska i Głównym Inspektorem Sanitarnym w dniu 23.08.2000 roku w sprawie współdziałania Inspekcji Ochrony Środowiska i Inspekcji Sanitarnej,
- wspomaganie bazy laboratoryjnej innych jednostek badawczo-naukowych wykonujących pomiary w ramach PMŚ,
- wspieranie systemów informatycznych PMŚ.

8. Zwiększenie lesistości kraju oraz ochrona zasobów leśnych

W ramach programu dofinansowywana będzie:

- realizacja „Programu zachowania leśnych zasobów genowych i hodowli selekcyjnych drzew leśnych w Polsce na lata 1991-2010”,
- realizacja „Krajowego Programu Zwiększania Lesistości”,
- przebudowa drzewostanów pozostających pod wpływem emisji przemysłowych, na terenach pokłeskowych, w leśnych kompleksach promocyjnych i w lasach doświadczalnych uczelni wyższych, kształcących kadry z zakresu leśnictwa oraz odnowienia pożarzysk i innych terenów pokłeskowych,
- ochrona ekosystemów leśnych przed szkodami powodowanymi zarówno przez czynniki biotyczne, jak i abiotyczne,
- modernizacja bazy szkółkarskiej w celu optymalizacji produkcji szkółkarskiej pod względem ilości, jakości i asortymentu materiału sadzeniowego,
- realizacja kompleksowych programów restytucji i reintrodukcji gatunków drzew i krzewów leśnych oraz zwierząt.

9. Zmniejszenie uciążliwości wynikających z wydobywania kopalin i ich wzbogacania oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko procesów likwidacji zakładów górniczych

W ramach programu dofinansowane będzie:

- rekultywacja powierzchni ziemi na terenach zdegradowanych działalnością górnictwem,
- wprowadzanie technologii ograniczających powstawanie odpadów w trakcie wydobywania i przeróbki surowców,
- ochrona powierzchni ziemi przed skutkami eksploatacji podziemnej i otworowej między innymi poprzez podsadzanie i lokowanie odpadów mineralnych,
- ujmowanie i uzdatnianie wód kopalnianych i wód zasolonych.

10. Poznanie budowy geologicznej kraju oraz potrzeb gospodarki zasobami złóż kopalni i wód podziemnych

W ramach programu dofinansowywane będą:

- prognozy i badania geologiczne związane ze zmianami środowiska, zachodzącymi w związku z działalnością i likwidacją kopalni oraz naturalnymi zagrożeniami geodynamicznymi,
- zadania nowoczesnej kartografii geologicznej, hydrogeologicznej i geośrodowiskowej,
- dokumentowanie zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych oraz głównych zbiorników wód podziemnych,
- rozpoznanie przyjaznych środowisku źródeł energii /wody termalne/ i wód leczniczych,
- prowadzenie podstawowych badań geologicznych oraz ocena perspektyw surowców kraju m. in. dla potrzeb procesu koncesjonowania wydobycia kopalni.

11. Zapobieganie klęskom żywiołowym i poważnym awariom oraz usuwanie ich skutków

Program realizowany będzie przez dofinansowanie:

- przedsięwzięć zgłoszonych przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska mających na celu zapobieganie występowaniu poważnych awarii oraz zdarzeń nadzwyczajnych z substancjami niebezpiecznymi,
- przedsięwzięć wskazanych w Porozumieniu Ministrów Środowiska oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie współdziałania w zakresie zwalczania zagrożeń dla środowiska,
- realizacja zakupów sprzętu dla potrzeb Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej, Straży Leśnej i Państwowej Straży Rybackiej oraz przedsięwzięć w ramach projektów z udziałem środków zagranicznych dla Morskiej Służby Poszukiwania i Ratownictwa.

12. Kształtowanie ekologicznych postaw i zachowań społeczeństwa oraz profilaktyka zdrowotna dzieci i młodzieży z obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska

W ramach programu planuje się dofinansowanie zadań:

- rozwój bazy służącej realizacji programów edukacyjnych w kwalifikowanych ośrodkach edukacji ekologicznej,
- wspieranie realizacji programów edukacyjnych w zakresie aktywnej edukacji ekologicznej oraz w ramach kampanii informacyjno-promocyjnych,
- wspieranie realizacji cyklicznych programów edukacyjnych telewizyjnych i radiowych emitowanych na antenie ogólnopolskiej,
- wspieranie realizacji programów edukacyjnych poprzez produkcję pomocy dydaktycznych,
- promocja zagadnień związanych z ochroną środowiska oraz wspomaganie programów edukacyjnych poprzez dofinansowywanie czasopism i wkładek ekologicznych,

- wspieranie działalności wydawniczej:
 - a) przeznaczonej dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz materiały dydaktyczne dla nauczycieli,
 - b) z zakresu zarządzania środowiskiem,
 - c) popularyzatorskie opracowania przedstawiające kompendia wiedzy z zakresu ekologii,
- wspieranie różnych form doskonalenia animatorów edukacji ekologicznej,
- wspieranie konferencji i seminariów o zasięgu krajowym, szczególnie istotnych dla spraw edukacji ekologicznej,
- wspieranie konkursów i przedsięwzięć upowszechniających wiedzę ekologiczną oraz wspieranie promocji przemysłu i sektora usług działających na rzecz ochrony środowiska podczas Targów organizowanych poza granicami kraju,
- wspieranie programów edukacyjnych, realizowanych przez parki narodowe, parki krajobrazowe oraz leśne kompleksy promocyjne, w tym wyposażanie w sprzęt i pomoce dydaktyczne,
- wspieranie działań w zakresie profilaktyki zdrowotnej dzieci z obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska.

13. Zastosowanie technologii zapewniających czystsza i energooszczędną produkcję

W ramach programu realizowane będą przedsięwzięcia uwzględniające modernizację stosowanych technologii zgodnie z wymogami najlepszych dostępnych technik (stosowanie technologii czystszych i bardziej energooszczędnych). Zakłada się efektywne uczestnictwo we wdrażaniu IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control) tj. Dyrektywy 96/61/WE – dotyczącej zintegrowanego zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń w odniesieniu do istniejących instalacji.

Program realizowany będzie poprzez dofinansowanie przedsięwzięć, których istotą są działania w zakresie:

- **zmian surowcowych,**
- **ograniczenia powstawania u źródła strumienia szeroko rozumianych odpadów, stałych, ciekłych i gazowych,**
- **powtórnego wykorzystywania odpadów w produkcji,**
- wspierania działań w zakładach przemysłowych mających na celu ograniczenie hałasu, energochłonności i zmniejszenie zużycia surowców,
- wspierania działań mających na celu wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego ISO 14000, EMAS i uzyskania certyfikatu Czystszej Produkcji w zakładach przemysłowych, administracji rządowej i samorządowej, jednostkach edukacyjnych.

14. Wspieranie działalności badawczej, eksperckiej na rzecz ochrony środowiska

W ramach programu będą finansowane opracowania oraz prace studialne i badawcze służące realizacji polityki ekologicznej państwa, w tym wspieranie zarządzania środowiskiem.

Dofinansowanie będzie dotyczyło:

- zadań z zakresu ochrony wód i gospodarki wodnej,
- zadań z zakresu ochrony powietrza,
- zadań z zakresu ochrony powierzchni ziemi,
- zadań z zakresu ochrony przyrody i gospodarki leśnej,

- zadań dla usprawniania systemu zarządzania środowiskiem,
- zadań z zakresu współpracy międzynarodowej,
- zadań z programu Phare.

15. Wspieranie działań w zakresie ochrony środowiska na terenach wiejskich

Celem programu jest ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko poprzez upowszechnienie stosowania zasad dobrej praktyki rolniczej a zwłaszcza zasad prowadzenia produkcji rolnej w sposób ograniczający i zapobiegający zanieczyszczeniu wód związkami azotu i fosforu.

W ramach programu dofinansowywane będą działania wspierające:

- budowę zbiorników na płynne odchody zwierzęce i płyt obornikowych oraz zakup urządzeń zabezpieczających wody powierzchniowe i podziemne przed zanieczyszczeniem biogenami powstającymi w produkcji rolniczej,
- szkolenia rolników i doradców rolnych służące upowszechnianiu stosowania zasad „Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych” (Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska 2002), wynikające z kompleksowych programów w zakresie ochrony środowiska.

16. Wspieranie działalności pozarządowych organizacji ekologicznych

Celem programu jest stymulacja szerszego zaangażowania organizacji pozarządowych do podejmowania działań służących poprawie stanu środowiska oraz kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa.

17. Przygotowanie przedsięwzięć współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej i międzynarodowych.

W ramach programu będą realizowane i opracowywane:

- a) studia i ekspertyzy mające na celu przygotowanie przedsięwzięć do wspólnego dofinansowania z funduszu Unii Europejskiej i środków krajowych, w tym Narodowego Funduszu, funduszy ekologicznych i środków Unii Europejskiej,
- b) wykonania dokumentacji technicznych, oceny oddziaływania na środowisko, studium wykonalności oraz analizy finansowej i analizy ekonomicznej (kosztów-korzyści) w powyższym celu.
- c) koszty krajowe programów międzynarodowych.

Ponadto Narodowy Fundusz we współpracy z bankami będzie finansował (mniejsze) przedsięwzięcia w ramach następujących linii kredytowych:

- budowy małych oraz przydomowych oczyszczalni ścieków,
- budowy kanalizacji sanitarnej,
- zagospodarowania odpadów,
- ograniczenie emisji spalin poprzez dostosowanie silników wysokoprężnych do paliwa gazowego lub wymiany silników na mniej emisyjne w komunikacji zbiorowej,
- inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii,
- usuwania wyrobów zawierających azbest,
- budowy ścieżek rowerowych,
- ograniczenia hałasu,
- termomodernizacji,
- czystszej produkcji,

- uszczelniania i hermetyzacji przeladunku i dystrybucji paliw,
- inwestycji służących ograniczeniu zużycia energii elektrycznej,
- systemów ciepłowniczych,
- budowa lub modernizacja stacji uzdatniania wody.

**LISTA
PRZEDSIĘWZIĘĆ PRIORYTETOWYCH
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony
Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu
na rok 2004**

KIERUNKI PRIORYTETOWE

Priorytetem objęte są przedsięwzięcia spełniające kryteria selekcji i zasięgu oddziaływania określone Uchwałą Rady Nadzorczej nr 33/2001 z dnia 29 listopada 2001 r. związane z:

1. spełnieniem wymogów traktatu akcesyjnego do Unii Europejskiej w zakresie środowiska,
2. wykorzystaniem środków z funduszy pomocowych Unii Europejskiej,
3. ochroną wód powierzchniowych, w szczególności na obszarze zlewni Nysy Kłodzkiej, Widawy, Proсны i Jemielnicy;
4. ochroną Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP nr 333) Opole – Zawadzkie;
5. ochroną dużych struktur wodonośnych i obszaru źródłowego rzeki Biała;
6. ograniczeniem i eliminacją uciążliwości oraz proekologiczną modernizacją działalności przemysłu na obszarach zurbanizowanych, w szczególności w obrębie aglomeracji opolsko-kędzierzyńskiej, służące polepszeniu standardów zamieszkania;
7. ograniczeniem i eliminacją niskiej emisji zanieczyszczeń;
8. zachowaniem równowagi ekologicznej i tworzeniem systemu naturalnych powiązań przyrodniczych, w szczególności na terenach istniejących rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, głównych korytarzy ekologicznych dolin rzek;
9. zgodnym z zasadą zrównoważonego rozwoju wykorzystaniem zasobów naturalnych, w szczególności wód powierzchniowych, podziemnych i surowców mineralnych;
10. zapewnieniem bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, w szczególności przebudową i modernizacją systemu ochrony przeciwpowodziowej w dolinach Odry i Nysy Kłodzkiej oraz zwiększaniem retencji naturalnej i sztucznej;
11. wdrożeniem nowoczesnej gospodarki odpadami zgodnie z zasadą zapobiegania powstawaniu odpadów lub ograniczania ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko,
a także odzysku lub unieszkodliwiania odpadów ;
12. edukacją ekologiczną.

Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych

Fundusz powstał w 1982 r. Podstawą prawną funkcjonowania jest ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹⁵ oraz regulamin funkcjonowania Funduszu określony rozporządzeniem Ministra Środowiska i Gospodarki Żywnościowej¹⁶.

Fundusz tworzą Fundusz Centralny oraz fundusze terenowe. Dysponentem Funduszy Centralnego jest minister właściwy do spraw wsi, Funduszu ten dysponuje 20% przychodów funduszy. Fundusze terenowe pozostają w gestii zarządów województw.

Środki Funduszu przeznacza się na ustawowo określone cele:

- a) rekultywację na cele rolnicze gruntów, które utraciły lub zmniejszyły swą wartość użytkową,

¹⁵ Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, Dz.U. 1995 nr 16 poz.78 ze zm.

¹⁶ Rozporządzeniem Ministra Środowiska i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 października 1998 r. w sprawie regulaminu funkcjonowania Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych, Dz.U. 1998 nr 139 poz.903.

- b) rolnicze zagospodarowanie gruntów zrekultywowanych,
- c) użyźnianie gleb o niskiej wartości produkcyjnej, ulepszanie rzeźby terenu i struktury przestrzennej gleb, usuwanie kamieni i odkrzaczanie,
- d) przeciwdziałanie erozji gleb na gruntach rolnych, w tym zwrot kosztów zakupu sadzonek, nasion, utrzymania w stanie sprawności technicznej urządzeń przeciwerozyjnych oraz wypłaty ewentualnych odszkodowań,
- e) budowę i renowację zbiorników wodnych małej retencji,
- f) budowę i modernizacją dróg dojazdowych do gruntów rolnych (jak wskazuje praktyka na zadanie niniejsze przeznaczana jest dominująca część środków Funduszu. Skądinąd należy podkreślić, iż zadanie niniejsze nie należy do najistotniejszych),
- g) wdrażanie i upowszechnianie wyników prac naukowo – badawczych związanych z ochroną gruntów rolnych,
- h) wykonywanie badań płodów rolnych w strefach ochronnych oraz niezbędnych dokumentacji i ekspertyz z zakresu ochrony gruntów rolnych,
- i) wykonywanie zastępcze obowiązków określonych w ustawie,
- j) rekultywację nieużytków i użyźnianie gleb na potrzeby nowo zakładanych pracowniczych ogródków działkowych,
- k) zakup sprzętu pomiarowego i informatycznego oraz oprogramowania niezbędnego do zakładania i aktualizowania operatów ewidencji gruntów oraz prowadzenia spraw ochrony gruntów rolnych.

Pomoc funduszu ma postać dofinansowania podejmowanych inwestycji. Środki Funduszy w pierwszej kolejności przeznaczane są na realizację zadań na obszarach gmin, w których powstają dochody Funduszu oraz istnieją warunki do uzyskania wzrostu produkcji rolniczej rekompensującej straty powstałe w wyniku zmniejszania obszaru gruntów rolnych. Przy udzielaniu pomocy brane pod uwagę są:

- efektywność przedsięwzięcia,
- udział własny właściciela gruntów w ogólnych kosztach przedsięwzięcia.

Wniosek o dofinansowanie przez Fundusz składa się do samorządu województwa. Szczegółowe zasady korzystania ze środków funduszy terenowych określają stosowne uchwały zarządów województw (m.in. uchwały dotyczące obsługi Terenowych Funduszy Ochrony Gruntów Rolnych, czy uchwały w sprawie maksymalnych kwot pomocy udzielanej przez Fundusze).

Fundusz Termomodernizacji

Powołany został na mocy ustawy o wspieraniu przedsięwzięć termomodernizacyjnych w 1998 roku.¹⁷ Fundusz pozostaje w dyspozycji Banku Gospodarstwa Krajowego S.A.

Podstawowym celem działalności Funduszu jest wspieranie inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne przy pomocy kredytów zaciąganych w bankach komercyjnych. Z pomocy Funduszu nie mogą korzystać inwestorzy realizujący przedsięwzięcie z własnych środków.

Pomoc Funduszu ma postać spłaty 25% zaciągniętego kredytu (tzw. premia termomodernizacyjna).

Beneficjenci pomocy. O premię termomodernizacyjną mogą się ubiegać: właściciele lub zarządcy, z wyjątkiem jednostek budżetowych i zakładów budżetowych:

¹⁷ Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o wspieraniu przedsięwzięć termomodernizacyjnych, Dz.U. 1998 nr 162 ze zm.

- a) budynków mieszkalnych,
- b) budynków użyteczności publicznej wykorzystywanych przez jednostki samorządu terytorialnego,
- c) lokalnej sieci ciepłowniczej,
- d) lokalnego źródła ciepła,
- e) budynków zbiorowego zamieszkania (domy opieki społecznej, hotele robotnicze, internaty i bursy szkolne, domy studenckie, domy dziecka, domy emeryta i rencisty, domy dla bezdomnych, inne o podobnym przeznaczeniu).

Z premii mogą korzystać wszyscy bez względu na formę organizacyjną (osoby prawne (spółdzielnie mieszkaniowe, spółki prawa handlowego), gminy, osoby fizyczne (w tym właściciele domów jednorodzinnych), wspólnoty mieszkaniowe.

Wsparciem Funduszu objęte są następujące przedsięwzięcia termomodernizacyjne:

- a) przedsięwzięcia mające na celu ulepszenie istniejących rozwiązań, których efektem będzie zmniejszenie:
 - rocznego zapotrzebowania na energię dostarczana do budynków mieszkalnych, budynków zbiorowego zamieszkania i budynków służących do wykonywania przez jednostki samorządu terytorialnego zadań publicznych na potrzeby ogrzewania oraz podgrzewania wody:
 - w budynkach, w których modernizuje się system grzewczy – co najmniej o 10%,
 - w budynkach, w których w latach 1985 – 2001 przeprowadzono modernizację systemu grzewczego – co najmniej o 15%,
 - w pozostałych budynkach - co najmniej o 25%,
 - co najmniej 25% rocznych strat energii pierwotnej w lokalnym źródle ciepła, tj.:
 - kotłowni lub węźle ciepłowniczym, z których nośnik ciepła jest dostarczany bezpośrednio do instalacji ogrzewania i ciepłej wody w budynku,
 - ciepłowni osiedlowej lub grupowym wymienniku ciepła wraz z siecią ciepłowniczą o mocy nominalnej do 11,6 MW, dostarczającego ciepło do budynków,
- b) wykonanie przyłączy technicznych do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła w celu zmniejszenia kosztów zakupu ciepła dostarczanego do budynków – co najmniej 20% w stosunku rocznym,
- c) zmianę konwencjonalnych źródeł energii na źródła niekonwencjonalne.

Premia gwarancyjna jest przyznawana w wysokości 25% kwoty wykorzystanego kredytu na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego. Stanowi spłatę części zaciągniętego kredytu (inwestor spłaca jedynie 75% kwoty wykorzystanego kredytu). Premia przekazywana jest bankowi kredytującemu po uzyskaniu informacji, iż przedsięwzięcie zostało zakończone:

- a) zgodnie z projektem budowlanym, co jest potwierdzone oświadczeniem inspektora nadzoru,
- b) w terminie określonym w umowie.

Przekazanie premii następuje w ciągu 7 dni od otrzymania oświadczenia. Premia przeznaczana jest na spłatę wykorzystanego kredytu.

Premię przyznaje Bank Gospodarstwa Krajowego. Wniosek składa się w banku komercyjnym, współpracującym z BGK, razem z wnioskiem o kredyt na realizację przedsięwzięcia.

Szczegółowe warunki ubiegania się o premię termomodernizacyjną oraz procedura przyznawania, dostępne są w Banku Gospodarstwa Krajowego oraz bankach współpracujących:

- Bank Handlowy w Warszawie S.A.,
- Bank Przemysłowo – Handlowy PBK S.A. w Krakowie,
- ING Bank Śląski S.A.,
- BRE Bank S.A. w Warszawie,
- Millennium Bank S.A.,
- Bank Ochrony Środowiska S.A.,
- LG Petro Bank S.A. w Łodzi,
- Bank Polskiej Spółdzielczości S.A. w Warszawie,
- Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A. w Poznaniu,
- Krakowski Bank Spółdzielczy S.A. w Krakowie,
- Bank Inicjatyw Społeczno – Ekonomicznych S.A. w Warszawie,
- Bank Pocztowy S.A. w Bydgoszczy,
- Kredyt Bank S.A. w Warszawie,
- Bank Zachodni WBK S.A. w Poznaniu,
- Mazowiecki Bank Regionalny S.A. w Warszawie,
- Raiffeisen Bank Polska S.A.

5. Fundacja EkoFundusz¹⁸

Fundacja EkoFundusz istnieje od początku lat 90-tych. Jest fundacją powołaną do zarządzania środkami pochodzącymi z tzw. ekokonwersji (zamiany długu zagranicznego Polski na wydatki na realizację przedsięwzięć proekologicznych). Środki będące w dyspozycji EkoFunduszu są własnością państw, które wyraziły zgodę na ekokonwersję.

Pochodzenie środków determinuje cele funduszu i rodzaje wspieranych przedsięwzięć. EkoFundusz wspiera przedsięwzięcia, które mają znaczenie dla regionu, kraju, a jednocześnie wpływają na osiągnięcie celów, priorytetów europejskich i globalnych wyznaczonych przez wspólnotę narodową. Do zadań EkoFunduszu należą także:

- a) ułatwianie transferu na polski rynek technologii z krajów – donatorów,
- b) stymulowanie rozwoju polskiego przemysłu ochrony środowiska.

Cele główne działalności EkoFunduszu podlegają dezagregacji na zadania i priorytety szczegółowe. Do priorytetów szczegółowych należą:

- a) ograniczanie transgranicznego transportu dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz eliminacja niskich źródeł emisji.
- b) ograniczanie dopływu zanieczyszczeń do Bałtyku oraz ochrona zasobów wody pitnej (ochrona wód),
- c) ograniczenie emisji gazów powodujących zmiany klimatu Ziemi (ochrona klimatu),
- d) ochrona różnorodności biologicznej,
- e) gospodarka odpadami i rekultywacja gleb zanieczyszczonych.

W zakresie poszczególnych komponentów środowiska wsparcie EkoFunduszu mogą otrzymać przedsięwzięcia:

¹⁸ Opracowano na podstawie regulaminów udzielania pomocy oraz innych materiałów Fundacji EkoFundusz.

- a) w dziedzinie ochrony powietrza z zakresu:
- eliminacji siarki w paliwach oraz uszlachetniania paliw przed ich dystrybucją,
 - zmian w technologiach spalania węgla w celach wytwarzania energii,
 - wprowadzania paliw mniej zanieczyszczających środowisko,
 - promocji najlepszych technologii redukcji emisji zanieczyszczeń z gazów odłotowych,
 - zmniejszania zanieczyszczeń atmosfery powodowanych przez samochody na terenach miejskich.
- b) w dziedzinie ochrony wód:
- ochrona przed zanieczyszczaniem Bałtyku:
 - inwestycje zlokalizowane w pasie nadmorskim o szerokości do 50 km,
 - inwestycje w aglomeracjach powyżej 10000 RLM, położonych poniżej ujścia Warty do Odry, poniżej ujścia Brdy do Wisły, w zlewni Zalewu Wiślanego i Zalewu Szczecińskiego oraz rzek przymorza,
 - ochrona górnych odcinków rzek, powyżej zbiorników retencyjnych i innych, ważnych źródeł wody pitnej dla mieszkańców wielkich aglomeracji miejskich (Warszawa, Poznań, Kraków, Wrocław oraz aglomeracja śląska),
 - ochrona wybranych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych,
 - ochrona ważnych obiektów przyrodniczych o randze międzynarodowej, decydujących o zachowaniu globalnej różnorodności biologicznej (Parki Narodowe, rezerваты przyrody, cenne przyrodniczo jeziora,
- c) w dziedzinie ochrony klimatu projekty związane z oszczędnością energii, zwiększeniem efektywności jej wykorzystania, wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Projekty w szczególności dotyczą:
- oszczędności energii w miejskich systemach zaopatrzenia w ciepło,
 - wykorzystywania energii odpadowej z procesów przemysłowych,
 - zamiany węgla na paliwo o mniejszym współczynniku emisji CO₂ do atmosfery,
 - eliminacji emisji metanu z kopalń węgla kamiennego, eliminacji biogazu z wysypisk miejskich i oczyszczalni ścieków,
- d) w dziedzinie zachowania różnorodności biologicznej udziela wsparcia przedsięwzięciom służącym ochronie lub renaturyzacji najcenniejszych przyrodniczo ekosystemów, ochronie gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem. Do finansowanych przedsięwzięć należą przedsięwzięcia z zakresu:
- ochrony najcenniejszych obszarów wodno – błotnych,
 - zwiększenia retencji wody na obszarach leśnych,
 - rewitalizacji obszarów klęsk ekologicznych,
 - aktywnej ochrony zagrożonych gatunków fauny i flory,
 - czynnej ochrony przyrody na terenach parków narodowych i rezerwatów przyrody,
 - przebudowy drzewostanów w parkach narodowych i ich otulinach w celu zwiększenia ich różnorodności biologicznej.
- e) w dziedzinie gospodarki odpadami:
- tworzenie kompleksowych systemów selektywnej zbiórki, recyklingu i utylizacji odpadów niebezpiecznych oraz komunalnych obsługujących 50 – 250 tys. mieszkańców,

- przedsięwzięcia na rzecz eliminacji / ograniczenia powstawania odpadów niebezpiecznych w procesach przemysłowych, likwidacja składowisk odpadów niebezpiecznych,
- rekultywacja gleb zanieczyszczonych odpadami niebezpiecznymi stanowiącymi zagrożenie dla ludzi i innych organizmów żywych.

Pomoc EkoFunduszu ma charakter bezzwrotnej dotacji. Dotowane mogą być:

- a) w zakresie ochrony środowiska – tylko projekty inwestycyjne w fazie implementacyjnej,
- b) w zakresie ochrony przyrody – projekty inwestycyjne i nieinwestycyjne.

Wspierane przez EkoFundusz projekty dzieli się na trzy kategorie. Każda z kategorii dotowana jest na odmiennych zasadach. W szczególności wyróżnia się:

- a) **projekty innowacyjne** – projekty, których efektem będzie „pierwsze” zastosowanie nowej technologii na terytorium Polski lub stworzenie warunków do jej wprowadzenia na polski rynek. Celem jest promowanie technologii BAT.

Beneficjentami pomocy mogą być: przedsiębiorcy, samorządy, inne podmioty, które nie są przedsiębiorcami w rozumieniu ustawy prawo działalności gospodarczej (m.in. instytucje charytatywne i wyznaniowe, społeczne organizacje ekologiczne, dyrekcje parków narodowych i krajobrazowych).

Zasady udzielania dotacji na realizację przedsięwzięć innowacyjnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela*Zasady udzielania dotacji na realizację przedsięwzięć innowacyjnych przez EkoFundusz w roku 2003*

Rodzaj beneficjenta pomocy	Wysokość dotacji
Przedsiębiorcy	do 50%
Samorządy	
Grupa I ($x \leq 1050$)	do 70%
Grupa II ($1050 \leq x < 1200$)	do 60%
Grupa III ($1200 \leq x < 1600$)	do 50%
Grupa IV ($x > 1600$)	do 40%
Pozostałe uprawnione podmioty	do 70%

x – dochód ogółem liczony na mieszkańca liczony jako średnia arytmetyczna wskaźnika z lat 1999 - 2001
 Źródło: [Materiały EkoFunduszu]

- b) **projekty techniczne (inwestycyjne)** – dzielą się na projekty komercyjne i niekomercyjne. Projekty komercyjne to te, których realizacja pozwoli na osiągnięcie istotnych zysków. Niekomercyjne realizowane są w celu poprawy stanu środowiska, ze względów społecznych. Przyszłe przychody nie generują zysków, bądź generują zyski wysoce ograniczone.

Tabela*Zasady udzielania dotacji na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych przez EkoFundusz w roku 2003*

Rodzaj beneficjenta pomocy	Wysokość dotacji	
	Projekty niekomercyjne: IRR < IRR graniczny (k)	Projekty niekomercyjne: IRR > IRR graniczny (k)
Przedsiębiorcy	do 40%	do 20%
Samorządy		
Grupa I ($x \leq 1050$)	do 60%	do 40%
Grupa II ($1050 \leq x < 1200$)	do 50%	do 30%
Grupa III ($1200 \leq x < 1600$)	do 40%	do 20%
Grupa IV ($x > 1600$)	do 30%	do 10%
Pozostałe uprawnione podmioty	do 50%	do 30%

x – dochód ogółem liczony na mieszkańca liczony jako średnia arytmetyczna wskaźnika z lat 1999 - 2001
 Źródło: [Materiały EkoFunduszu]

- c) **projekty przyrodnicze** - projekty służące ochronie bioróżnorodności (projekty w ramach czwartej grupy zadań wspieranych przez Fundację). Projekty mogą otrzymać dotacje do 80% kosztów realizacji projektu.

Fundusz wspiera przedsięwzięcia noworozpoczynane, jak i już realizowane. W przypadku projektów w trakcie realizacji, dniu składania wniosku zaawansowanie finansowe nie może przekraczać 60% kosztów całkowitych.

Podobnie jak w przypadku zasad korzystania z funduszy unijnych, pomoc EkoFunduszu udzielana jest na realizację przedsięwzięć, które charakteryzują się **najkorzystniejszą relacją korzyści do kosztów**. Należy podkreślić, iż wnioski analizowane są pod względem ekologicznym, ekonomicznym, technologicznym i organizacyjnym.

EkoFundusz nie finansuje badań naukowych, akcji monitoringowych, konferencji, sympozjów, szeroko rozumianej działalności edukacyjnej. Odstępstwem jest finansowanie przedsięwzięć szkoleniowych i edukacyjnych będących elementem procesu wdrażania projektów innowacyjnych oraz projektów w zakresie ochrony środowiska.

Fundusz nie finansuje przedsięwzięć, które kwalifikują się do uzyskania pomocy ze środków pomocowych Unii Europejskiej.

Szczegółowe warunki korzystania z pomocy EkoFunduszu określają właściwe regulaminy.

6. System bankowy

Ważnym źródłem finansowania inwestycji proekologicznych jest system bankowy. W grupie banków kredytujących inwestycje proekologiczne wyróżnia się:

- a) banki, które w statucie mają zapisany obowiązek kredytowania przedsięwzięć proekologicznych,
- b) banki, które finansują działalność proekologiczną na zasadach *stricto komercyjnych*.¹⁹

Do grona banków kredytujących ochronę środowiska należą m.in.: Bank Ochrony Środowiska S.A., Bank Śląski S.A., Bank Współpracy Regionalnej w Krakowie S.A., BIG Bank Gdański S.A., Gliwicki Bank Handlowy S.A., Powszechny Bank Kredytowy S.A., Kredyt Bank S.A., Górnośląski Bank Gospodarczy S.A.

Wyróżnia się trzy typy kredytów udzielanych na cele proekologiczne:

- a) kredyty udzielane ze środków udostępnionych przez instytucje zewnętrzne,
- b) kredyty udzielane ze środków własnych banku, z dopłatą do oprocentowania ze źródeł zewnętrznych,
- c) kredyty udzielane ze środków banku na zwykłych warunkach.

Kredyty należące do pierwszej i drugiej grupy udzielane są na zasadach preferencyjnych.

W grupie banków kredytujących przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska szczególne miejsce zajmuje Bank Ochrony Środowiska S.A.. W odróżnieniu od innych banków, które kredytują działania proekologiczne „przy okazji” pozostałej działalności, wspieranie przedsięwzięć proekologicznych jest statutową działalnością BOŚ S.A.. Przedmiotem kredytowania przez BOŚ S.A. mogą być wszelkiego typu przedsięwzięcia proekologiczne, które wynikają z m.in. priorytetów i kryteriów Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, są zgodne z celami polityki regionalnej, zaspokajają potrzeby lokalne, przynoszą wymierne efekty ekologiczne. Szczegółowe warunki kredytowania ustalane są dla poszczególnych linii kredytowych, wynikają z umów zawartych pomiędzy BOŚ S.A., a podmiotami udostępniającymi środki na kredytowanie przedsięwzięć proekologicznych, czy dopłacającymi do oprocentowania kredytów (przykładowo: Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej, innymi podmiotami np. Europejskim Funduszem Rozwoju Wsi Polskiej).

W celu sfinansowania przedsięwzięć proekologicznych możliwym jest także wykorzystanie także środków **Europejskiego Banku Inwestycyjnego**.²⁰ Dysponentem linii kredytowych na finansowanie rozwoju regionalnego EBI jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Wnioski od udzielenie kredytu na wskazany cel można składać do 30.03.2006.

¹⁹ Streżyńska A., *Ochrona środowiska w Polsce na tle regulacji europejskich. Gospodarka odpadami*, Program Wspierania Samorządów Lokalnych, Brytyjski Fundusz Know How, Warszawa 2000.

²⁰ Opracowane na podstawie materiałów Banku Gospodarstwa Krajowego S.A.

Beneficjentami kredytów oferowanych przez EBI mogą być:

- a) jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, związki gmin, województwa),
- b) inne jednostki podlegające jednostkom samorządu terytorialnego lub z ich udziałem realizujące zadania statutowe jednostek samorządu terytorialnego lub zadania zlecone przez samorząd terytorialny.

Celem udzielanych kredytów jest, będzie :

- a) uzupełnienie finansowania projektów objętych dotacjami PHARE, realizowanych w ramach Programu Spójności Społecznej i Gospodarczej w latach 2000 – 2004,
- b) uzupełnienie finansowania przedsięwzięć wspieranych środkami innymi niż PHARE funduszy Europejskich.

Przedsięwzięcia kredytowane ze środków EBI:

- a) infrastruktura wodne i wodno – kanalizacyjna,
- b) infrastruktura transportowa (ulice, drogi, poprawa i rozwój transportu publicznego włączając tabor komunikacyjny, centra spedycyjne, urządzenia parkingowe),
- c) infrastruktura sektora produkcyjnego,
- d) ochrona środowiska naturalnego (włączając rekultywacje gruntów, parki narodowe i krajobrazowe),**
- e) remonty w zakresie zasobów miejskich,
- f) remonty w zakresie zasobów miejskich,
- g) infrastruktura (budynki i wyposażenie) zdrowotna i edukacyjna,
- h) inne nietypowe projekty infrastrukturalne.

Środki nie mogą finansować zobowiązań podatkowych, opłat administracyjnych, opłat/prowizji bankowych, zakupów gruntów i aktywów finansowych.

Wysokość kredytu i okres kredytowania. Maksymalny okres kredytowania wynosi do czerwca 2021 r. Dopuszcza się karencję w spłacie kapitału do września 2008 r. Minimalna kwota kredytu 50 tys. – maksymalna 5 mln EURO.

7. Obligacje komunalne

Alternatywnym sposobem finansowania przedsięwzięć komunalnych w stosunku do kredytu bankowego jest **emisja obligacji municypalnych**. W oparciu o obowiązujące uregulowania prawne **obligacje** definiuje się jako papiery wartościowe emitowane w seriach, poprzez które emitent stwierdza, iż jest dłużnikiem właściciela obligacji (obligatariusza) i bezwzględnie zobowiązuje się wobec niego do spełnienia określonych świadczeń pieniężnych (wykup obligacji, wypłata odsetek), a także w pewnych okolicznościach świadczeń niepieniężnych (m.in. prawa do udziału w przyszłych zyskach emitenta, prawa do zamiany obligacji na akcje). Szczególnym rodzajem obligacji są **obligacje komunalne**, nazywane też **municypalnymi**. W literaturze obligacje te definiowane są jako *papiery wartościowe emitowane przez gminy, powiaty, województwa (jednostki samorządu terytorialnego), związki tych jednostek oraz miasto stołeczne Warszawa w celu pozyskania środków na sfinansowanie inwestycji związanych z realizacją celów publicznych o znaczeniu lokalnym, stanowiące formę zaciągania długu publicznego przez ich emitentów i podlegające reżimowi przepisów prawnych dotyczących funkcjonowania i finansowania samorządu terytorialnego.*²¹ Podstawowym podziałem obligacji komunalnych, przeprowadzonym ze względu na kryterium źródła spłaty, jest podział na:

²¹ Poniatowicz M., *Rola obligacji municypalnych w finansowaniu potrzeb budżetowych gmin polskich* (w:) *Funkcjonowanie Samorządu Terytorialnego. Doświadczenia i Perspektywy*, Dolata S. (red.), Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 1998.

- a) obligacje ogólne. Wykorzystywane do finansowania kapitałowej działalności publicznej. Zaciągane zobowiązania spłacane są wpływami uzyskiwanymi z podatków, opłat i innych źródeł dochodów jednostki samorządu terytorialnego. Zabezpieczeniem obligacji jest całość majątku, praw i reputacja emitenta. Uznawane za „najsolidniejsze kredyty samorządowe” uzyskują wysoki rating. Wysoka ocena obligacji podyktowana jest przekonaniem, iż dywersyfikacja źródeł dochodu, z których obligacja może być spłacona ogranicza poziom ryzyka kredytowego. Obligacje ogólne są jedyną aktualnie emitowaną formą obligacji komunalnych w Polsce.
- b) obligacje celowe. W odróżnieniu do obligacji ogólnych obligacje celowe spłacane są dochodami uzyskiwanymi ze ściśle określonych źródeł. Bardzo często spłata obligacji odbywa się dochodami uzyskiwanymi z przedsięwzięcia finansowanego przez spłacane obligacje. Działanie takie pozwala na dopasowanie w czasie kosztów inwestycji z uzyskaniem z niej korzyści.²²

Emisja obligacji jest (może być) źródłem licznych wymiernych korzyści materialnych i niematerialnych zarówno dla emitenta, jak i inwestora. Do podstawowych korzyści czerpanych przez emitenta (gminy) z tytułu emisji papierów wartościowych należy zaliczyć:

- a) możliwość uniezależnienia gminnego procesu inwestycyjnego od kalendarza dochodów i pozyskiwanie środków w terminach, kiedy są one rzeczywiście potrzebne,
- b) możliwość podjęcia większego przedsięwzięcia, bądź kilku przedsięwzięć jednocześnie, które nie mogłyby być zrealizowane ze względu na ograniczoność szeroko rozumianych środków własnych,
- c) możliwość szybszej realizacji przedsięwzięcia i związana z nią możliwość szybszego uzyskania korzyści,
- d) możliwość rolowania zadłużenia – spłaty wcześniej zaciągniętych zobowiązań w drodze emisji kolejnych dłużnych papierów wartościowych,
- e) możliwość swobodnego kształtowania wielkości emisji oraz warunków na jakich zostają pozyskiwane środki. W praktyce cecha ta pozwala na pozyskanie środków na bardziej liberalnych zasadach, dopasowanie terminu wykupu obligacji i wypłaty odsetek do terminu uzyskania korzyści z przedsięwzięcia, którego realizacja została sfinansowana pożyczonymi środkami,
- f) koszt środków finansowych pozyskiwanych w wyniku emisji obligacji jest niższy od kosztu pozyskania środków w sektorze bankowym. Czynnikiem określającym koszt emisji obligacji są sytuacja finansowa i wiarygodność emitenta, wielkość i metoda emisji. Emisje małe są emisjami drogimi, ich koszt może przekraczać koszt pozyskania kredytu. Wynika to z faktu, iż istotna część składników tworzących całkowity koszt emisji jest wielkościami stałymi, niezależnymi od wielkości emisji.
- g) pozwala na rozproszenie wierzycieli gminy, co może być wysoce korzystnym w sytuacji utraty płynności finansowej przez gminę i konieczności podjęcia negocjacji z wierzycielami,
- h) pozwala na pozyskanie kapitałów od podmiotów, których środki finansowe nie mogły być wcześniej przez gminę pozyskiwane. Do podmiotów powyższych należą towarzystwa ubezpieczeniowe, fundusze powiernicze, fundusze emerytalne.²³

Istotną niekorzystną, z punktu widzenia emitenta, cechą obligacji jako źródła pozyskiwania kapitału jest długi okres pozyskiwania środków finansowych w stosunku do okresu pozyskiwania środków z kredytu bankowego.

²² Piontek W., *Zarys finansów publicznych. Podręcznik dla studentów szkół wyższych ekonomicznych*, Wyd. WSZiNS Tychy 2003 /w druku/.

²³ Jastrzębska M., *Dziedziny zarządzania finansami gminy* (w:) *Samorząd Terytorialny* 1998 nr 7 – 8; Czornik M., Piontek W., *Ocena efektywności źródeł finansowania działalności inwestycyjnej gminy*, AE Katowice 1998 /maszynopis/;

Wykorzystanie obligacji jako źródła finansowania działalności inwestycyjnej wiąże się z koniecznością poniesienia przez emitenta – jednostkę samorządu terytorialnego trzech kategorii kosztów:

1. **Kosztu stopy procentowej obligacji.** Składają się na niego koszt stopy bazowej (najczęściej określany na podstawie rentowności bonów skarbowych) oraz koszt marży odsetkowej zależny od terminu wykupu obligacji i wiarygodności emitenta.²⁴ Oferowana przez emitenta obligacji stopa zwrotu, a także pozostałe warunki emisji (m.in. oprocentowanie stałe – zmienne, świadczenia niepieniężne) ściśle są związane z jego sytuacją finansową oraz wizerunkiem wśród potencjalnych inwestorów (obligatariuszy). Emitenci charakteryzujący się dobrą pozycją finansową oraz posiadający zaufanie potencjalnych inwestorów, mogą oferować niższą stopę zwrotu. Utracone przez obligatariuszy korzyści są im rekompensowane wyższym poziomem bezpieczeństwa dokonanej inwestycji. Emitent o zagrożonej sytuacji finansowej zmuszony jest rekompensować wyższy stopień ryzyka wyższym oprocentowaniem oraz dodatkowymi świadczeniami. Oceną jakości i bezpieczeństwa obligacji zajmują się wyspecjalizowane agencje ratingowe. Jak już wspomniano w Polsce oceną jakości obligacji zajmuje się agencja ratingowa FITCH Polska S.A. (dawnie Środkowoeuropejskie Centrum Ratingu i Analiz – CERA). W skali świata najbardziej znanymi są agencje Moody's oraz Standard and Poor's.²⁵

Podstawowymi czynnikami określającymi wiarygodność emitenta obligacji są:

- a) **zdolność emitenta do spłaty zaciągniętych zobowiązań.** Oceniana w oparciu o szacunek przyszłych dochodów emitenta (ich regularności, wielkości), a także możliwości uzyskania wsparcia od innych podmiotów,
- b) **wola emitenta do właściwego i terminowego wywiązywania się z zaciągniętych zobowiązań.** Element oceniany w oparciu o analizę wcześniejszych zachowań emitenta.²⁶

Poziom ryzyka kredytowego jednostki samorządu terytorialnego (jakość obligacji) określany jest w oparciu o analizę czterech grup czynników: czynników administracyjno - rządowo - prawnych, bazy gospodarczej jednostki, sytuacji finansowej i istniejącego poziomu zadłużenia, sposobu zarządzania istniejącym zadłużeniem.²⁷

2. **Kosztu prowizji pobieranej przez agenta emisji.** Prowizja pobierana przez Agenta emisji (bank, instytucję finansową) służy pokryciu kosztów wynikających ze świadczonych na rzecz emitenta usług. W szczególności należą do nich: opracowanie ostatecznej koncepcji emisji, doradztwo finansowo – prawne, uplasowanie obligacji na rynku pierwotnym, zorganizowanie i prowadzenie depozytu oraz rejestru obligatariuszy, zorganizowanie i obsługa rynku wtórnego, udzielenie gwarancji, promocja, wydrukowanie obligacji.²⁸
3. **Kosztu fakultatywnego związanego z emisją w ofercie publicznej.** Koszt występuje tylko i wyłącznie w przypadku organizowania emisji obligacji w formie oferty publicznej. Do kosztów związanych z emisją obligacji w ofercie publicznej należą: koszty sporządzenia prospektu emisyjnego, koszty związane z obowiązkiem publikacji okresowych sprawozdań finansowych, koszty związane z wprowadzeniem obligacji na giełdę papierów wartościowych.

²⁴ Jastrzębska M., *Dziedziny zarządzania finansami gminy* (w:) *Samorząd Terytorialny* 1998 nr 7 – 8.

²⁵ Faerber E., *Wszystko o obligacjach*, WIG PRESS Warszawa 1996.

²⁶ Materiały CERA.

²⁷ Materiały CERA.

²⁸ Jastrzębska M., *Dziedziny zarządzania finansami gminy* (w:) *Samorząd Terytorialny* 1998 nr 7 – 8.

Podstawowymi cechami odróżniającymi zaciągnięcie zobowiązań przez jednostkę samorządu terytorialnego w formie emisji obligacji i zaciągnięcia kredytu bankowego (pożyczki) są:

- a) w przypadku emisji obligacji rola banku jest ograniczona, w sytuacji korzystania z kredytu warunki pozyskania środków określone są przez bank (w nielicznych przypadkach określenie warunków następuje po negocjacjach z klientem),
- b) emitent obligacji samodzielnie kształtuje strukturę emisji, strukturę kredytu – sposób udostępnienia środków (transze) są określane przez bank,
- c) zwrot długu z obligacji najczęściej następuje jednorazowo po okresie na który wyemitowano obligacje, spłata kredytu prawie zawsze odbywa się ratami,
- d) emitent obligacji – w większości przypadków – uzyskuje całą kwotę środków jednorazowo. Środki z kredytu przekazywane są przez bank w transzach. Jednorazowe uzyskanie całości środków pozwala na ich wykorzystanie -do momentu kiedy koniecznym jest ich wydatkowanie na zasadniczy cel – do realizacji innych celów, co w sposób znaczący może zmniejszyć realny koszt pozyskania środków,
- e) koszt korzystania z kredytu jest wyższym niż koszt pozyskania środków w drodze emisji obligacji,
- f) procedura uzyskania kredytu jest krótsza niż procedura emisji obligacji.²⁹

Cechą wspólną kredytu i emisji obligacji jest konieczność wykorzystania pozyskanych środków na sfinansowanie zadania, na realizacją którego środki zostały pozyskane.

Reasumując przeprowadzone rozważania należy podkreślić, iż źródło może być wykorzystane tylko i wyłącznie do finansowania przedsięwzięć charakteryzujących się efektywnością finansową, tj. przedsięwzięć z których dochody pozwolą na spłatę pożyczonego kapitału wraz z odsetkami.

8. Leasing urządzeń ekologicznych

Nową formą finansowania inwestycji proekologicznych, której rozwój zaleca się w pkt. 144 II Polityki Ekologicznej Państwa jest **leasing urządzeń ekologicznych**. Instrument ten wykorzystywany jest w ograniczonym zakresie, co wynika między innymi z braku świadomości istnienia instrumentu.

Ograniczone wykorzystanie leasingu urządzeń proekologicznych znajduje także uzasadnienie w ogólnych uwarunkowaniach wykorzystania leasingu jako formy finansowania majątku trwałego. Leasing jest narzędziem pozyskiwania majątku przez podmioty o tzw. *słabszej strukturze kapitału*. Podmioty te ze względu na niemożność pokonania barier ilościowych i jakościowych mają ograniczony dostęp do bankowych kredytów inwestycyjnych. Są zatem zmuszone pozyskiwać kapitał na mniej korzystnych warunkach. Podejmowana przez nie decyzja o wykorzystaniu leasingu, jest decyzją podejmowaną wbrew racjonalności ekonomicznej. Leasing jest bowiem droższą w stosunku do kredytu bankowego formą finansowania majątku trwałego, a uzyskiwane w jego wyniku korzyści podatkowe – zdaniem wielu autorów – są istotnie przesadzone³⁰. Wysoki koszt leasingu w warunkach Polskich bezpośrednio wynika z faktu, iż towarzystwa leasingowe nie posiadając własnych kapitałów, korzystają z kapitałów udostępnianych im przez system bankowy. Opłata leasingowa zawiera zatem: spłatę odsetek od kredytu zaciągniętego przez leasingodawcę oraz marżę zysku leasingodawcy³¹. Konsekwencją jest trzykrotnie wyższa odpłatność za leasing finansowy w Polsce w stosunku do odpłatności w krajach UE. Suma koniecznych do

²⁹ Jastrzębska M., *Dziedziny zarządzania finansami gminy* (w:) *Samorząd Terytorialny* 1998 nr 7 – 8.

³⁰ Łuczka T., *Kapitał obcy w małym i średnim przedsiębiorstwie*. Wybrane aspekty mikro- i makroekonomiczne, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa – Poznań 2001, s.174.

³¹ Kośmider A., *Leasing a podatkowa ulga inwestycyjna* (w:) *Przegląd Podatkowy* 1998, s.13.

zapłacenia rat leasingowych w porównaniu z kosztami zakupu przedmiotu leasingu mieści się w przedziale 145% do 178%. Analogiczny wskaźnik dla kredytu bankowego wynosi 120% do 122%.³² Ograniczone wykorzystywanie leasingu wynika także z przesłanek:

- a) pomimo, iż klientami towarzystw leasingowych są podmioty o słabszej strukturze kapitału, towarzystwa leasingowe w Polsce – nieprzygotowane i niechętne do podejmowania ryzyka – będąc prawnym właścicielem przedmiotu leasingu, żądały (żądata) od leasingobiorców gwarancji spłaty kredytu zaciągniętego na zakup przedmiotu leasingu, w wysokości kilkakrotnie przewyższającej wartość inwestycji,
- b) przedsiębiorstwa korzystające z leasingu były (są) zmuszone finansować: przedsiębiorstwa małe i średnie – 30%, przedsiębiorstwa duże – 10 % ceny zakupu,³³
- c) czynnikiem zniechęcającym są także niejasne przepisy i zmieniająca się interpretacja warunków leasingu.

Dla porównania towarzystwa leasingowe na świecie działają najczęściej w oparciu o własny kapitał, co pozwala im na określanie marży poniżej kosztu pozyskania kredytu bankowego. W sytuacjach, gdy wykorzystują kredyty bankowe, jako stali klienci banków oraz podmioty o wyższej wiarygodności pozyskują kredyty na dogodniejszych warunkach. Jednocześnie jako nabywcy większej ilości dóbr mogą dokonywać zakupów tych dóbr na korzystniejszych warunkach.³⁴

Ze względu na wymienione powody – zdaniem wielu autorów - zwiększenie dostępności leasingu oraz skali jego wykorzystania w Polsce, uwarunkowane jest wpuszczeniem na rynek zachodnioeuropejskich towarzystw leasingowych³⁵.

³² Łuczka T., Kapitał obcy w małym i średnim przedsiębiorstwie... *op. cit.*, s.176.

³³ Łuczka T., Kapitał obcy w małym i średnim przedsiębiorstwie... *op. cit.*.

³⁴ Kośmider A, Leasing a podatkowa ulga ... *op. cit.*.

³⁵ Łuczka T., Kapitał obcy w małym i średnim przedsiębiorstwie... *op. cit.*.

9. Sekurytyzacja

Instrumentem hybrydowym finansowania wydatków kapitałowych sektora publicznego jest **sekurytyzacja**. W literaturze definiowana jest jako *finansowanie wydatków kapitałowych w drodze pożyczania pieniądza pod zastaw przyszłych dochodów. W ujęciu czysto ekonomicznym jest narzędziem generowania popytu (np. sektora publicznego)*.³⁶ Sekurytyzacja jest efektem współpracy sektora publicznego z sektorem prywatnym. Podstawowym pozytywnym skutkiem jej wykorzystywania jest możliwość finansowania przez sektor publiczny inwestycji, których w inny sposób nigdy nie można by zrealizować. Negatywną zaś konsekwencją fakt zaciągania zobowiązań na przyszłość, które będą spłacane w drodze ograniczania dochodów z tytułu odpłatnych usług świadczonych przez sektor publiczny lub utraty renty czerpanej z aktywów należących do sektora publicznego. Te zaś – w zależności od przyjętych priorytetów i możliwości - oznaczają w przyszłości podniesienie podatków lub redukcję wydatków publicznych.³⁷

Istotą mechanizmu sekurytyzacji jest przekształcanie należności, jak i wierzytelności w dłużne papiery wartościowe. Przedmiotem sekurytyzacji w szczególności mogą być aktywa:

- a) wierzytelności wynikające z umów (m.in. pożyczki, kredytu, leasingu),
- b) należności handlowe (wymagalne i przeterminowane),
- c) przyszłe należności.

Mechanizm sekurytyzacji wykorzystywany jest przez podmioty gospodarcze w celu:

- a) pozyskania kapitału w sytuacjach, gdy podmiot ze względu na wielkość i strukturę zadłużenia nie może korzystać z tradycyjnych źródeł finansowania,
- b) pozyskiwania kapitału na korzystniejszych warunkach (niższy koszt kapitału, dopasowanie terminów i wysokości spłat do sytuacji finansowej dłużnika).

Podmiotami gospodarczymi najczęściej wykorzystującymi mechanizm sekurytyzacji są m.in.: firmy telekomunikacyjne, banki, firmy leasingowe, firmy ubezpieczeniowe. Wspólną cechą wymienionych podmiotów jest przewidywalny harmonogram spłat sekurytyzowanych należności.³⁸

Sektor publiczny wykorzystuje mechanizm sekurytyzacji w celu:

- a) pozyskania środków na sfinansowanie przedsięwzięć o charakterze społecznym, których nie można sfinansować w danym okresie, ze względu na ograniczoność środków budżetowych, a które staną się źródłem istotnych korzyści,

³⁶ Jankowiak J., *Koniec sekurytyzacyjnego Eldorado*, Rzeczpospolita z dnia 28 marca 2002 r. nr 74 (6151).

³⁷ Jankowiak J., *Koniec sekurytyzacyjnego... op. cit.*

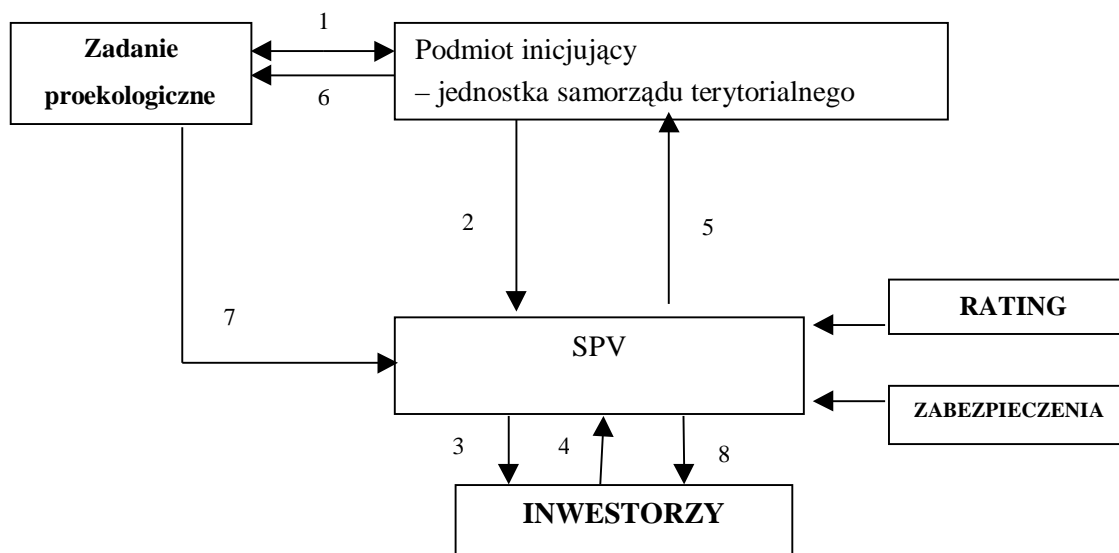
³⁸ Gąsior M., *Sekurytyzacja jako nowoczesna forma pozyskiwania kapitału*, Strona internetowa: http://finanse.info.pl/artykuly/artykul_4277.html w dniu 11.01.2003 r..

b) restrukturyzacji zaległości finansowych.

Wspólną cechą aktywów podmiotów sektora publicznego jest ich jednorodność oraz gwarancja (bezpieczeństwo) spłaty zobowiązań.

Schemat

Transakcja sekurytyzacji – pozyskanie środków na realizację przedsięwzięć samorządowych

Legenda:

- 1 – zaistnienie konieczności realizacji przedsięwzięcia proekologicznego
- 2 - przekazanie wyodrębnionych aktywów do SPV
- 3 - emisja papierów wartościowych
- 4 - zapłata przez inwestorów za papiery wartościowe
- 5 – zapłata przez SPV podmiotowi inicjującemu za przekazane aktywa
- 6 – realizacja przedsięwzięcia
- 7 – przekazanie dochodów z inwestycji do SPV
- 8 - wykup papierów wartościowych

Źródło: [Opracowanie własne]

Podstawą uruchomienia procesu sekurytyzacji aktywów jest zaistnienie zależności pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem pierwotnym, w wyniku której powstaje odpowiednio zobowiązanie – należność. Pierwszym etapem procesu sekurytyzacji jest wyznaczenie aktywów mających stać się przedmiotem sekurytyzacji oraz ich pogrupowanie (ujednolicenie). Przedmiotem wymiany mogą być tylko i wyłącznie należności jednorodne (tego samego rodzaju).

Drugim etapem procesu jest utworzenie przez podmiot inicjujący spółki specjalnego przeznaczenia (SPV – Special Purpose Vehicle). Właścicielem spółki – w celu zapewnienia jej odrębności bilansowej – winna być niezależna instytucja zajmująca się administrowaniem spółkami specjalnego przeznaczenia. Funkcjonowanie SPV poddane

jest istotnym ograniczeniom, w szczególności: spółka nie może prowadzić żadnej innej działalności, nie dokonuje zakupu innych aktywów niż będące przedmiotem sekurytyzacji, nie posiada innego majątku niż sekurytyzowane aktywa, nie zatrudnia pracowników, nie może zmieniać statutu. Powołana spółka (SPV) ma za zadanie wykonanie dwóch czynności:

- a) emisję dłużnych papierów wartościowych,
- b) zakup wyselekcjonowanych należności od podmiotu inicjującego.

SPV emituje dłużne papiery wartościowe dokonując ich sprzedaży na rzecz inwestorów. Uzyskane środki przeznacza na zakup aktywów będących przedmiotem sekurytyzacji od podmiotu inicjującego/banku. Emitowane papiery wartościowe noszą nazwę **papierów wartościowych zabezpieczonych aktywami** (ABS – Asset Backed Securities). **Roszczenia nabywców papierów zabezpieczone są wpływami z sekurytyzowanych aktywów.** Dla podniesienia jakości ABS – a co za tym następuje zwiększeniu ich atrakcyjności – zawsze poddawane są ocenie (ratingowi)*. Ponadto stosowane są zabezpieczenia, w szczególności:

- a) nadzabezpieczenie w wysokości 20% - wierzytelności posiadane przez SPV nie mogą być niższe niż 120% zadłużenia (wartości zobowiązań z wyemitowanych papierów wartościowych),
- b) dodatkowa linia kredytowa,
- c) opcje zbycia wierzytelności.³⁹

W terminie wymagalności papierów wartościowych SPV dokonuje ich wykupu środkami pozyskanymi od swoich wierzycieli.

Nabywca ABS ponosi ryzyko związane z niewypłacalnością dłużników spółki SPV. Szczególne zasady funkcjonowania SPV – a w szczególności przeniesienie sekurytyzowanych aktywów z podmiotu inicjującego do SPV, zachowanie odrębności bilansowej przez SPV – pozwalają na eliminację ryzyka bankructwa / niewypłacalności podmiotu inicjującego.⁴⁰

Do grupy nowych instrumentów finansowania inwestycji ekologicznych – proponowanych przez II Politykę Ekologiczną Państwa (p.142) - należy także tzw. *equity investments*. Istotą instrumentu jest udział inwestora finansowego (podmiotu dostarczającego kapitału) w przyszłych własnościach i zyskach, które uzyskane zostaną w wyniku realizacji przedsięwzięcia proekologicznego.

Podsumowanie

Dotychczas podstawowymi źródłami finansowania przedsięwzięć proekologicznych były środki własne podmiotów realizujących przedsięwzięcia oraz środki ekologicznych funduszy celowych. Proces akcesyjny oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wachlarz dostępnych środków poszerzył i poszerzy o nowe. Należy jednoznacznie podkreślić, iż źródła UE są (i winny być) nowymi źródłami finansowania przedsięwzięć proekologicznych, nie zastępują źródeł istniejących. Normy prawne UE nie wymagają takich rozwiązań jak przykładowo likwidacja Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Pozyskanie środków unijnych jest i będzie przedsięwzięciem wysoce skomplikowanym, co najmniej z trzech powodów:

- a) wymaga spełnienia licznych wymogów formalnych,
- b) wymaga zaangażowania kapitałów własnych.
- c) środki unijne są limitowane: wartości progowe wspieranych inwestycji, limity kwotowe, pomniejszenia. Powszechnym zjawiskiem jest traktowanie górnych pułapów finansowania jako wielkości, które potencjalny beneficjent pomocy uzyska (słowo „do” jest pomijane, a o różnicowaniu beneficjentów i pomniejszeniach zupełnie się zapomina).

* W Polsce instytucją ratingową - oceniającą papiery wartościowe – jest: FITCH Polska S.A..

³⁹ Machała R., *Praktyczne zarządzanie finansami firmy*, Wyd. Naukowe PWN Warszawa 2001, s. 238.

⁴⁰ opracowano na podstawie: Piontek W., *Zarys finansów publicznych... op. cit.*; Machała R., *Praktyczne zarządzanie finansami... op. cit.*; Chmielewski 2002; Gąsior M., *Sekurytyzacja jako.. op.*

Ograniczone zasoby kapitałów własnych jednostek samorządu terytorialnego, a także ograniczone / wykorzystane możliwości zadłużania się zmuszają do refleksji, czy potencjalnie dostępne środki unijne zostaną wykorzystane.

Podjmując problem wykorzystania środków unijnych należy podkreślić, iż celem działań podejmowanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie jest wykorzystanie środków UE, a rozwiązanie problemów środowiskowych. W sytuacji, gdy celem stanie się korzystanie ze środków unijnych mogą wystąpić istotne rozbieżności pomiędzy realizowanymi przedsięwzięciami a rzeczywistymi potrzebami społeczności lokalnych.

Pragniemy jeszcze raz podkreślić, iż programowanie realizacji zadań proekologicznych winno być skorelowane z pozostałymi zadaniami już realizowanymi, czy przygotowywanymi do realizacji przez jednostkę samorządu terytorialnego.

Tabela

Okresy korzystania ze środków unijnych

Lp.	Wyszczególnienie	Okres dostępności źródła
1.	Fundusz Spójności	od maj 2004
2.	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	od maj 2004
3.	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnictwa	od maj 2004
4.	INTERREG III	od maj 2004
5.	LIFE Środowisko	początek realizacji 1 grudnia 2003 do 1 grudnia 2004, wdrożenie projektu do 3 lat
6.	LIFE Natura	początek realizacji 1 grudnia 2003 do 1 grudnia 2004, wdrożenie projektu do lat
7.	Krajowy Program Rolnośrodowiskowy	od maj 2004
8.	VI Program Ramowy Unii Europejskiej Badań, Rozwoju Technologicznego oraz Prezentacji wspomagający Tworzenie Europejskich Obszarów Badawczych oraz Innowacje (2002 – 2006)	do 2006
9.	Linie kredytowe EBI	wnioski mogą być składane do 30.06.2006